

Atqui non minima humano generi illata est iniuria, cum huiusmodi belluas inter homines cernimus adnumerari. Oportebat namq; iniquos de terra tollere, & a consortio Christianorum explodere: siquidem inter homines non merentur censerī, qui sacrilega impietate scelera committere non verentur. Nec quisquam publica & facinorosa scelera committere vellet, si talionis poenam subiret. Nam si omnes temporis illius Iudaei, qui se falso iactabant legis esse observatores, adissent Herodem, cum Ioānem innocentissimū in carcerem trussit, forsissis Herodes ab impietate cessaret, & adulteram Herodiadem a se reijceret. Pientissim⁹ igitur dominus Iesus abhorrens facinus, vidensq; quam bonam condiderat humanam naturam, sic diabolica suasionē corruptam, conscendit nauiculam, & secessit in desertum locum, a consortio & conspectu hominum se subducere volens: cui cum Deo patre & Spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in aeternum. Amen.

TRACTATUS SECVNDVS

In XIII. cap. beati Matthaei.

Cum dominus recessisset in locum desertum, audito beati Ioannis martyrio, non id laetit turbas: quae cum audissent dominum secessisse seorsum, lecutae sunt eū pedestres de ciuitatibus, non parcetes labori & itineris longitudini. Fuerunt autem numero viginti quinque millia hominum, exceptis paruulis & mulieribus. Quocunq; rescueris esse dominum, eō te confer: nulla te mora detineat, nec deficias quærere lassitudine. Scito, quicumq; quæsierit dominum: quamuis eum in deserto quærat, se inuenturum, & ab illo mirabiliter refectum iri. Peregrinationes approbat Christus, cum ad se euntes in desertum locum, & languidos curat, & famelicos pascit: ne locus hæreticis relinquatur peregrinationibus detrabendi. Et exiens, vidit turbam multam, & misertus est eis: & curauit languidos eorum. Exiens siquidem dominus ab aliquo secessu, quo a discipulis semotus orabat, obuiam turbis occurrit. Mirabilis Christi pietas, cū cerneret tantam se turbam adire, non refugit, non se occultat, nec amplius disparet: quinimo ipse illis obuiam exiens, curauit languidos eorum. Qui quāuis non numerentur ab euangelista, in tanta hominum, mulierum, & paruulorum multitudine, non pauci credendi sunt: quos salute mirabiliter dominus donat. Discipuli verò pietatis magistri imitatores, vesperē facto accesserūt ad dominum, dicentes: Desertus est locus, & hora iam præterijt, dimitte turbas, ut euntes in Castella, emant sibi escas. Non tantum in ijs quæ ad animam pertinet, sed etiam quæ ad vitam & corpus, nouerimus intercessores haberi sanctos. Compatiuntur discipuli necessitati hominum, & dominum certiores faciunt de populifame, orātes ut in proximis vicis illos abire sinat, ut escas emant. Dominus autem comprobans eorum intercessionem, & illam sibi acceptam confirmans, inquit: Non habent, necesse ire, qui tantum scilicet habent redemptorem, & tales intercessores: miraculo perficienda res est. Date vos illis manducare. Paudi respondent beati apostoli: Non habemus hic, nisi quinque panes, quos hordeaceos beatus Ioannes dixit, & duos pisces. Qui ait eis: Afferte mihi illos huc. Et cum iussisset turbam discumbere super foenam, acceptis quinque panibus, & duobus piscibus, aspiciens in cœlum benedixit, & fregit, & dedit discipulis suis panes: discipuli autem

Peregrinationes contra hæreticos approbantur.

Intercessio sanctorum approbatur.

turbis

Delectuscibo
rū notatur cō
tra hæreticos.

Intercessio sā
ctorū utilis.

turbis. Et manducauerunt omnes & saturati sunt. Et tulerunt reliquias duodecim cophinos fragmentorum plenos. Manducantium autē fuit numerus, quinque millia virorum, exceptis mulieribus, & paruulis. *Dominus temperantia & voluntaria parsimonia & beatorum discipulorum notanda contra hæreticos, crapula & ebrietati intentos. Quinque panes hordeaceos, & duos pisces in cibum tredecim hominum, puer portabat, nō carnis delicias, nec panes selectæ similaginis. Atquē rudes panes hordeaceos, & hos paucos, quinque non amplius, duosque pisces in desertum discipuli adduxerunt. Et acceptis dominus panibus, in cœlum suspicit, edocens nos etiam cibum à domino quærere: neque alium esse, qui possit alere: nisi illum, cuius sunt omnia. Mirabilis utique diuina prouidentia ostenditur, cum omni die mensam omnibus parat, qui sunt in orbe: Christianis, Turcis, Mahometanis, Iudæis, Paganis: atque adeo brutis pabulum suggerit, auibus, piscibus, serpentibus, vermiculis, atque omni quod uiuit, siue in aëre, siue super vel subtus terrā, siue in aquis. Aperies, inquit David, tu manum tuam, & imple omne animal benedictione. Suspiciens in cœlum, exemplum dedit distributoribus dignitatum & quorumcunque bonorum, ut cum habet præ manibus quicquam distribuendum, oculi semper in cœlum intenti sint, soli Deo placere volentes: & secundū Deum, non secundum carnem donanda distribuāt. Benedixit. Quæ illa fuerit benedictio, nō explicuit beatus euāgelista. Quoniā verò adhuc sancta crux ex domini mēbris decorē non susceperat: constat illam benedictionem, cruce minime fieri potuisse: quæ tunc ad salutem omnium est dedicata, cum in illa dominus fuit affixus. Fregit & dedit discipulis suis. Ex præiacenti materia secundum beatū Augustinum, & beatū Thomam 3. par. q. 44. multiplicauit dominus panes: nempe illi panes erant quasi semina, non quidem terræ mandata, sed in manibus Christi multiplicata. Quod autem per manus discipulorum datur turbis: scito dominum plura largiri bona per manus sanctorum suorum, in beatitudine sibi semper assistentium: prout experti sunt plurimi, in prælijs beatum Iacobum cernentes, & in maris periculis, alios quos inuocant sanctos. Gratiā & gloriam (& si sanctorum precibus adiuetur) dabit per se manibus suis dominus. Et omnes saturati sunt. Hoc est discrimen inter bona à Deo collata, & sanctorum precibus impetrata, à bonis industria & humana solertia conquisitis. Nam quæ à domino exhibentur, cor quistum reddunt, animam tranquillam faciunt, & saturitatem præstant. Et diuerso, quæ humana industria & solitudine comparantur, secum suā crucem gerunt, & iterum famem & sitim aliorū inducunt: veluti qui salsa reficeretur aqua, qui eò sitiret amplius, quò amplius biberet. Saturati igitur sunt, & superfuerunt ad miraculi ostensionem duodecim fragmentorum cophinæ. & de piscibus, inquit beatus Marcus cap. 6. Ut semper nobis impromptu sit Christū dominum quærere: certi que simus, quod nihil deerit nobis, verum & supererit. Porrò manducantium numerus vltimò ponitur ad rei magnitudinem cōmendandam. Siquidem quinque millia hominum præter paruulos & mulieres saturare, ex quinque panibus & duobus piscibus, magnum utique signum est. Sed maiorem præferre potentiam argumētatur beatus Augustinus, totius mundi saturationem. At, inquit, hanc totius mundi prouidentiam non admiramur, ut quam omni die & hora præ oculis habeamus. Itaque assiduitate non admiramur, quod utique mirabilius est. Quæ propter dominus quædam peculiaria suo tempore reseruant faciendæ: quæ non quidem maiora sunt, sed nobis ob raritatem mirabiliora. Saturat dominum*

dominus ex quinque panibus quinque millia hominum, cum omni die faciet vniuersum orbem paucissimis granis terræ proiectis. Cum dominus aquam vertit in vinum in nuptijs. Ioa. 2 omnes mirati sunt: id vero singulis annis deus facit in vineis. Surrexit vnus mortuus, omnes admiramur, qui quidem olim fuerat in hoc seculo viuens: & nemo miratur tot quotidie nasci vtriusque sexus infantes, qui nunquam in seculo apparuerunt. Aduertendum etiam secundum doctores theologos, quod respectu dei miraculum non appellamus, sed respectu nostri. Nam verum miraculum est arduum quodam facere super facultatē naturæ, cuius autor est deus. Igitur deo nihil arduū est, nihil supra facultatē oīa potēti. Nobis autē miraculū est, ex coctis iam panibus, & mola attritis granis multiplicatio, vsq; ad quinque millia hominum sactatē. Aquā commutare in vinū, non potest natura: atq; ideo nobis miraculū est. Mortuū non potest natura viuere & ideo admiramur. Quæquidē omnia satis ostendunt in Christo domino diuinitatem eumq; verum esse messiam in lege atq; prophetis promissum, verum hominem verumq; dei filium: cui cum patre & spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

Miraculi bona diffinitio.

TRACTATUS TERTIVS.

In XIII. cap. beati Matthæi.

ET statim scilicet post collectionem fragmentorū, compulit Iesus discipulos suos ascendere in nauiculā, & præcedere eum trans fretū, donec dimitteret turbas. Compulsi recedunt discipuli optime philosophantes nihil esse tutum, vbi non adest Iesus. Suspecta illis redduntur omnia absente magistro. Cæterum obedientia compellente etiam a consortio sermonis dei oportet separari. Diuinus namq; magister docet nos propriam non querere consolationem, quinimo intercedente obedientia Isaac cum fidei Abraam sacrificare. Cum autem ille propinquior efficitur Christo, qui plus eum diligit: & charitas secundum apostolū est vinculum perfectionis, ad Collo. 3. quanto quis arctioribus dilectionis vinculis Christo deuincitur, eo perfectius ipsius voluntati adheret. Quapropter verissime subinfertur, quanto quis deum plus diligit, eo magis esse obedientem, & maiori conatu eius mandata obire. Vnde & beatus apost. Paulus tantopere Christi domini obedientiam superexaltat, dicens: Factus obediens vsq; ad mortem, ad. Phil. 3. Et dimissa turba, ascendit in montē solus orare. Turbam iam satiatam dominus abire iubet, eo docēs nos, ne popularem captemus gloriam, & ne multitudinem eo nomine atrahamus, sed potius omni sprete mundana gloria soliplacere deo conemur. Vel turba dimittitur, quia iam propter cibum Christum volebat sequi, prout habetur. Ioa. 6. Queritis, inquit, me non quia vidistis signa: sed quia manducaistis ex panibus, & saturati estis. Hi enim ac multi hodie eorum similes, Christum quærentes, non Christum quærent, sed sua ipsorum commoda: nec Christo, sed sibi adherent, toti ad priuatas suas utilitates propensi. Qui sic principes quærit, se potius quam illos quærit, vnde fit vt per quā paucissimos fidos habeant famulos. Solus autē orat: denotans locū, qui esset orationi quærendus: ne pluribus disturbatus animus, ab eo quod orat, auertatur. Vespere autem facto, solus erat ibi: nauicula autē in medio mari iactabatur fluctibus: erat enim contrarius vētus. Ecce hic labores fluctuantis ecclesiæ, vt potē tot tyrannorum fluctibus hinc inde iactata, sed non submersa: tot hæreticorum ventorum flatibus concussa,

O sed

sed non subuersa. Quatenim potest, sed pessum abire nequit: oppugnari potest, at non expugnari: concuti, at non auelli: agitari denique potest, ne utiquam vero deici. Nam firmata est super firmam petram Christum dominum nostrum, vni cum filium Dei. Discant & Christiani super solidum fundamentum se radices iactas habere. Nec cum mundi turbine quatuntur, pusillo animo ferant: quinimo confidentes semper in Christo, patienter aduersa ferant, per illum citius liberandi, qui fidelis est: Et non patietur, inquit beatus apo. Pau. vos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, ut possitis sustinere, pri. Corin. 10. Si autem qui obedientia, a corporali domini presentia separantur, cum illo amore coniuncti, procellosam patiuntur tempestatem, ne mireris: cum videas repentinis turbationibus concuti peccatores, qui sponte a Christo recedentes demonis obsequio adherent: & deo permittente ut resipiscant, torquentur. Nouerant optimi discipuli nihil esse tutum absque dei presentia: inuitique recedunt, & tempestatem non minimam paciuntur. Quarta autem vigilia noctis, venit ad eos, ambulans super mare. Et videntes eum super mare ambulantem, turbati sunt, dicentes: Quia phantasma est. Et praetimore clamauerunt. De ambulatione domini super mare, non tam ex maris soliditate, quantum ex agilitate sui sacratissimi corporis fieri existimatur. Cum enim anima Christi semper ob diuinam fructio nem beatam sit, agilitatis dotem tunc corpori communicauit, secundum Hugonem de sancto victore. Beatus vero Thomas cum velit de ratione dotis esse permanentiam, & Christus dominus in modico temporis spatio maris fluctus calcavit, hanc de ambulationem miraculo adscribit. Quomodo cumque id fiat, siue vno siue altero modo, satis nobis est euangelium, quo credimus dominum super mare perinde ambulauisse, ac si super aridiam graderetur. Quod autem ad tempestatem timorem, addat etiam dominus discipulis timorem suum, ostendit: cum eius ecclesia tribulationum procellis grauius urgetur, tunc citius tranquillitatem donare. Statique, cum praetimore clamassent, iam sibi supremum expectantes diem, Iesus locutus est eis, dicens: Habete fiduciam, ego sum, nolite timere. Timeant pagani, idola vana colentes. Timeant Iudaei, dominum abnegantes. Timeant haeretici nauiculam Petri false doctrinae fluctibus agitantes. Vos autem nolite timere veri Christiani intra Petri nauiculam consistentes. Christus dominus est ambulans supra procellosum mare, supra disturbatum saeculum, supra commotum orbem. Omnia subter pedes eius calcantur, tyranni, Iudaei, pagani, haeretici Turcae, Mahumetani. Habete o Christiani fiduciam, dominus nauiculam Petri auxilio suo nunquam destituet, semper illi aderit, atque eam diriget tuebiturque. Vnde & factum est, ut tacentibus omnibus discipulis, ipse solus beatus Petrus tanquam nauiculae futurus summus praefectus, & Christi vicarius, dominum alloquitur, dicens: Domine si tu es, iube me venire ad te super aquas. At ipse ait, veni. Et descendens Petrus de nauicula, ambulabat super aquam, ut veniret ad Iesum. Fiduciam sumpsit beatus Petrus, a verbo domini dicentis: Veni. Ait quidam doctor, eo quod intus verbo domini nouit fiducialiter se posse aquis comittere. Possumus etiam dicere, Petrum optime agnouisse Iesum in voce: certissime sciens neminem vocem eius effingere posse, neque angelum absque domini speciali mandato. Ita igitur certior factus dominum esse, cuius vocem optime nouerat, sciebat se tuto posse super aquas ambulare, si dominus dixisset, veni. Quod & factum est: vel domino suspendente beati Petri corporis grauitatem, vel aquis praestando soliditatem. Omnipotent;

enti omnia sunt possible. Videns verò ventum validum timuit. *ô fragilitas humane conditionis. Non timuit se mari committere, eo quòd dominus dixit, veni: cumq̄ super mare iam se videat ambulante, tunc ventum irruentem timet: Similes & nos sumus, qui Deum omnipotentem scimus propter nos hominem factum, & de minimis nobis necessarijs tribuendis dubitamus. Volens autem dominus ostendere de se confidentibus, quid ipsi valeant: & diffidentibus, quomodo relinquuntur nature cursui: Dum confidit Petrus, ambulat super mare: dum timet, videns ventum validum, incipit mergi. Qui bono utiq̄ cõsilio usus, Cum cõpisset mergi, clamavit dicens: Domine saluum me fac. Et cõtino Iesus extendens manum, apprehendit eum, & ait illi. Modicę fidei, quare dubitasti: Et cum ascendisset in nauiculam, cessauit ventus. Qui autem in nauicula erāt, venerunt, & adorauerunt eum, dicentes: Verè filius Dei es. Satis superque ostenditur Petri primatus, in his omnibus retro sententijs. Quum ipse solus supra marinos vertices cum domino perambulauit: quum dominus illū, ne mergeretur, manu sua tenuit: quum deniq̄ simul ascendunt nauiculam. In quam cum dominus ingressus esset, cessauit ventus, & mare sedatū est. Igitur eorū moribus, qui sunt intra nauiculam Petri, optime compositis, dignabitur dominus in illam ascendere, ad cuius ingressum omnium hæreticorum, & quorumcunque bellorum cessabit tempestas, omnesque vno spiritu & ore adorantes dominū, acclamabimus: Vere Dei filius es. Et cum transfretassent, venerunt in terram Genesar. Et cum cognouissent eum viri loci illius, miserunt in vniuersam regionem illam, & obtulerunt ei omnes male habentes: & rogabant eū vt vel fimbriam vestimenti eius tangerent: Et quicumque tetigerunt salui facti sunt. O bone Iesu dignare in fines nostros descendere. Dignare nos te fide vnā cum charitate & bonis operibus tangere. Quicumque enim te sic tetigerit, haud dubium, quin eruat ab omni, si qua fuerit, & animæ & corporis ægitudine. Tu enim virtus es vera, tu salus ipsa & totius bonitatis origo. Tu verus Dei & virginis filius, Deus & homo Iesus Christus: cui cum patre & spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.*

Petri primatus.

Tractatus primus in XV. cap. beati Matthæi.

Vnc accesserunt ad eum ab Hierosolymis scribæ & pharisei, dicentes. Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? non enim lauant manus suas, cum panem manducant. Ipse autem respondens, ait illis: Quare & vos transgredimini mā datum Dei, propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora patrem & matrem: & Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autē dicitis, Quicumq̄ dixerit patri vel matri: Munus quodcunque est ex me, tibi proderit. Hoc est, si offeram templo munus, quodcunque offerre velim, etiā tibi pater, quamuis egeas, proderit sic oblatum. Pacienter ergo sustine famem, quia & si moriaris nihilominus tibi proderit. Hoc auaricia & cupiditate aduersus præceptum Dei de honorandis parentibus, instituerant prauis seniores ad omnem hominum expilandam substan-

O y tiam.

tiā. Et nō honorificabit patrem suum aut matrem suam. Sic faciēdo scilicet, non adimplebitur præceptum de honore parentum: quod non tantum in verbis & humiliatione capitis, verum etiam in alendis pauperibus parentibus præcipuè consistit. Et irritum feci stis mandatum Dei propter traditionem vestram. Hypocritæ bene prophetauit de vobis Esa. 29. dicens: Populus hīc labijs me honorat, cor autem eorū longe est a me. Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum. Intellige neglectis præceptis Dei. Nam quicumq; Dei præcepta fideliter seruat, hominum quoq; præcepta si ad virtutem conducunt, seu ad cōmunem vsū rei publicæ condita sunt, homines obseruare tenentur. Sic dominus ne scandalizaret, didrachmā soluit, infra cap. 17. Et 23. Super chatedram Moysi, inquit, sederunt scribæ & pharisæi: omnia ergo quæcunq; dixerint vobis seruate & facite. Quod autem dominus hic dicit: Sine causa colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum, intelligendum est de transgredientibus mandatum Dei propter hominum traditiones. Nam & beatus apostolus Paulus ad Rom. 13. cap. præcipit obedientiam impendi mandatis principum: & soluere cui tributum, tributum: cui vecligal, vecligal: non solum propter timorem, sed etiam propter conscientiam. (æterum pecuniarum pœnam, quæ transgredientibus humanam legem imponitur: non tenetur soluere transgressor, nisi cum apud iudicem exquiritur. De statutis autem festorum ecclesiæ & ieiuniorum, & de excommunicationibus, altior est consideratio: quando hæc pendent a lege sacræ scripturæ, in qua ieiunantes reperimus Christū dñm, & post eius admirabile ascensionē beatos apostolos & discipulos eius, pro vt latius supra cap. 4. & 6. differuimus. Et in veteri lege plura sunt statuta ieiunia, solemnitates. Et separationes non paucas legimus, quas excommunicationes dicimus, in euangelio & apostolorum epistolis, prout suis locis, Deo fauente, in sequentibus annotabimus. Itaque ille sine causa, inaniter, & inutiliter hominum præcepta seruat: qui ob eorum custodiam, negligit præcepta Dei: præcipue verò cum lex humana legi diuinæ opponitur, quæ tunc non est custodienda, imò custodiens peccat. Et conuocatis ad se turbis, dixit eis: Audite, & intelligite. Non quod intrat in os, coinquinat hominem: sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. Non hoc dicit dominus, contra delectum ciborum (cum ipse sanè omnium fuerit abstinentissimus, vt supra præcedenti capit. annotauimus) sicut nobis iniquè obijciunt Lutherani, nolentes ieiunare, nec aliquando abstinere ab esu carniū: nam ipse dominus ieiunauit. Beati Ioannis baptistæ laudatur asperrima abstinentia: & apostolus ait: Bonum est carnem non manducare, & vinum non bibere, ad Roma. 14. Et archangelus Gabriel de Baptista ait, cum eius natiuitatem patri Zachariæ annuntiaret: Vinum & siceram non bibet. Et dominus de Ioanne: Venit Ioannes non manducans nec bibens. Quid plura? In lege præcipiebatur sacerdotibus, Leuit. 10. ne vinum biberent, cum intrarent in tabernaculum domini. Dixitque dominus ad Aarom: Vinum & omne quod inebriare potest, non bibetis tu & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonij, ne moriamini & cæt. Si quidem & in lege plurimi sunt cibi prohibiti, Deut. 14. qui dicebantur immundi, & edentes coinquinabant: non quia mali, sed quia erant prohibiti. Manifestissime ergo comprobatur quod intrat per os, non coin-

Delectus cibo
rūcōtra Luth.

quinare hominem, eo quod manducatur: nisi alia ratione à Deo vel ecclesia sit aliquo tempo-
 re prohibitum. Ipsi namq; apostoli qui hoc à domino audierunt in primo concilio, Actuum
 15. quod in Hierusalem celebrarunt, præceperunt & gentibus conuersis abstinere a sangui-
 ne, quem Deus prohibuerat in lege naturæ Noe, Genes. 9. & à suffocato, quod Iudæi abo-
 minabatur: quod postea reuocatum est processu temporis. Ecclesia ergo cum aliquo tpre
 carnis cibos prohibet, non id Iudæorum more abominatur: sed vt carnis lasciuia ieiunantes
 reprimamus, & duriores pro peccatis nostris pœnitentiã agamus hoc præcipit: nimirum
 sciens quia qđ intrat per os nō coinquinat hominẽ, & quod omnis creatura, secundũ beatum
 apostolum Paulum, bona est, si cum gratiarum actione sumatur, ad Timo. 4. nisi ob iustã
 causam id sit prohibitum. Nec me hoc loco continere possum, quin mirer Lutherianorum
 vesaniam. Præcipit medicus non vesci carnibus febricitanti, idq; ab illo & à suis ad vnguem
 seruatur: præcipit ecclesia sancta filijs suis certis temporibus à carnibus abstinere, tum ob
 memoriam passionis Christi ferijs sextis, tum in ieiuniorum obseruationibus ad vitia reprimenda:
 & hanc obseruantiam irrident Lutherani buccis vento & gula plenissimis, dicen-
 tes: Dominus dixit, Quod intrat per os non coinquinat hominem: nec tempus discernentes
 & causam, neq; præcepta ecclesiæ obseruantes, nec sensum domini in his verbis percipientes.
 Itaq; si quisquam sumpto veneno se perimeret, dicerent Lutherani non peccasse sumendo
 venenum, quoniam per os intrauit. Venenum animæ est, cum per ecclesiam cibum prohibi-
 tum sumis, quia contra obedientiam facis. Omnes enim Christiani ecclesiæ parere tenentur. O-
 bedite præpositis vestris & subiaceate eis, inquit beatus apostolus Paulus ad Hebræos. 13.
 Et dominus vt supra diximus: Super cathedram Moysi, inquit, sederunt scribæ & phari-
 sæi: Omnia ergo quæcunq; dixerint vobis, seruate & facite. Quanto igitur magis obseruan-
 dum est quod præcipitur à sedentibus super cathedram beati Petri, qui Christi sumus vica-
 rius est: & à sedentibus super cathedras apostolorũ, episcopis sanctæ matris ecclesiæ, & si
 indigne illorum loco successi. Quapropter attendamus. Primo, euangelij seriem, quæ do-
 mini verbis intelligentiam præbet. Secundo, ipsam verborum suorum explicationem. Ter-
 tio, sanctæ matris ecclesiæ per consuetudinem vniuersalem veram interpretationem: Domi-
 nus enim hæc verba intulit in phariseos & scribas, qui legem domini violabant, nimis senio-
 rum statuta custodientes, quibus dicitur: Quod intrat per os manibus non lotis, non coinqui-
 nat animam. De lotionem manuum quæstio cum phariseis agitabatur. Etiam absolute in-
 trans: nisi sit nocuum vt venenum, vel prohibitum ab ecclesia quod manducatur, non coin-
 quinat hominem. Ipse verò dominus in sequentibus, apostolis suis explanat quid sibi velit sub
 his verbis intelligi, dicens: Non intelligitis, quia omne quod in os intrat, in ven-
 trem vadit, & in secessum emittitur. Hoc demum quod in os intrat in ventrem va-
 dit, & per secessum emittitur. Ceterum si id sit venenum, eo quod occidit, coinquinat ho-
 minem: si tamen consulto sumitur, quia de corde exijt cogitatio illa mala se occidendi. Si
 etiam crapuletur & inebrietur, itidẽ peccat, quod & dominus Lu. 21. prohibet, dicens: At-
 tendite autẽ vobis, ne forte grauentur corda vestra crapula & ebrietate. Cibus & potus in
 eo quod per os sumitur in ventrem vadit, & in secessum exit: in eo autem quod vel est cra-
 pula vel ebrietas, peccatum est: quoniam de corde exijt praua illa cogitatio volentis edere

vsq; ad vomitum, & volentis bibere vsq; ad crapulam & sensus amissionem. Dominus autem de materiali cibo agebat, prout admonetur ori: non autem de prohibito cibo vel venenato, vel crapulam inducente & ebrietatem. Peccat namque qui sic manducat, quoniam sic edendi vel bibendi motus de corde exiit volentis vel se occidere, vel brutescere, vel contra maiorum precepta aliquid edere. Quod sic semper tenuit ecclesia sancta catholica, & sic semper haec verba domini spiritu sancto afflata intellexit, & interpretata est summa cum veritate. Sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. Tunc accedentes discipuli eius dixerunt ei: Scis quia pharisaei auditu hoc verbo scandalizati sunt. At ille respondens ait: Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus caelestis, eradicabitur. Sinite illos, caeci sunt, & duces caecorum: caecus autem si caeco ducatum praestet, ambo in foueam cadunt. Pater caelestis non plantauerat has doctrinas hominum, de non subueniendo parentibus, propter oblationem in templo faciendam: nec praeceperat lotis semper manibus edere. Porro ex his domini verbis ortum habuit illa sententia theologorum dicentium, non esse curandum de scandalo phariseorum: hoc est, de illis, qui ex malicia scandalizantur, in his quae recte ab aliquo fiunt, sed de scandalo pusillorum, de quo in 18. cap. Qui scandalizauerit vnum, inquit, ex his pusillis, qui in me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris: Vae mundo a scandalis. Pusillus autem scandalizatur, vel cum a malis persequitur, vt ruat in malum, & a fide vel bono decidat: vel cum inducitur exemplo maiorum aliqua peccata committere. Est etiam alia scandali subdistingtio, Nempe scandalum datum, cum quis agit perperam: & acceptum, cum quis bene agit, & alter in facto eius male interpretatur. Est & actiuum & passiuum scandalum, quod in idem redit. Passiuum est acceptum, & non datum: quanquam & passiuum & acceptum prouenit aliquando ab actiuo, sed loquimur de accepto & passiuo, prout prouenit a malicia scandalizati sine culpa eius, de quo se dicit scandalizari. Actiuum est praestitum: cum quis occasionem scandali alteri praebet. De passiuo igitur & accepto & phariseorum, quod de scandalizati malicia & culpa propria oritur, quia scandalizatur de proximo nullo ab ipso affectus scandalo, non est curandum. Propterea dominus dicit, Sinite eos, caeci sunt, & duces caecorum. Scandalizantur namque ex malicia sua: & sic ipsi & illi, qui eorum obtemperant dictis, in foueam cadunt. De scandalo autem pusillorum, dato & actiuo cauendum est: ne alicui scilicet vel persecutione, vel dicto, vel facto, praebeamus ruinae causam. Quemadmodum haeretici, qui & verbis & factis plurimos populos euerterunt, facientes eos deficere a castitate, a ieiunio, ab obedientia summi pontificis, ac tandem a catholica fide, quam tenet sacrosancta mater ecclesia. Respondens autem Petrus dixit ei: Edissere nobis parabolam istam. At ille dixit: Adhuc & vos sine intellectu estis? Non intelligitis, quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur? Quantum ergo est ex natura cibi, si non adsit mors, inebriatio, vel prohibitio, edere non est deforme. Quae autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim ex-

Scandalorum
nomina & ac-
tiones.

eunt cogitationes malæ. Nota prauam cogitationem peccatum esse, prout supra cap. 5. latius differuimus. Homicidia, adulteria, fornicationes. Hic nota fornicationem distingui ab adulterio, propter hæreticos negantes simplicem fornicationem solutum soluta esse mortale peccatum, prout dominus exprimit supra. 5. capit. dicens: Quicumque viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mœchatus est in corde suo. Mulierem dixit, non alienam uxorem: sed absolute omnem mulierem his verbis comprehendit, atq; in presenti: De corde exeant adulteria. Ecce alienæ uxoris vel etiam alieni viri abusus: & fornicationes. En simplicem fornicationem distinctam ab adulterio prohiberi: furta, falsa testimonia, blasphemix: hæc sunt, quæ coinquant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquant hominem. Ecce quemadmodum dominus non tantum de cibo agit, sed de cibo illotis manibus sumpto. Non coinquant hominem, inquit, non lotis manibus manducare. Hæc autem omnis controuersia habuit ortum à traditionibus seniorum. Præcepit enim dominus Moysi, Num. 11. cap. eligere sibi septuaginta viros senes, dicens. Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti quod senes populi sunt, ac magistri: & duces eos ad ostium tabernaculi steteris, faciesq; ibi stare tecum, vt descendam & loquar tibi, & auferam de spiritu tuo, tradamq; eis, vt sustentent tecum onus populi, & non tu solus graueris. In consuetudinem hæc seniorum electio venit apud Iudæos. Quicum iam in illis deficeret spiritus Dei, hominum consilio ducti, ne eorum munus inutile reputaretur à populo, plurima omni hora statuebant: præsertim ea, quæ ad eorum & sacerdotum utilitatem vergebant. Est enim hominum genus & nouitatibus & inuentionibus deditum, ea quæ libenter statuant, quæ sibi ipsis statuentibus commodum adferant. Hinc iam est videre, innumera apud principes immutari, aliq; de nouo condere: & stabilita, iterum reuocare. Protulerant seniores illam damnatam legem de non subueniendo parentibus, vel in qualicumq; constitutis necessitate: dummodo templo offerretur substantia, qua pauperculi illierat subleuadi. Idem legem condiderant ne quis illotis manibus manducaret: id quod nunc obijciunt & impropere discipulis domini pharisei & scribæ animo venenato. Enimvero homo, qui cor in aliquem gerit odio affectum, quodammodo vel ipse diabolo peior est. Nã si temunieris signo crucis, & aqua scilicet si te asperseris, fugit dæmon: at e contrario iniquus homo, quanto quis est sanctior, & quanto plus consignatus cruce & benedicta aqua inspersus, quem prosequitur odio, acrius inuadit. Adeoq; id verum est, vt sanctus propheta non dicat: Eripe me domine à malo diabolo: sed, eripe me domine ab homine malo, à viro iniquo eripe me, Psal. 139. Beatus Hieronymus, auaritiæ tribuit, hanc seniorum sanctionem: vt scilicet redderentur templo quæ quis vouerat, & si eius pater inde periculum vitæ subiret. Auaritia namq; idolorum seruitus a beato apostolo Paulo nuncupatur, ad Eph. 5. & Col. 3. Omnia enim corrumpit, omnia rapit, omnes spoliat: omnia sibi retinet, nemini prodest, nec sibi, nec suis, nec alienis: nemini parcat, nemini restituit. Labijs Deum laudat, (labijs namque solutus est, manibus verò contractus) cor verò eius longe est à Deo. Atque vtinam nostris id non posset vnquam vere obijci sacerdotibus. Vellentq; ipsi ita pie viuere, vt nullus laicis quibus moris est sacerdotum vel minutissima insectari vitia, detur obrectandi locus. Ca-

ueant igitur sacerdotes ne cor eorum longe sit à Deo, peccatorum forde contaminati quos præ cæteris cordis mundities decet. Deienim ministri sunt & mysteriorum eius dispensatores. Caueant ne auaritiæ dediti, & in colligendis redditibus plus æquo intenti, labijs tantum Deum honorent: ne scilicet inanes preces effundât, quorum est munus ab ecclesia ipsis iniunctû, illas omni die pro populo Deo offerre. Expediit verò illis pariter & prælati manus habere solutas in eleemosynis elargiendis. Expediit auaritiã longe abesse: proximè verò scientiam, eleemosynam, pietatem, & charitatem adesse: & Dei laudibus, non venationibus capi, non ludis, nec alterius generis peccatis. Reminiscantur quod dominus dicit per Malachiam. 2. capit. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus domini exercituum est. Angelus officio, necesse habet angelorum puritatis & charitatis sectatorem esse. Idem beatus apostolus Paulus prima. Corint. 11. præcipiens mulieribus velato capite orare, inquit: Ideo debet mulier habere velamen super caput suum: & propter angelos, hoc est propter sacerdotes: in cuius conspectu adstant in ecclesia. Notanter dixit. Cor autem eorum longe est a me, & non ait: ego longe sum à corde eorum. Non enim à nobis se Deus subtrahit, qui semper & ubiq; adest: sed qui peccat, ipse recedit, & longe à Deo fit: haud aliter quã qui nauigio fertur, terram sibi fugere suspicatur, cum eam ipse relinquat, ab eaque discedat. Cæterum aduertendum est, quod dominus ait: eradicandam esse omnem plantationem, omnem consuetudinem, quam non plantauit pater cælestis: hinc erudiens nos, & cautos reddens, vt si quis tale aliquid in se agnouerit, antequam auellatur per Dei vindictam, ipse conetur auellere. Mitius siquidem agit dominus cum peccatoribus, qui adiuti ipsius gratia peccata à se expellunt: quã cum illis, qui non curantes expellere, Deus illos etiam dum inuitos à peccatis subtrahit. Atque vtinam hic subtrahat, vt in æternum parcat. Studeat igitur vnusquisque audiens hæc, peccatorum occasiones & impedimenta quibus tenetur obstrictus, verbi Dei gladio refecare, vt solutus per gratiam domini securus dicat moriens domino nostro Iesu Christo: Dirupisti domine vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis: Cui cum patre & spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS SECVNDVS.

In XV. cap. beati Matthæi.

TOta hucusque retroacta sacri euangelyi litera, defectum virtutis discretionis phariseis & scribis impropertat: qui diuine legis obliuio seniorum sanctiones scrupulose nimis seruabant. Taxat ergo illos vt indiscretos & prauos. Quippe qui Dei præcepta ob alterius mandatum violabant. In hac quoque indiscretionis & imprudentie notam omnes fermè impingunt homines, qui rationem viuendi rectam non discernunt à praua: ydemque neglectis diuinis præceptis, nescio quas leges à mundo traditas, atque

atq; omni flagitio plenas apertis, qđ aiūt, vlnis suscipiūt, sibiq; retinent: tum in vindicandis iniurijs & damnis resarciendis, tum in vestium ac ciborum luxu, tum in ludis & confabulationibus. Quos Dominus per Hieremiam cap. 6. monet, ac postremo minatur, dicens: State super vias, & videte & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona: & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus vestris. Et dixerunt, non ambulabimus. Et constitui super vos speculatores. Audite vocem tubæ. Et dixerunt, non audiemus. Cum autem nollent homines virtute discretionis per gratiam Dei à via iniqua discedere, & viam bonam iuxta antiquam sanctorum patrum traditionem ambulare, nec speculatores audire, nec vocem tubæ clamantis. Dominus ipse locutus est, dicēs: Ideo, quoniam nec praelatos speculatores, nec tubæ vocem prædicantis auditis: Audite gentes, & audi terra: Ecce ego inducam mala super populum istum fructum cogitationum eius: quia verba mea non audierunt, & legem meam proiecerunt. Ut quid mihi thus de Saba affertis, & calamum suauē olentem de terra longinqua? Holocausta stomata vestra non sunt accepta, & victimæ vestræ non placuerunt mihi. Propter hoc dabo in populum istum ruinas, & ruent in eis patres, & filij simul, vicinus & proximus, & peribunt. Aduertendum denique est, quanto tibi studio sit discernendum, ò Christianæ viator, bonum à malo, iniquum à bono: & quanta oportet solitudine viam sanctorum priscorum patrum secundum tuæ conditionis sortem peruestigare. Hanc ubi compereris, in ea ambula, nec vnuquam deflectas: cum ex superioribus à me adductis, ex Hieremia satis colligas ipsa sacrificia, quibus Deo litatur, Deum ab iniquis acceptare nolle. Et quanquam sanctissimi corporis & sanguinis domini sacrificium semper sit acceptum, tum propter excellentiam eius, tum propter sanctam ecclesiam, cuius offertur nomine: tamen offerenti sacerdoti, si in peccato mortali celebret, mortiferum redditur: & quò in plures dies offert, eò totiens sibi mortem & perpetuam damnationem acquirit. Quapropter dominus in ecclesia sua, ne quis posset bonam ignorare viam, & discretionis virtutem gratia adiutus eligere, & prauasimiliter deuitare, dupliciter illam depingi voluit, doctis pariter & indoctis. Doctis sacra scriptura, pictura est indelebilis, exarata digito Dei, & eius ore propalata: ne quisquam possit viam rectam, & semitam non agnoscere. Id testatur beatus apostolus Paulus ad Rom. 15. dicens: Quæcunq; scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam, & consolationem scripturarum, spem habeamus. Indoctis autem depingit vitas sanctorum: quos imitantes, vnusquisque suæ conditionis & suæ sortis sanctos, per viam bonam & securam incedat. Habent summi pontifices plurimos eiusdem primatus papas sanctissimos: habent & episcopi copiosam sanctorum præsulum multitudinem. Reges, principes, & omnis conditionis homo eiusdem sortis habent sanctos: quorum vestigys inherentes, & ab scribarum & phariseorum stultitia recedentes, & præcepta domini inuiolabili obseruantia custodientes, tandem in optatam felicitatem peruenire possunt. Collige ex prædictis, quanto diuini splendoris lumine suffusa sacrosancta mater ecclesia, similitudines sanctorum in templis præcipit obseruari, & venerari. Cum enim in doctis sanctorum vita scripturæ locum obtineat: ibi cernunt virgines, quemadmodum

castita

castitatis amore ingentia subire tormenta sanctissimæ iuenculæ, Catharina, Agnes, Lucia, Agatha, & id genus plurimæ. Perspicit agricola, quàm luculenta sacræ fidei redditur sanctorum martyrio testificatio. Denique legunt femine & omnis populus, quæ agere, quæne pati propter Christum Christianum decet, & à quibus sit abstinendum, quamue pœnitentiam pro peccatis agere, necessarium sit. Deus qui præcepit non fieri sculptile, Exodi 25. præcepit fieri arcam, duosque Cherubin propiciatorium obumbrantes. Et Salomon 3. Regum 6. per totum templum fecit Cherubin depingi, & in templi portis fieri mensam, ponere propositionis in illa panes. Idem præcepit Moysi, serpentem æneum facere, in quem aspiciens populus à morsu ignitorum serpentium sanaretur, Nu. 21. Quem & si postea confregit Ezechias, quoniam populus idolatrabat, 4. Regum 18. iure fecit: nam solus adorandus Deus. Imagines verò sanctorum veneramur: & obsequia quæ coram illis impendimus, Deo primum, deinde seruis suis offerimus: ut per intercessionem eorum & merita, quorū sunt imagines memoriales similitudines, à peccatis liberari, & vitam consequi mereamur æternam. Non idola colit Christianus populus, cum indocti venerandas colunt imagines, secundum quòd est à sancta ecclesia cõstitutum. Quin plura experimur omni die à Deo miracula fieri, per intercessionem sanctorum, quorum sunt imagines: in quarum conspectum huiusmodi recipiunt beneficia deuoti Christiani. Quod est irrefragabile huius laudabilis consuetudinis testimonium. Sculptilia verò eo prohibita sunt, quoniam in inferno ardentium sunt effigies, vel creaturarum irrationabilium, vel insensibilium simulacra, quæ suis cultoribus nihil præstare possunt, præter quàm quod infideles sint, & perpetuam damnationem sibi conciscant. Sanctas igitur similitudines, crucifixi, crucis, Deiparæ, & cæterorum sanctorum, sancta retinet & veneratur ecclesia, tanquam si libros apertos ostenderet indoctis passionis domini, & sanctitatis Deiparæ, cæterorumque sanctorum: ut adorantes & venerantes, secundum consuetudinem sanctæ matris ecclesiæ, & eius intentionem, & sanctorum doctorum explicationem, auxilium consequantur à sanctis, quorum sunt similitudines: quod omni die experiuntur deuoti imaginum veneratores. Qui autem non habet vel sacræ scripturæ notitiam, vel sanctarum similitudinum libros in ecclesia constitutos, discretionem virtute carens & obcæcatus, in phariseorum & scribarum insaniam facile decidet: qui mandata Dei post tergum reycientes, hominum mandata pre oculis statuebant, & illa potius obseruabant. Ex nimia namq. in peccatis perseuerantia, hæc obstinata obcæcatio prouenit, & indurata malicia. Sic enim beatus Athanasius in cap. 5. epistolæ beati Pauli apostoli ad Ephe. ait: Hoc autem scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi, & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis. Propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentie. Propter nefariam fornicationem igne deuoratae sunt Sodomæ & Gomorra, Genes. 19. Propter idolatriam viginti tria millia occisi, Exo. 32. Hæc diffidentia est, diffidere de iustitia, & punitioe, cum leue videtur homini id, quod prauè consuevit facere, & paruum reputat, quod sæpe committit impunè: & videtur sibi nunquam à Deo puniri: reputans paruum esse quod facit, quoniam in puncto se flagellari posse non sentit. Ita scribæ & pharisæi perpetuò cum cæ-

ris infidelibus puniti sunt. Et tandem post Christi necem venit super illud simul punitio, quæ fuit per aliquot annorum spacia dilatata. Sic qui consuetudinem armorum habent, arma illis leuia sunt. David autem cum armis Saul muniretur contra Goliath, quia non erat armis assuesactus, illa à se proiecit: funda verò & lapide tantum munitus, in nomine domini victor euasit. Remedium utique singulare est, si conuersi ad dominum isdem maceremur, quibus peccauimus. Quemadmodum & Sampson, qui cum mandibula asini, mille Philistæos occidit, Iud. 15. Corpore peccasti, cum mandibula asini, corpore scilicet ieiunijs vaca, teque verberibus afflige, vt peccata per Philistæos signata deuincas. Ore loquendo peccasti, nunc tace, & ora. Aliena surripuisti, dic cum Zachæo: Dimidium bonorum meorum, domine, do pauperibus: & si quem fraudauit, reddo quadruplum, Lu. 19. Hoc fac, ne crimina alioqui grauissima, ex consuetudine leuia reputans, & Deo diffidens ob dilationem punitiois, incidas in iram Dei. Ex dente autem molari cadaveris asini fluxere aquæ largissimæ, quibus refocillatus est Sampson: ad prænotandum, quicumque veram penitentiam egerint, nimiam consolationem in operibus ipsis penalibus suscepturos esse, & indies refocillari gratia domini nostri Iesu Christi: cui cum patre & Spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS TERTIVS.

In XV. cap. beati Matthæi.

S Acra huius quinti decimi capituli lectio, palam ostendit, quid odium, & inuidia operentur in homine. Cum enim nihil magnum haberent scribæ & pharisæi, quod obijcerent Christi discipulis, de minimis eos accusant, dicentes: Quare discipuli tui transgrediuntur mandata seniorum? Non enim lauant manus cum panem manducant. Hinc inde subinquirit inuidus, quid opponat illi quem odit, & cui inuidet. Christi discipuli pijs, mansuetissimi, & benigni. Ecce quid carpit in sanctis cæca malicia: Non enim lauant manus suas cum panem manducant. Et hanc non in discipulos, sed in ipsum dominum reflectunt distortam inuidiam: Quare, inquiunt, discipuli tui, quorum interest disciplinam tuam sequi, illotis manibus panem manducant? Non enim dubium, quin hoc à te didicerint. Tibi igitur imputatur seniorum violata traditio, vt qui assentias, traditiones seniorum illos violare. Hinc oportet non parum vigilare principes, ne ab inuidis & maleuolis decipiantur: cum enim illis de aliquo praua deferuntur, ne prius dictis seu calumniæ potius assentiantur, quàm bis libram & ter linam rei delatæ adhibeant. Mos enim corruptorum hominum est, cum magna non habent, quæ opponant ijs quibus inuidet, minima consèctari, prout manifestum datur exemplum in ijs inuidis pharisæis & scribis. Sollicita mundi cura hanc calumniæ diartem inuenit, vt quos non possunt coram regibus & principibus aperte & in magnis ledere: oculis aliquando, nonnunquàm vero taciturnitate, seu depresso vultu, vel ore in aliquam partem distorto detrahât quibus inuidet, vel quos oderint, cūq; sibi vel etiã suis volût donari,

donari, quod alteri iuste donandum est, procrastinationes, & friuolas causas subinde quaerunt, quas obijciunt principibus, quibus ille commotus in distributiuam peccet iustitiam, & proximum debito priuet munere: & ipsi nequissimi calumniatores iniuste rapiant alterius praemium. Puniendi utiq; tales sunt, & legitimis poenis coercendi. Sunt enim magna reprehensione digni, prout in sequentibus indicat. Retundens namq; in dolos scribas, & phariseos falsam obiectam in discipulos innocentes calumniam, inquit: Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Praecepit namq; Deus, Deut. 4. & 12. cap. Quod praecipio tibi, hoc tantum facito domino: nec addas quicquam, nec minuas. Ipsi vero seniores traditionem pessimam in populum induxerunt, contra praceptum de veneratione parentum, in suam & sacerdotum vtilitatem conuersam: qua cauebatur, qui vnum solum panem haberet, patri teneretur alimenta praestare, si vero illum vouisset, in templo offerret: & quanquam patri seni ex defectu illius panis crudelem mortem inferret, vel illum in extremo vitae articulo constitueret, nullum esse crimen. Caeci & caecorum duces merito à domino pronunciantur, qui à iusto & vero adeò aberrabant. Vnusquisq; igitur ex hac domini sententia sibi caueat, se duloq; prospiciat, quem sibi eligit in confessorem, cui animae suae arcana committit, ne de illo dicatur: Si caecus caeco ducatum praestet, ambo in foueam cadunt. Prospiciant etiam principes summa cura, quos sibi in consiliarios seligunt: quibus iudicandi rempublicam habenas tradunt: ne si caecus caeco ducatum praestet, in foueam uterq; decidat. Quatuor in confessario requirenda sunt, doctrina sufficiens, vitae integritas, experientia ne sit nouellus, & ingenij perspicuitas, ne sit rudis, & poenitenti molestus, & nesciat quae se offerunt expedire negotia. In consiliarijs vero principum, quatuor etiam praecipue requiruntur. Primum, ne sint nimium suis commodis dediti. Nam tales omnia ad se conuertunt: nihilque illis est cura publicum bonum, dummodo omnia eorum cedant vtilitati. Quod sanè hominum genus splendoris regij & munificentiae nequissimi sunt corruptores, & reipublicae seuissimi praedatores. Secundo, ne mutuas inimicitias & factiones gerant, ut sepe fit in regum aulis. Vbi cuiusdam factionis nobiles, alius factionis nobilibus ex composito aduersantur: adeoque inter eos odium viget, ut nihil prorsus rectum, nihil omnino sanum, si quando res agatur aduersariorum, regi suo consulant. Tertiò, ne sint natura inuidi: oibus enī detrahunt, veriora consilia vitiant, friuolis ratiunculis auertentes à vero principes, de quo fonte non minimas saepe regna experiuntur calamitates. Quartò, ne sint ambitiosi, nam qui sibi nimium quaerit honores, omnibusq; praeferricupit, ne alter ascendat, mille calumnias parat. Magnis etiam rebus, & salutis nostrae vtilibus dominus nos occupari docet: cum de minimis non curandum in phariseis mira ratione disponit, & quemadmodum recte seruandis diuinis praecipis, nobis sit incumbendum. Dicit autem Aristoteles, quod intellectui contigit plura scire, hoc est habitualiter: intelligere vero non, hoc est actu iliter. Nam cum intellectus actualiter occupatur in vno, non potest simul eodemq; momento in altero occupari. Qua propter fit, qui in minimis occupat intellectum, hunc talem non posse cogitare maiora. Caeterum cum occupemur in tot minutissimis rebus, non valemus praecipuis vacare & maioribus rebus. Fit inde salutis animae profligatio & omnimoda vitae spiritualis obliuio: perinde ac si huius saeculi ppetui ciues futuri essemus,

Confessoris &
consiliarium
partes.

Et ad

Et ad futuram vitam nunquam hinc migraturi. Cumq̄ quasi per somnium, animæ rem agamus, uno huius breuissimæ vitæ negotio pro viribus incumbamus, similes efficimur istis miseris phariseis: qui de traditione seniorum valde solliciti, diuinis præceptis nihil attendunt. Quinimo Dei præceptum, de obseruatione parentum transgrediebantur, ne seniorum traditio negligeretur. Itaq̄ repellunt præcepta Dei, & suorum senum mandatis, vtilibus tamen sibi, omnimodam reddunt obseruantiam. Veruntamen satis obiurgati à Christo recedunt, neq̄ quid dicant occurrit. Qui enim contra legem diuinam agit, nulla se potest ratione tueri. Cæterum quisquis desiderat præcepta Dei adimplere, habere præ oculis semper necessarium est primum Dei præceptum: omnia siquidem quasi ex filo ab illo pendent, & tanquam à fonte deriuantur. Vnde dominus dicit: In his duobus mandatis, Dei scilicet dilectione & proximi, vniversa lex p̄det & prophetæ. Qui enim Deum super omnia diligit, super amorem vxoris, filiorum, cognatorum, diuitiarum, mundi, vitæ, salutis: & super se ipsum, & super omnia quæcunq̄ sub celo, & super cælum considerari possunt, omnia sibi facilia videbuntur reliqua præcepta. Amor enim meus, inquit beatus Augustinus, pondus meum, illo feror quocunq̄ feror: fit sic Dei amor, animæ pondus, & illo ipsa fertur, quocunq̄ fertur: Pondus enim amoris dulce est iugum, & onus leue: amor namq̄ reddit amantem velocem & expeditum. Sic dominus diligens nos, exultauit vt gigas ad currendam viam. Et proximus passioni dicit: Vt agnoscat mundus, quia diligo patrem, & sicut mandatum dedit mihi pater sic facio. Surgite eamus hinc, in ortum scilicet, vbi fuerat passio inchoanda, Ioan. cap. 14. Si ergo dilexerimus Deum super omnia, etiam si oportuerit acerbissima nece vitam finire, non formidabimus, quemadmodum sancti apostoli, & martyres fecerunt, gratia Christi adiuti. Cui cum patre & Spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS QUARTVS

In XV. cap. beati Matth.

ET egressus inde Iesus, scilicet à finibus Genesar, prout patet ad finem proximi præcedentis capituli. Secessit in partes Tyri & Sidonis: Haud longe à monte Libano secus mare, Tyrus & Sidon vrbes sitæ sunt. Hinc Hiram mittebat ligna in ædificationem templi Salomoni, hæc q̄ ciuitates à Chananæis habitabantur, quos cum alijs ex gentilibus constat habuisse terram promissionis, ne omnino extinguerentur. Lege 3 Regnorum lib. cap. 9. Pariter, vt dominus Iudæos dure ceruicis his flagellis cæderet: quemadmodum pater, qui coram oculis proterui filij flagellum suspendit. Sic legimus lib. Iud. cap. 2. & 3. Dimisit ergo dominus omnes nationes has, & cito subuertere noluit, nec tradidit in manus Iosue. Hæ sunt gentes, quas dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israël. Ecce mulier Chananæa à finibus illis egressa, clamauit, dicens ei. Non enim cum esset ex gentibus, ausa est prope accedere: ideo smota vocem leuauit, vt posset exaudiri, dicens: Misere mei domine fili Dauid: filia mea male à demonio vexatur. Dicēs dñe, Deū fatetur, ait Beda. Dicens fili Dauid, verū Messia illū agnoscit. Qui nō respondit ei verbū. At verò illa perseuerabat vociferās, prout infertur ex sequētib⁹.

Et

De orationibus
sanctorum
contra Lutheranos.

Et accedentes discipuli eius, rogabant eum, dicentes: Dimitte eam, quia clamat post nos. *Refutatur à sanctis apostolis insania Lutheranorum negantium, sanctorum nos esse intercessores: ideòq; nullas ad illos preces esse fundendas, cum hic apostoli pro Chanaan ea intercedant. Idem contigit, ut beatus Ioannes refert cap. 12. quibusdam ex gentibus, qui ascenderant adorare in Hierusalem. Dixerunt namq; Philippo: Domine volumus Iesum videre. Venit Philippus & dicit Andreae, Andreas rursum & Philippus dixerunt Iesu. Orandi igitur sunt sancti: tum, ut dominum Iesum videre mereamur: tum etiam pro expellendis tribulationibus. Quod beati apostoli nos edocent, dum pro Chanaan ea dominum exorant. Quin etiam & pro nobis mutuas offerre preces beatus Iacobus admonet cap. 5. dicens: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesie, & orent super eum. Et paulo post: Et oratio fidei saluabit infirmum. Et, orate pro inuicè, ut saluemini. Si enim oratio presbyteri habet ius impetrandi apud Deum, quanto magis oratio sancti Deum semper intuentis. Similes fuderunt preces beati apostoli pro socru Simonis febricitante, ut refert beatus Luc. cap. 4. & ad preces apostolorum sanata est. Surgens, inquit, Iesus de synagoga, introiit in domum Simonis. (Et ne alium forte Simonem à Petro existimes, beatus Matthæus supra cap. 8. dicit, in domum Petri.) Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus, & rogauerunt illum pro ea. Et stans super illam imperauit febrim, & dimisit illam. Et continuo surgens ministrabat illis. Quantum porrò sanctorum præstet oratio, dominus ipse indicat, dicens apostolis de illo puero demoniaco, quem pater attulit ei, à quo demonium discipuli non potuerunt eicere: Hoc genus non eicitur, nisi per orationem & ieiunium, Matth. 17. Et sanctorum preces, & ieiunium dominus breui sententia comprobabat, vnaq; retundit voce Lutheranorum dementiam, quibus ieiunium & oratio minime placent. Beatissima semper virgo Maria, tanquam omnium nostrum aduocata, in initio prædicationis domini, ut refert beatus Ioannes 2 cap. in nuptijs deficiente vino, à domino postulauit remedium, dicens: Vinum non habent. Et ministris dixit (sciens inexhaustum misericordie fontem humanis necessitatibus nunquam deesse.) Quodcunq; dixerit vobis facite: Ad preces Deiparæ fit aqua vinum ad nuptias, ut seculo innotescat pia eius interuentione, plurima spiritalia bona, & temporalia donari fidelibus. Nonne legimus supra cap. 5. dixisse dominum: Orate pro calumniatibus & persequentibus vos. Quod utique non dixisset, nisi oratio mutua profecisset. Si ergo vnus oratio proficit alteri, quanto magis oratio illa proderit, quæ per sanctos offertur? Hos ergo adire precibus decet, ut domino dicant, quòd illum videre volumus in eorum societatem adducti, prout retulerunt Iesu Andreas & Philippus: ut q; ipsi nobis in tribulationibus, diuinam clementiam propitiam reddant. Quemadmodum, & pro Chanaan ea dominum sunt deprecati, dicentes: Dimitte eam, quia clamat post nos. Beatus apostolus Paulus in omnibus fermè epistolis fidelium orationibus sese commendat. Et ipse pro eis preces effundere scribit, dicens ad Rom. primo: Testis enim mihi est Deus, cui seruiò, in spiritu meo, in euangelio filij eius, quod sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis. Et 2. ad Tim. cap. primo. Gratias ago Deo meo, cui seruiò à progenitoribus meis in conscientia pura, quod sine intermissione habeam tui memoriam in orationibus meis. Et ad Colof. cap. quarto: Orationi instate, inquit, vigilantes in ea, in gratiarum actione: orantes simul & pro nobis, ut Deus*

aperiat

aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi. Et pri. Timot. 2. Obsecro primum omnium, fieri orationes pro omnibus hominibus, & pro regibus, & pro omnibus qui in sublimitate constituti sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus. Si tantum beatus apostolus Paulus tribuit orationibus peregrinorum, quanto amplius tribuendum fuerit orationibus beatorum. Igitur interpellandi sunt sancti, ut ipsi impetrent nobis a Deo pacem, tranquillitatem, salutem, animam & corpori necessaria. Cum etiam videamus Dei genitricem Mariam pro defectu vini in nuptiis dominum deprecasse, & sua sacratissima interuentione obtinuisse. Legimus actorem cap. 12. cum beatus Petrus detineretur in carcere, ecclesia preces pro illius liberatione egisse: Et Petrus quidem seruabatur in carcere, oratio autem fiebat sine intermissione ab ecclesia ad Deum pro eo. Sine intermissione oratio funditur pro beati Petri liberatione, & per angelum Deo precibus ecclesie annuente eripitur. Ecclesia militans orationibus impetrat, multo potius impetrabit triumphans. Qua propter nos omnes sacra scriptura docet, nimium prodesse fidelibus beatorum orationes. At qui cum amici Iob suspicarentur aliquo peccato & eo grauissimo, tantam calamitatem ei contigisse: Eliphaz, cap. 5. illi consulebat aliquem sanctorum implorare, dicens: Voca ergo si est, qui respondeat tibi: & ad aliquem sanctorum conuertere. Non potest clarioribus exprimi verbis, quantum proficiat sanctorum pro nobis profusa oratio. Et 2. Machabeorum ultimo legitur, quum Iudas Machabeus valde timeret Nicanorem, in somnio reuelationem vidisse, ob quam concepta fiducia, prostravit Nicanorem et occidit. Ibi enim traditur, vidisse Oniam, qui fuerat summus sacerdos: & post eum aparuisse alium virum, etate & gloria admirabilem. Oniam vero dixisse: Hic est fratrum amator, & populi Israel: hic est qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate Hieremias propheta Dei. Orant igitur sancti pro nobis, adque illos nos preces fundimus: ut quemadmodum interpellauerunt dominum pro Chananea, dicentes: Dimitte eam, quia clamat post nos: similiter & pro nobis intercessores existant: ut sanctis eorum precibus & meritis regna caelestia consequamur, & ab omnibus aduersitatibus eruamur. Dixit namque archangelus beatus Raphael ad Tobiam, prout habetur Tobiae cap. 12. Quando orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos, ego obtuli orationem tuam domino. Vnicoque verbo euertit angelus, prauam Lutheranorum opinionem, dicens: Ego obtuli orationem tuam domino. Igitur sanctos & angelos, haud dubio deprecari oportet, ut orationes nostras: & quascumque necessitates Deo referentes, eius nobis impetret misericordiam. Quod beatus Ioannes in Apocalypsi sua, cap. 5. inuit, se vidisse inquit, orationes offerri in conspectu Dei: Et cum, inquit, aperuisset librum, quatuor animalia, & viginti quatuor seniores ceciderunt coram agno, habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quae sunt orationes sanctorum. Iam satis ostensum est, orationes sanctorum, valde nobis proficere, pluraque bona adferre, & multa mala auertere. Constat & ipsos sanctos in caelo orationes fundere, quibus ecclesia & fideles nimium iuuati sunt. Constat in terra etiam plura eorum intercessionibus, dum viuerent, condonata. Si igitur, cum peregrini essent, tot ex eorum postulationibus hominibus donabantur, cur non beati potius, qui iam Deo inseparabiliter coniuncti sunt, nobis vtilia impetrabunt? Postulata namque amicitia impetrari, testis est dominus Deus, qui amicis Iob dixit, prout legitur Iob cap. ultimo. Iob autem seruus meus orabit pro vobis. Faciem eius suscipiam, ut non vobis imputetur

Stulticia. Nimia dementia hæreticorum est: posse amicum ab absente amico, aliquid litteris impetrare, quod non possit in amicitia confirmatus, & præseente amico obtinere. Sancti igitur, dum in viuis agerent, plurima nobis bona suis precibus obtinuerunt, prout attestatur omnis scriptura, & illis ipsa quam paulo ante retulimus sententia domini, de oratione Iob. multo igitur fortius impetrabunt, iam in Dei amicitia confirmati, & ipsius beatissima fruitione gaudentes: prout testis est scriptura, & omni tempore experiuntur Christiani, qui se adiuuatos eorum orationibus profitentur. Non enim serui iam sunt dicendi, sed amici: quibus se ipsum Deus facie ad faciem dignatur ostendere, quiq; perpetua & beatifica fruitione & visione, Deo associantur, gratia domini nostri Iesu Christi, & plurimis eorum operibus in gratia factis, cum in sæculo viuerent: Cui cum patre & Spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS QUINTVS

In XV. cap. beati Matthei.

Quod apostoli pro Chanaanæa dominum interpellant, prælatorum & sacerdotum munus designant. Quorum interest pro populo domino, puras semper preces offerre: ut potè de quibus dicitur, Ose. cap. 4. Peccata populi mei comedent. Quorum etiã vitia nimia puritate fulgere oportet, quã pro populo & eorum peccatis tenentur, & sacrificiũ Deo semper offerre, & orationes precesq; effundere. Sacrificiũ in quã, non vitulorũ, & taurorum: quẽadmodum olim in lege offerebatur, sed corpus & sanguinem verũ Iesu Christi filij Dei. Dominus autem respondens apostolis ait: Non sum missus nisi ad oues quę perierunt domus Israel. Ad horum verborũ intelligentiã, notãdũ est propter quatuor. præcipuè venisse Christum, secundũ quod sacra scriptura refert. Primum, ad redimendum à peccatis humanum genus, & vt à damnatione perpetua liberaretur. Hoc fecit pro omnibus se offerens Deo patri in ara crucis. Quod etiam dixit Ioan. 10. Potestatem habeo ponendi animam meã, & potestatem habeo sumendi eam: hoc mandatum accepi à patre meo. Et cap. 14. Sicut mandatũ dedit mihi pater, sic facio. Quod autẽ pro nobis mortus sit, quodq; pro redemptione nostra, pater illi hoc mandatũ dederit, ipsum manifestat Ioa. 10. cap. dicens: Ego sum pastor bonus, bonus pastor animam suã dat pro ouibus suis. Et iterũ: Sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem, & animam meam pono pro ouibus meis. Quod & beatus apost. Paulus plurimũ repetit ad Rom. 5. Christus, cum adhuc infirmi essemus, pro impijs mortuus est. Et paulo infra, cum adhuc, inquit, peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Et pri. Corint. 15. Christus mortuus est pro peccatis nostris. Et pri. Petri 3. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Nec in hoc immorandum: Omnis enim scriptura hoc attestatur. Secundo venit ad ferendum legem: Ite, inquit, docete omnes gẽtes. Et Marci ultimo. Prædicate euangelium omni creaturæ: lex igitur euangelica, & redẽptio omnibus per Christũ fuit exhibita. Tertio venit ad docendũ: Ego in hoc, inquit, natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati. Quarto venit ad miracula faciendum. Et hæc apud Iudæos operatus est, eorum prædicator effectus, & mirabilem operator. Vnde & apostolus Paulus ad Rom. cap. 15. inquit. Dico enim Christum Iesum ministrum fuisse circumcisionis (hoc est, Iudæorum, doctorem & prædicatorem, & miracu-

lorum

lorum operatorem) propter veritatem Dei, ad confirmanda promissiones patrum. Propterea dñs dicit, nō esse missū ad miracula operādū, & docēdū: nisi ouibus quæ perierunt domus Israel. At Chananæa cū se videret ab ouibus separari, perseverantia & patientia se ipsā muniens, & confisa fide venit corā dño & eū adoravit, dicens: Domine adiuua me. Nō dicit nunc, fili David: ne audiret iterum: Non sum missus, nisi ad oues domus Israel. Sed ait: Domine adiuua me. Poteris utiq̄, dummodo velis, quia dominus vniversorū tu es. Et quāuis secundū hominē ouibus Israel missus, Deus tamen re vera es, & ōnia tua sunt. Iudæi & gentes tui sunt, tu omnium plasmatō es. Qui respondens, ait: Nō est bonū sumere panem filiorum, & mittere canibus. Id est, miraculum quod à me postulas, ad panem pertinet Iudæis missum; tu cum gentilis sis, miraculorum cibo non es pascenda. At illa dixit, etiam domine: nam & catelli edunt de micis, quæ cadūt de mensā domino rūsaorū. Id quod postulo, mica minutissima est. Qui tot mirabilia operaris inter Iudæos, etiam credenti tibi ex gentibus micam tenuissimam porrige. Tunc respondens Iesus, ait illi: O mulier magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia eius ex illa hora. Hanc mulieris perseverantiam, humilitatem & patientiā, cum toties esset repulsa, arbitror significasse ecclesiā, quæ erat ex gentibus congregāda. Sic & de Ceturione dixit dominus: Amen dico vobis, quia nō inueni tantā fidem in Israel. Et de ista Chananæa dixit: O mulier magna est fides tua. Sed etiā illud aduertendū est, centurionē dixisse: Nō sū dignus, ut intres sub tectū meū: sed tantū dic verbo. Ista non rogavit Christū ut in domū suā descēderet, & sanaret filiā eius: quinetiā neq̄ filiā adduxit ad Iesū, prout Iudæi attulerūt paralyticū, & plurimos alios egrotantes. Et Iairus archisynagogus rogabat ut imponeret manū suā super filiā eius. Et Ioan. 4. Quidā regulus rogabat, ut descēderet & sanaret filiū eius. In utroq̄ videtur claudicare fides: cum præsentiā dñi corporalē expetūt: nō credentes eum esse filium Dei: ac posse vbiq̄, cum sit Deus, salutē prestare. Vnde & regulo dicitur: Nisi signa & prodigia videritis, non credetis. Ista autem Chananæa & centurio illū Deū esse credebāt. Illa namq̄ præsentiā dñi corporalē minime postulat: credens vbiq̄ sit, posse diabolo īperare. Ceturio verō nō vult ut dñs ītret in domū suā, se indignū reputans: atq̄ illū fatetur, vbiq̄ sit loci, imperare posse: Sed tantū dic verbo, ait ille Christo, & sanabitur puer meus. Quin & vtriusq̄ fidem dominus collaudat: de illo dicit: Nō inueni tantā fidem in Israel. Huic vero, O mulier. O admirantis est. Sic quoq̄, de centurione: & miratus Iesus sequentibus se dixit: Non inueni tantam fidem in Israel. Admiratur Christus secundū hominis portionē inferiorē, gentiū populos fidem suscepturos per apostolos & discipulos eius: quā pravi Iudæi ab eius ore audierant, & tot miraculis cōfirmatā respuebāt. Iam iā id dñs cernebat impletum, quod David ps. 2. prædixerat: Dñs dixit ad me filius meus es tu: ego hodie genui te. Postula a me, & dabo tibi gētes hereditatem tuā, & possessionē tuā terminos terræ, ps. 17. Populus quē nō cognoui seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi. Quapropter admiratur dñs præfiguratā in hac muliere gentiū fidem, dicens: O mulier magna est fides tua. Porrō exemplū & in hac Chananæa peccatoribus datur, clamandi ad dñm: & si nō exaudiat, s̄ctos inuocandi: & cū omni humilitate & perseverantia peccatorū veniā, & ab aīa demonis expulsiōne virtute salutaris absolutionis, quæ in sacramēto cōfessionis datur expectādi. Ad verā enim pœnitentiā post purā cōfessionē peccatorū factā, & absolutionē recep-

Casus Salomonis.

ta, & penitentiā a confessario iniunctā adimpletam, ad quam peccator tenetur, postquā illā acceptauit, assuesfactus peccatis, nō tantū proficiet se illis opponēdo, quātū proficiet deuorando & auertēdo se ab omni occasione peccādi. Nā torrēs si rapido fluit decursu, nō tā lapidibus, lignis, cespitibus reprimitur illi oppositis, quā si à lateribus fodiēs aquā in diuerticula abire facias. Itaq; nō resistēdo ex aduerso, peccatis scilicet: sed diuertēdo ipetus prauæ cōsuetudinis victor euades: Si enī gulā vincere cupis, in cōspectu ciborū nō vinces, sed vincēris potius. Si intra fœminarū cōfortiū incontinentiā reprimere vis, obrueris. Si in cōspectu pecunie, auaritiā extirpare, nihil proficies. Igitur diuerticulū para, & tolle onē quod tibi olim occasio fuit ruinæ: & ita diuina adiuuante gratia sanabitur aīa tua, iā diu cū filia Chananea diabolica seruitute oppressa. Sapiētissimus Salomō in horrendū nobis proponatur exemplū. Dicit enim scriptura. 3. Reg. 11. Rex autē Salomō adamauit mulieres alienigenas multas, filiā quoq; Pharaonis et cæt. de quib; dixit dñs. Exo. 34. Deu. 22. Nō ingrediemini adeas. Certissime enī auertēt corda vestra, vt sequamini deose arū. His itaq; copulat^o est Salomō ardetissimo amore. Sed audi quod inde subsecutū est obstupendū factū: Cumq; iā esset senex, deprauatū est cor eius per mulieres, vt sequeretur Deos alienos. Vide in quē idolatrie barbarū deiectus est sapiētissimus vir, ob prauā consuetudinē cū ifidelibus mulierculis. Nec erat, inquit, cor eius perfectū cū dño Deo suo, sicut cor Dauid patris eius: sed colebat Salomō Astarthē deā Sidoniorum, & Chamos Deū Moabitarū, & Moloch idolū Ammonitarū. Et Paulo post, inquit: Tunc edificauit Salomō fanū Chamos, idolo Moab, in monte qui est contra Hierusalē, & Moloch idolo filiorum Ammō. Atq; in hunc modum fecit vniuersis vxoribus suis alienigenis, quæ adolebāt thura, & immolabāt dijs alienis. Iratusq; dñs Salomoni, quōd auersa esset mens eius à dño Deo Israel, qui apparuerat ei secūdo, & preceperat de verbo hoc ne sequeretur Deos alienos: & nō custodiuit, quæ mādauit ei dñs. Dixit itaque dominus Salomoni: Quia habuisti hoc apud te, & nō custodisti pactū meū, & præcepta mea quæ mādauit tibi, dirumpēs scindā regnū tuum, et dabo illud seruo tuo: verūtamen in diebus tuis nō faciam propter Dauid patrē tuū. De manu filij tui scindā illud, nec totū regnū auferā, sed tribum vnā dabo filio tuo, propter Dauid seruū meū, & Hierusalē quā elegi. Duo valde mirāda in hoc Salomonis casu occurrūt, quemadmodū cōmixtio mulierū infidelium vel hereticorū etiā viris sapientissimis maximā ruinam minātur: quū ille qui tēplum dño edificauit vnum, tot fana diabolis postremo erexerit. In quod enī chaos nō decidet, qui cōsuetudini peccatorum minime obuiat? Secūdo, nimis admirāda est benignitas Dei in fideles seruos: cū propter Dauid non aufert regnū a Salomone, iā eius gracia destituito. Non solū igitur seruos suos dñs ppter eorū opera p̄mio afficit, quin etiā erga filios nequā benignus est propter fideles patres. Quod autē dicit propter Hierusalē quā elegi, aduentū Christi denotat, cuius p̄cipua p̄dicatio, passio, resurrectio, ascensio & spū scti aduentus celebrata sunt in Hierusalem: cui cum patre & spūs sctō est honor, gloria, & imperiū, in æternū. Amē.

TRACTATUS SEXTVS.

In XV. cap. beati Matth.

Ceterū cōsiderandū est, quēadmodū egresso dño à Genezareth, & secedens in fines Tyri & Sidonis, hæc muliercula creauit: & tanta humilitate & perseverantia filie salutem

lutē obtinuit. Quādo vacui rediere scribæ & pharisæi, inanē obijciētēs calūniā discipulis do-
 mini: quōd cōmunibus & illotis manibus māduerant. O abyssus imensa iudiciorū Dei. Le-
 gis periti & religiosi viri ab Hierosolymis Genesareth se cōferunt, discipulos dñi vana ca-
 lumnia incusātēs. Qui sanē vacui et inanes redeūt: muliercula verò Chananæa fide & virtu-
 tibus plena, salutē filie optatā impetrat. Illiq̄ a dño audiunt: Quare vos transgredimini man-
 datū Dei propter traditionē vestrā? Illi verò dicitur: O mulier magna est fides tua: Fiat ti-
 bis sicut vis. Illi increpātur, Chananæa laudatur: illi reijciūtur, Chananæa suscipitur: & in-
 cor de illorū cacodæmō permanet, a corpore verò filie huius Chananæe dæmon expellitur.
 Constat igitur scientiā nihil proficere, nisi adsit probitas: prout ostendit beatus apost. Pau-
 pri. Corint. 8. Scientia, inquit, inflat, charitas ædificat. Inde illud est, qđ refert beatus Gre-
 gorius Nazianzenus dixisse beatū Basiliū: Cū enī primū Athenas venit, & florentē cer-
 neret academiā, quærētī eodē Nazianzeno, quod nā de tāta felicitate proferret iudiciū, in-
 q̄t: Vana felicitas. Vana nāq̄ felicitas est, scribarū et pharisæorū more cū scias legē, eā negli-
 gere. Qđ autē dñs primæ postulationi mulieris nihil respondit: vel eo qđ alienigena esset, seu
 ad excitandā eius virtutē & fidē, sæculisq̄ ostēdendā fecit. Nec enī vrgētissimis caret cau-
 sis, miseræ mulieri nihil rēspōdere ipsā mīcōram. Ad nostra etiā erudit nos fortuna, ne cū
 affligimur aīo cōcidamus, si statim nō exaudimur: quinimo pulsantes perseueremus, san-
 ctosq̄ interponamus intercessores: & iterū atq̄ iterū cum omni humilitate fiduciaq̄ clame-
 mus, quousq̄ exaudiamur & liberemur. Siquidem Deus noster, prout ex scriptura colligi-
 tur, nec mala illico punit, nec postulata in eodē momēto concedit. Quapropter nimīū opor-
 tet peccatores vigilare, & a peccatis velociter pedē referre, nec segnes fieri, eo qđ cito peccātes
 nō flagellātur & occidūtur, vel à terra eradicātur, aut absorbētur. Misericors. n. Deus, quo
 diutius tolerat, eo nisi emēdemus cōmissa grauius punit. Quēadmodū qui arcu sagittā appo-
 nit, quāto magis ad se flectit chordā, eo velocius & fortius pcutit: sic dñs quāto flagella dif-
 fert, durius punit. Hoc David insinuat ps. 59. dicens: Dedisti metuentibus te significatio-
 nē, vt fugiāt a facie arcus: ac sicut, signū timentibus te ostēdisti: vt cū viderint differri vi-
 dictā, arcū te extēdere sciant, & fugiāt de sinātq̄ peccare. Nec ob vindictæ dilationē te ob-
 liuisci existimēt, sed duriora flagella in aliud tps differri sciāt. Qđ apertissime ostendit beat⁹
 apost. Pau. ad Rom. cap. 2. dicens: An diuitias bonitatis eius & patientiæ, & lōganimitatis
 cōtēnis? ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiā te adducit? Secūdū autē duritiā tuā, &
 impœnitens cor, thesaurizas tibi irā in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet
 unicuiq̄, secūdū opa eius. Non potuit clariori sententia explicari dilationē vindictæ nō præ-
 se ferre obliuionē, sed duriorē punitionem. Thesaurizare quippe est, peccata peccatis adde-
 re, & irā & indignationem diuinā cōciscere nō in diem mīæ & veniæ, sed in diem iræ. Quē-
 admodū igitur dilatio vindictæ peccatis debita, nō est velle nō punire, sed vt ex hoc signo
 caveat perseuerare peccator: sic statim postulata cōcedere, nō ex volūtate abnuendi proue-
 nit, sed vice versa ex ipsa volitione donādi: nempe vt postulantiū excitetur affectus, augea-
 tur virtus & meritū obrinendi, & tunc demum petita Deus concedit, prout est videre in
 Chananæa. Nec enim tātū se humiliaret, tantaq̄ patientia dilationē & se canem appellari
 ferret, nisi quia spem cōceperat, quāquā id quod postulabat prorogaretur, se fore cōsequutū
 ram. Porrò Christi aduentum per quinq̄ millium annorū curricula, & eo amplius proroga-

Fraus itē pel-
lantū princi-
pes.

tur ut oportuno tēpore humani generis sal^u perficeretur. Ceterū cū Chananea repellitur, nō ad maleficos vadit: prout fecit Saul, qui cū res^uponsū a dñō nō haberet, pythonsā adiuit. pri. Reg. cap. 28. sed mira paciētia, & perseverātia dñm ad ipsius prouoluta pedes adorat, mīam implorat, & se canē fatetur: micam minutissimam sibi dari humiliter postulat. Offerunt pro illa preces beati apostoli, nō fictas seu simulatas: quemadmodum terrenorum principum sa- miliares facere cōsueuerūt. Ut enim pro suis & suorū negotijs interpellandi sit locus, nego- cia pauperū tenuissimis ac frigidissimis verbis regibus exponunt. Illorū verō negotia, qui se eorū fidei & patrocinio cōmendauere, Deus bone, quot imposturis, quot subinde efficiēis mē datijs in longissimas moras trabūt. Nūc simulāt se corā rege efficacissimis verbis eorū can- sā perorasse: cū nihil fecerint minus. Forte ne suis priuatis cōmodis aliquid dece dat. Nunc simulant nescio quae obstacula, quae iam ferē peractū negotium disturbarint. Quo fit, ut nec miseris pauperibus subsidio sint, nec aliorū necessitatibus sinē imponant: hos & illos varijs modis eludētes. Beatorū autē semper vera est intercessio, quae facta est expulsio demonis ma- le vexātis filiā Chananae, qui iam diu miserā puellā vexauerat. Cōsuetudo nanq; & natu- ra sunt fortissima hominis. Nā peccatis assuefactus difficiliter se ab illis retrahit, & demō assuefactus, ē domo quā habitat, difficulter eicitur. Qd autē natura & cōsuetudo sint for- tissima oīm, quae sunt in homine, dixit quidā: Naturā expellas furca, tñ vsq; recurret. Cō- suetudinē vero Aristoteles in probemio suae Rhetorices, quasi alterā esse naturā ait. Ceterū haec duo fortia à duobus alijs fortioribus superātur, scilicet arbitrio libero & gratia. Ecclesi. 15. Deus ab initio constituit hominē, & reliquit eū in manu cōsiliij sui. Adiecit mandata & praecepta sua. Apposuit tibi, aquā & ignē: ad quod volueris porrigere manū tuā. Ante homi- nē vita, & mors: bonū, & malū: quod placuerit ei, dabitur illi. & Genes. 4. dicitur ad Cain: Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Sciebat Saul, Dauid a deo esse electū in sui regni successorem: Sed & pater meus scit hoc, dixit Ionatas filius eius ad Dauid pri. Reg. 22. & nihilominus illum persequitur, & cupit occidere, volens libertate arbitrij Dei consilio repugnare: tāta nostrae libertatis est fortitudo. Hāc nostrā arcē si peccatis opposue- rimus, & ex illa fortiter dimicauerimus, nolētes vnquā prauis diaboli suggestiōibus assē- tiri, non modicū proficiemus: maxime verō si aliud munitissimū tētationibus praesidiū oppo- suerim^{us}, quo protegatur: quod est, dei gratia. Huic beat^{us} apostolus Pau. tribuit omne quod est, dicens Corint. pri. epis. cap. 15. Ego sum minimus apostolorū, qui nō sum dignus vocari apostolus: quoniā persecutus sum ecclesiā Dei. Quis ergo te, o beate apostole, a praua persecu- tionis consuetudine auertit? quis te a peccatis exemit? gratia Dei, inquit, sum id quod sum. & gratia eius in me vacua nō fuit: sed abūdantius illis oībus laborauim^{us}: nō ego autē sed gratia Dei mecū. Tanta est vis gratiae, quae si libero addatur arbitrio, hominē a praua cōsuetudine dimouet, & deo acceptum reddit dignis operibus. Fortissima ergo sunt in homine natura & consuetudo. Veruntamen fortius est liberū arbitrium cum gratia. Hanc igitur semper a domino postulemus: qua possimus cum liberi arbitrij patrocinio à seruitute peccati libera- ri, & Christo domino bonis operibus inseruire, & ab eius gratia nunquam excidere. Cui cū patre & spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in aeternum. Amen.

TRACTATUS SEPTIMVS.

In XV. cap. beati Matth.

¶ Et

ET cum transisset inde Iesus, venit secus mare Galilææ: & ascendens in montem sedebat ibi. Et accesserunt ad eum turbæ multæ habentes secum mutos, cæcos, claudos, debiles, & alios multos: & proiecerunt eos ad pedes eius, & curauit eos: ita ut turbæ mirarentur, videres mutos loquentes, claudos ambulantes, cæcos videtes, & magnificabant Deum Israel. Dominus tot tamque assiduis signis diuinitatem suam comprobat, cæci autem Iudæi non attendunt. Iesus autem conuocatis discipulis suis, dixit: Misereor turbæ, quia triduo iam perseuerant mecum, & non habent quod manducet. Mira misericordia domini, turbæ miseretur triduo perseueratis. Quæto enim amplius miseretur illis, qui cum eo semper perseuerauerunt: si nec tribus diebus eum sequentibus sine premio vult præterire. Discat qui habent famulos, debitam illis conferre mercedem: Ad eundem modum & qui laborat in media, secum perpendat, an forte ob id esuriat, quoniam Christum non sequitur. Nam his qui cum illo triduo perseuerauerat, abundanter cibum parauit. Cum autem audis verbum misereor: non arbitraris, apud Deum esse mutabilitatem, cum scriptum sit Malachiæ cap. 3. Ego dominus & non mutator. Effectum, cum hæc audis, intellige: non mutationis affectum. In Deo autem iustitia, misericordia, pietas, & quæcumque illi attributa dicimus, non differunt: quoniam Deus non compositus, sed simplicissima vna eademque semper æterna essentia est. Secundum autem hominem Christus dominus affectu et effectum misereri dicitur: secundum quod Deus est, miseretur effectum, non tantum affectum commouetur. Quod si aliquando id pronuntiat scriptura, ut illud Genes. 6. cap. Tactus dolore cordis intrinsecus. Delebo, inquit, hominem. Pœnitet enim me fecisse eos: perinde est, ac si dicat: effectum delebo aquis diluuij omnem carnem. Prout facit, qui iniuriam potest retaliare: qui dolore cordis commotus, profitetur se inimicum demoliturum. Similiter & illud Genes. cap. 11. Descendit autem dominus ut videret ciuitatem: Et rursum 18 cap. Clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggravatum est nimis, descendam, & videbo utrum clamorem qui venit ad me, opere compleuerint: an non est ita, ut sciam. Cum primum dicit, peccatum eorum aggravatum est nimis, iam constat se scire. Quod autem dicit, descendam et videbo: hoc est, per angelum quem mitto, efficiam quasi nunc sciam an ita sit, ut deleatur, & puniantur effectum, quæ ante quam mundus fieret scio. Ita quæ effectum significat, cum more hominis loquitur Deus, non affectum: qui omnia nouit, & cui omnia nuda & aperta sunt. Etenim firmabit orbem terræ qui non commouebitur. (Cum autem non commouetur Deus, effectum significat, more miserentis, dolentis, irati: non quod aliquo affectu omnipotens commoueatur, cum impassibilis, & incommutabilis semper existat Deus. Veruntamen in omni dono diuino quatuor semper consideranda sunt: bonitas, qua Deus communicat suam bonitatem largiendo animam, vitam, honorem, & necessaria vitæ hominibus. Igitur iure astringimur, ad dei honorem seruandum in nobis, & in proximis, ne peieremus blasphememus aliquod peccatum lethale committamus. Secundo consideranda est diuina iustitia. Quoniam iustus es domine, inquit Dauid ps. 118. & rectum iudicium tuum. Quicquid enim donat, iuste donat: quicquid facit, iuste facit: & quicquid promittit, iusto iudicio & si occulto promittit. Tertio consideranda est liberalitas Dei: qui cum sit nulli debitor, largissimus tamen est distributor, & fons inexhaustus bonorum omnium. Quarto consideranda est misericordia. Quæ duplicem actum habet: compati scilicet miseriæ alterius, & defectum tollere eius, quod alicui deficit. Compassio, prout prædiximus, in Deo non est, qui non

Attributa deo
& d. scensus
& videre Dei
quomodo accipiendum.

commouetur. Tollit autem defectū quem patimur, bona præstando. Quapropter sumè misericors est, prout in præsentilectione dicitur: Misereor turbæ, quia triduo iam perueuerant mecū, & non habent quod manducant: & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via. Conseruat dominus quod fecit: & secundum hominē miserentis affectu, & secundū Deum misericordie effectu creaturis suis auxiliatur: & ne in via deficiant curam agit veluti pius pater. Et dicunt ei discipuli: Vnde ergo nobis in deserto panes tantos, vt saturemus turbam tantā? Cum populum videris deficientem, tūc firmius scito propinquū adesse dominum. Et ait illis Iesus, habetis panes? At illi dixerūt: septem, & paucos pisciculos: proximo præcedenti cap. duos pisces legimus: hic paucos pisciculos. Post resurrectionem autē, vt ait Luc. cap. 24. obtulerunt discipuli domino partem piscis assti, & fauum mellis, & Ioan. 21. Cum traxissent rete in terrā viderūt prunas & piscē superpositum. Hæc in memoriam reduximus, vt notum omnibus sit, quāta deuotione, & etiam domini exemplo ducti, sancti patres Benedictus, Dominicus, & Brūnus Carthusiensis à carnibus abstinere religiosos suos sanxerunt. In euangelio pisces manducare dominum legimus, cū solus cum discipulis suis edebat. Cæterum agnum paschalem, & cum in domum alicuius illi conuiuium parabatur, quæ apponebantur manducabat. Non ergo sunt audiendi religionum detractores, & præceptorum ecclesiæ neglectores Lutherani, cum domini exemplum habemus. Et præcepit turbæ, vt discumberent super terram. Et accipiens septem panes & pisces, gratias agens fregit, & dedit discipulis: & discipuli, sic fractos, dederunt populo. Eodem modo hic multiplicat septem panes, quo supra proximo præcedenti capitulo quinq̄. Memineris verò semper, o Christiane, oculos in cælum leuare: hoc est, cognoscere omnia bona nobis a summa providentia tribui: & si distributor honorū vel bonorum constituaris, oculos in cælum nō in terram dirige, distributiuam iustitiam incorrupte seruans. Multiplicabantur panes in manibus Christi ex materia septem panum voluntate diuina. Quinq̄ aut panes iuxta pascha multiplicati sunt: isti verò septem, vt ait quidam doct̄or Carthusiensis, in die sexta Ianuarij, qua die olim dominus dignatus est se regibus Magis, adorandū ostendere. Et comederunt omnes & saturati sunt. Neminem famelicum relinquit dominus. Omnibus se sequētibz misericors dominus tribuit necessaria. Et quod superfuit de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas, admiraculi confirmationem & ad omnem calumniam & ambiguitatē tollendam. Erant autem qui manducauerunt, quatuor millia hominum, extra paruulos & mulieres. Et dimissa turba ascendit in nauiculam, & venit in fines Magedan. Factis his miraculis multiplicationis panis & piscium, semper dominus à turba recedit, ne ob temporalium rerum utilitatem illum sequantur. Qui enim ob temporalium rerum quæstum Deo inservit, non Deo sed sibi seruit: non summo pontifici sed pontificatui seruit, non regi sed regno seruit, non episcopo sed redditibus & beneficijs seruit. Hæc autem sunt deprauatissima & damnabilia obsequia, dum non propter dignitatem personæ, sed propter ea quæ possidet illi ministratur. Atque ita fit, vt raro illis veritas ostēdatur, raro sint serui fideles. Et hos abominatur dominus, qui non cor inclinant ad faciendas iustificaciones propter retributionem, verum omnem suam dirigunt intentionem in proprie utilitatis commodum. Recedit propterea à turba dominus, vt discant Deum propter seipsum amare, & illi adherere &

Optima institutio religio-
nū pisces manducantium.

inferuire, omnibus neglectis quæ sub cælo sunt: atq; omnium rerum sollicitudinem in eū pro-
 ycientes, qui septem panibus quatuor milia hominum satiauit, exceptis paruulis & mulieri-
 bus. Venit autem dominus in fines Magedan, siue Dalmanutha secundum Marcum, quo-
 niam his duobus nominibus regio illa dicebatur, vel ibi erant confinia Dalmanutha & Ma-
 gedan: Cui cum patre & spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

Tractatus primus in XVI. cap. beati Matthæi.

ET accesserunt ad eum pharisæi & saducæi tentantes, & roga-
 uerunt eum, vt signum de cælo ostenderet eis. Tanquam volentes
 experiri, si ignem de cælo descendere faceret, vel aliud signum daret, vt pos-
 sent facilius turbis suadere illum tanquam vnum esse ex priscis prophetis, nõ
 autem Messiam. Quum omni hora potiora signa conspicerent, nempe mundatos leprosos,
 mutos loquentes, mortuos suscitatos & cæcos videtes. At ille respondens, ait illis: Facto
 vespere, dicitis: Serenum erit, rubicundum est enim cælum. Et mane: Hodie
 tempestas, rutilat enim triste cælum. Faciem ergo cæli dijudicare nõ stis: sig-
 na autem temporum non potestis? Ac fidicat: Signa temporis aduentus Messie quo-
 modo ignoratis? Non enim vaticinati sunt prophete Messiam daturum signa de cælo in pri-
 mo suo aduentu: sed in Bethleem nasciturum ex virgine de domo Dauid, idque post heb-
 domadas Danielis expletas, nec tum fore sceptrum regale in Iudæa. Item venientem repro-
 bari à senioribus, & sacerdotibus, crucifigi, resurgere à mortuis die tertia, spiritum sanctũ
 de cælo missurum in discipulos, & innumera facturũ miracula. Hæc sunt signa aduentus
 Messie. Hoc autem tempus quomodo nõ probatis? inquit Lucas. cap. 12. Generatio ma-
 la & adultera signum quærit, & signum non dabitur ei nisi signum Ionæ pro-
 phetæ, hoc est signum passionis & resurrectionis domini: quoniam omnis passio & resur-
 rectio prophetata sunt. Et relictis illis, tanquam indignis & obstinatis, abiit. Cum enĩ vi-
 derimus nihil proficere Dei verbum in obduratis hominibus, in alium locum abeundum est,
 in quo Dei verbum fructum producat. Et cum venissent discipuli eius trans fretum,
 obliui sunt panes accipere. Qui dixit illis: Intuemini, & caueate à fermento pha-
 risæorum & saducæorum. At illi cogitabant intra se, dicentes: Quia panes
 non accepimus. Tata discipulorum erat simplicitas, quòd perspicua domini verba, quan-
 doq; non caperent. Diuinitas verò Christe eo ampliori dignoscitur argumento, quòd post ad-
 uentum spiritus sancti sapientissimi euaserint, & per eos mundus fidem susceperit & con-
 uersus sit. Sciens autè Iesus dixit: Quid cogitatis inter vos modicæ fidei, quia
 panes non habetis? Ex ijs verbis constat discipulos intra se dixisse: Panes non habemus
 ad manducandum. Vnde ergò nobis erit fermentum pharisæorum & saducæorum: & vn-
 de panes habere possumus? Quia ergo de copia panis dubitauerunt, dominus in memoriam
 illis reducit, duplex multiplicationis panis miraculum, dicens: Nõdum intelligitis, nec
 recordamini quinque panum, & quinque millium hominum, & quot cophi-
 nos sumpstis? neque septem panum, & quatuor millium hominum, & quot
 sportas sumpstis? Ecce quod in calce superioris tractatus dicebanus. Ob id nõ-
 pe septem sportas de fragmentis panis superfuisse, ad rei magnitudinem confirmandam: &

Hereticorum
verba seu li-
bros Christi-
anus non au-
diat nec le-
gat.

omnem ambiguitatem tollendam. Dominus enim de fragmentorum collectione, etiā nunc argumentum sumpsit, dicens: & quot cophinos, & quot sportas sumpsistis? Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis: Cauete a fermento pharisæorum & saducæorum, ac si diceret, qui vos pascere possum, ut cuiusq; voluero, non est mihi cura de pane terrestri vos reddere cautos. Tunc intellexerunt, quia non dixerit cauendū a fermento panum, sed a doctrina pharisæorum & saducæorum. Mirum exemplum populis, & indoctis datur, ut nullo vnquam euentu hæreticis aures accommodent: imò caueant ab eorum doctrina, ne libellos eorum legant: etiam si id fiat animo detrahendi illis, seu illudendi: ne forte ex demonis flatu scintilla aliqua excitetur, quæ cor legentis, vel audientis accendat. Modicum namq; fermentum totam massam corrumpit. Nec diuina sapientia Christus sub fermenti nomine saducæorum, pharisæorum & hæreticorum, prauam doctrinam significaret, nisi sciret hæreticorum verba latenter animum inficere. Vera igitur Dei cognitio nimis necessaria est. Est siquidem voluntas cæca in regno anime, teste Arist. nihilq; vult, nisi prius ab intellectu præostendatur, nihil enim volitum nisi præcognitum: Qui ergo veram Dei cognitionem retinet, a quocunq; minimo abstinet: ne minima negligens paulatim decidat. Sunt enim hæc minima, tanquam altercantium verba: ex quibus deuenitur ad gladium: sicq; ex modicis hæreticorum verbis, exque breui lectione pestifera iam & ingens fit corruptela: modicum namque fermentū, multam corrumpit massam. Gladium euaginauerunt peccatores, intenderunt arcum suum, ut decipiant pauperem & inopem, ut trucident rectos corde, Psal. 36. Gladius enim cominus ferit, arcus è longinquo sagittam emittit. Quibus haud sane pauci hisce temporibus deploratissimis plusquam lethifico vulnere ab hæreticis conficiuntur & spiritali vita priuantur. Gladio inquam percipiunt, quum Christi plebeculam scientiæ inopem per se, suis verbis decipiunt & deprauant: Arcu & sagittis sauciant, cum suos libros deliramentis & prauitate infectos, ubique gentium comportari faciunt. Quapropter cauendum summo studio est, ne vel ipsorum verba exaudiantur, vel libri legantur. Vidit namq; Sara Genes. 21. Hismaelem filium Abraham, & Agar Aegyptiæ ludentem cum Isaac filio suo, & dixit ad Abraham: Eyce ancillam hanc & filium eius: non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac. Durè accepit hoc Abraham pro filio suo: Cui dixit Deus: Non tibi videatur asperum super puero & super ancilla tua. Omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem eius. Ad Idolatriæ declinationem vel lasciuam dicitur Hismael lussisse cum Isaac. Quare hoc prospiciens Sara, zelata est filium suum, eo exemplo docens: quod nullo vnquam pacto in ecclesia hæretici sunt tollerandi, si id absque iactura grani fieri potest: sed in initio reprimendi & excidendi. Nec modicus eorum ludus dissimulandus, sed prælati illico manifestandi, ut curent ancillam eijcere & filium eius: ne ex paucis verbis vel ex modica pestifera lectione simplex corrūpatur populus. Habet etiam dominus gladium suum contra gladium hæreticorum, habet & arcum. Quemadmodum Dauid inquit, psal. 7. Nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrauit: arcum suum tetendit & parauit illum. De illis dicitur, gladium euaginauerunt peccatores: dominus quoque gladium suum vibrauit: de illis dicitur, intenderunt arcum suum: dominus etiam arcum suum tetendit & parauit illum, lingua hæreticorum gladius acutus. Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus, psal. 56. Dei gladius ver-

bum Dei est: sicut beatus apostolus Paulus ait, ad Ephe. ult. Galeam salutis assume, & gladium spiritus, quod est verbum Dei. Et ad Hebre. cap. 4. viuus est enim sermo Dei & efficax, penetrabilior omni gladio ancipiti. Itaq; gladium suum vibrauit dominus, contra gladium hæreticorum, linguam scilicet eorum pestiferam: & confundet eos sacra scriptura sua, quam ipsi deprauant, secundum quod iam olim eorum primæui fecerunt. Vnde & beatus apostolus Petrus, tanquam vniuersalis ecclesiæ præsul, nos id præcanere docet, iniquiens 2. Petri cap. ultimo. Sicut & charissimus frater noster Paulus, secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis: sicut in omnibus epistolis, loquens in eis de ijs, in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas ad suam ipsorum perditionem. Indoctos vocat hæreticos, & instabiles deprauatores omnis sacræ scripturæ, præcipue epistolarum beati Pauli. Quod nostris temporibus manifestissime, non sine orthodoxorum graui dolore à Lutheranis videmus effectū. Quippe ipsi instabiles & indocti scripturam sacram contorquent ad suam ipsorum perniciem & damnationem. Dominus namq; gladium suum vibrauit: cuius lectulum Canti. 3. hoc est ecclesiæ, sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes habentes gladios, & ad bella doctissimi. Vniuscuiusque ensis super femur suum propter timores nocturnos. Habet & dominus arcum suum, quem tetendit: & in eo parauit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit. Vnico ictu domini prostrabuntur hæretici. Quemadmodum & Arius proiectis visceribus interijt, alijque plurimi. Igitur Christiani caueant à fermento eorum, nec vllum ex eorum obsceno ore verbum excipiant, nec ex eorum scriptis vel apicem legant: sed sensum verum scripturæ sacræ, quem sancta mater ecclesia catholica docet, in omnibus semper sequantur. Sicque profecto victores semper euadent gratia dñi nostri Iesu Christi: cui cū patre & Spiritu sc̄o est honor, gloria, & imperiū in eternū. Amē.

TRACTATUS SECVNDVS.

In XVI. cap. beati Matth.

VENIT autem Iesus in partes Cæsaræ Philippi, & interrogabat discipulos suos, dicens: Quæ dicunt homines esse filiū hominis? Cū autem à plurimis soleat annotari in hunc locum: principes debere, quæ de illis apud vulgus opinio sit, interrogare: notent præterea dominum non à pharisæis vel à sacerdotibus id quæsisse, sed à probis & sanctis viris, apostolis scilicet, qui & audita referrent, & verè quid sentirent ipsi proferrent. A probatis igitur viris si quærant principes, quæ de illis vulgo opinio sit, quæ illis expediat scire manifestabunt: inutilia verò & falsa tacebunt. Hoc namq; hominibus natura insitum est, vt de suis principibus plurima falso interpretentur. Sunt etiam mundo, cuius & ipsi filij sunt, tria quædam peculiararia: Hæc sunt, laudare præterita, fastidire præsentia, & desiderare futura: præsertim si licuisset hominibus singulis annis vnum eligere regem, singulis etiam mensibus vnum prælatum, & diebus singulis vnum prætorem. Non igitur securè possunt tales percunctari: Quem dicunt homines? Nam à virtute præditis viris id est querendū: quæadmodū & Christus dominus à discipulis suis sanctis id percunctatur: Quæ dicunt homines, inquit, esse filiū hominis? Cæterū illi nō retulerūt calumnias pharisæorū, non sacerdotū probra: sed eorū referūt opiniones, qui æquiori animo in Christi affecti erant. At illi dixerunt: Alij Ioannē baptistam. Herodes hoc est auspicatus

A quibus querendum quæ dicant hoies.

Tria mundo peculiararia.

prout

prout in initio 14. cap. dicit beatus Matthæus, Ioānes Baptista surrexit à mortuis: & ideo virtutes operantur in illo. Felicissimā futuram vitā, etiā ipse iniquus fatetur Herodes, cū dicit: tales & tantas quas audierat de Iesu virtutes, fieri à Iā resuscitato Ioanne. Alij autē Heliā, tū propter zelū domini quē videbant: tū etiā quoniā de Helia scriptū est Malachie vltimo, quod precedet secundū domini aduētū ad iudicandū. Alij vero Hieremiā: eo quod dominus Iudæorū vitia reprehēdebat, aut vnū ex prophetis, ob edita miracula. Ceterū illud mirādū est, neminē inter Iudæos dixisse dominū esse Christū: adeo sacerdotes & pharisæos timebāt. Iā enim constituerant Iudæi (vt tradit bea. Ioa. cap. 9.) vt si quis eū fatetur esse Christū, extra Synagogā fieret. Dñs autē testimonio hominū minime eget: quippe de quo pater testatus est, de quo & sacra scriptura loquitur, & opera testimonium perhibēt hunc esse verū filiū Dei, & Mesīā in lege promissū. Ceterū & nunc pater cælestis de illo testimonium tulit. Ait enim: Vos autē quē me esse dicitis? Respondens Simō Petrus, dixit: Tu es Christus filius Dei viui. Christus, ecce Mesīā: filius Dei viui, ad separationē filiorū deorum gentiū, mortuorum. Diuinitatē & humanitatem, & sacrum aduētū Mesīæ, Petrus paucis explicat verbis, quod ille utiq; profert: pater verò reuelat. Respondēs autē Iesus, dixit ei: Beatus es Simon Bar Iona: hoc est filius Ioānis, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, hoc est, nec tu humane adminiculo sapientie, nec literarū studio arcani huius cognitionem adeptus es, sed pater meus qui in cælis est, scilicet reuelauit tibi. Sēper enim cælestis pater in publicis actibus Christi, quotiēs opus fuit, de illo testimonium tulit in confirmationem credentiū, & Iudæorum confusionē. In baptismo nāq; dicit: Tu es filius meus dilectus, in quo mihi bene cōplacui. In transfiguratione: Hic est filius me⁹ dilectus, in quo mihi bene cōplacui, ipsum audite. Hic inter discipulos: Tu es, inquit Petrus ex reuelatione patris, Christus filius Dei viui. Et Ioan. 12. Pater, saluifica me ex hac hora. Sed propterea veni in horā hanc: Pater, clarifica nomen tuū. Venit ergo vox de celo dicens: Et clarificaui, & iterū clarificabo. Cum autem dominus in cruce irrideret à blasphemantibus principibus sacerdotū, & scribis: sol obscuratus est, terra mota est, petra scissæ sunt, velū tēpli scissum est, monumēta aperta sunt. Manifestū ergo est dominū omne suæ diuinitatis habere testimonium: cui nunc ex patris reuelatione Petrus dicit: Tu es Christus filius Dei viui. Beatus est enim Petrus: quādo in hoc illum pater elegit, vt ipsius ore filio suo testimonium redderet: pariterq; vt illum apostolorū verticem designaret. Quapropter dominus illi ait: Beatus es Simon Bar Iona, id est, Ioannis filius. Patrē nominat Petri, quasi dicat secundū Chryf. Sicut tu es filius naturalis Ioānis patris tui, & ego naturalis filius sum Dei. Tu tamen de terrena substantia patris in tēpore natus: ego autē ex patris substantia ante seculū genitus. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hāc petrā, quā confessuses, hoc est super me: seu super hanc cōfessionē fidei: vel super te, tanquā super secundariū lapidē fundamēti. Nā fundamētū aliud nemo potest ponere, preter id quod positū est, quod est Christus Iesus, ait beatus apostolus Paulus prima Corinth. 3. Quod autem hoc secundarium fundamentum (quod communiter interpretatur) possit dici, firmatur ex eo quod dominus dixit Petro, Luc. 22. iam in ipso pāsionis limite constitutus: Ego rogavi pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Fidem ecclesie, Petri fidem dicit, & illum constituit fratrum confirmatorem. Vnde &

Sēper de Christo testimonium.

Petri primatus.

ebant ut
antidote

primatu

primatum in ecclesia gerere Petrum, eorumque successores palam astruitur. Super hanc igitur petram aedificabo ecclesiam meam. Hoc est, omnes in me credentes. Ceterum aduertendum est, quadrupliciter dici ecclesiam aedificatam super Christum dominum, et super hanc Petri a patre reuelatam deitatis et humanitatis confessionem, quae cum sit sic fundata, errare non potest: quippe quae fundata est super firmam petram Christum dominum: et cui Spiritus sanctus adsistit, quemadmodum et dominus Ioa. 14. dicit: Ego rogabo patrem, et alium paracletum dabit vobis, qui maneat vobiscum in aeternum, spiritum veritatis. Primò autem dicitur ecclesia formaliter, quae est omnium fidelium catholicorum adherentium Deo aggregatio, omnesque hi membra sunt ecclesiae militantis, si a fide et charitate non auerantur, in fine seculi eligendi, et in vasa caelestia virtute meritorum recondendi. Hanc congregandam esse in haeresum extirpationem, saepe vociferantur haeretici. Quod cum sit impossibile, etiam et inutile. Impossibilia namque et inutilia eos demon docet postulare, ut sic a laqueo, quo ligati tenentur eripi minime valeant. Quis enim posset tantam ac tam multiplicem ex diuersis orbis partibus Christianorum multitudinem in vnum eundemque cogere locum? At esto: an non id esset inutile? quum tanta sit ignorantium multitudo, et indoctorum caterua, hominum, mulierum, iuuenum, et puerorum: formaliter representatiue ecclesia est sacrum concilium generale vniuersam ecclesiam representans: episcopis ecclesiae Dei in vnum collectis, qui comode conuenire possunt. Horum autem caput, omniumque fidelium Papa est, cuius interest concilium cogere, ad finem perducere, et ab eo sancita auctoritate confirmare. Ceterum generale concilium ab apostolis traxit originem, Actuum 15. quando congregati sunt ad fidei res componendas. Nectum omnes fideles qui erant in Hierusalem, cum non nimis esset difficile eos congregare, in concilium coacti sunt: tantum beatos apostolos et seniores dicit scriptura conuenisse. Res autem quae tunc definita est maximi erat ponderis: nempe de cessatione legalium agebatur. Ecclesia virtualiter et formaliter est Romana ecclesia, quae semper immaculata permansit, secundum beatum Hieronymum, cuius habetur sententia in decretis Canonis 24. quae est. pri. Haec est fides: et Christo Iesu opem ferente in futurum manebit, firmaque et stabilis omni tempore erit. Papa autem, prout papa est, virtualiter et representatiue dicitur ecclesia. Quando enim sacrae scripturae ductu vniuersalis ecclesiae res administrat, et ~~etiam in concilio generali cum suis cardinalibus et alijs probis et doctis viris sumendo, ecclesia dicitur virtualiter representatiue: quoniam sic omnibus istis praehabitis errare non potest, nec in rebus quae ad fidem vel mores attinent. Quando ipse caput est ecclesiae ministeriale, sub capite Christo ministrans, qui dixit: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consumationem seculi. Super hanc ergo petram aedificabo ecclesiam meam, quae errare non potest. Quae quidem magna consolatio catholicis fidelibus est in ea commorari ecclesia, quae vera ecclesia est: vereque a Spiritu sancto gubernata, et a Christo domino constituta, eiusque manu ad finem usque seculi solidata: cui cum patre et Spiritu sancto est honor, gloria, et imperium in aeternum. Amen.~~

Quadrupliciter dicitur ecclesia quae et rare non potest.

TRACTATUS TERTIVS.

In XVI. cap. beati Matthaei.

Vnam

†
 2a
 de sta man se.
 an de reser 7 do,
 et si mandaregg

VNam sanctam catholicam & apostolicam ecclesiam, formaliter esse diximus supra proximo tractatu, suum caput habens Christum in caelis, & papam suum vicarium ministeriale caput in terris: & si quadrupliciter diuidatur ad negotia pertractanda, cum omnis congregari non possit. Quaequidem quadruplex cum sit, modo supra dicto (eadem quippe ecclesia semper manet, cuius caput ministeriale cum membris errare non potest, in ijs quae ad fidem & mores pertinent.) vnica semper est ecclesia Dei vini, columna & firmamentum veritatis, pri. Timot. 3. Et Cant. 6. Vna est columna mea, vna est perfecta mea sine macula, aut ruga, aut aliquid huiusmodi, inquit beatus Paulus ad Ephe. cap. 5. Et Cantic. 4. Totam pulchra es amica mea, & macula non est in te. De qua dicitur beato Petro: Et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam. Aedificata est super firmam petram, & aucta magnis virtutum incrementis. Quod sic futurum iam multis retroactis seculis, vaticinatus est regius propheta David, psal. 44. Qui sponsam & sponsam alloquens inquit: Specie tua & pulchritudine tua, intende, prospere procede & regna. Propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam, & deducet te mirabiliter dextera tua. Sagitta tuae acutae, populi sub te cadent in corda inimicorum regis: Sedes tua Deus in seculum seculi, virga directionis, virga regni tui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea vixit te Deus Deus tuus, oleo letitiae praeforsortibus tuis. Myrrha & gutta & cassia a vestimentis tuis, a domibus eburneis: ex quibus delectauerunt te filiae regum in honore tuo. Manifestissimis verbis propheta & Deum & hominem in praedictis verbis confitetur, futurum ecclesiae sponsum & Messiam. Sedes tua Deus in seculo seculi: ecce Deum nominat. Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vixit te Deus Deus tuus oleo letitiae praeforsortibus tuis: ecce hominem. Mox ad sponsam sanctam ecclesiam conuersus, ait: Adstint regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate. Audi filia & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, Iudaeorum scilicet, & domum patris tui Abrahae. Et concupiscet rex, Messias videlicet, decorem tuum, quoniam ipse est dominus Deus tuus. Iterumque repetit Christum Deum: Et adorabunt eum, inquit, & filiae Tyri, id est, gentilitas, in muneribus vultum tuum deprecabuntur: omnes etiam diuites plebis. Omnis gloria eius filiae regis abintus, in simbrijs aureis, videlicet charitate, circumamicta varietatibus. Quoniam charitas patiens est, benigna est, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, non est ambitiosa, non querit quae sua sunt, non inflatur, nec agit perperam. Adducentur regi virgines post eam, proximae eius afferentur tibi. Iam virginitas extollitur, fecundior existimatur nuptijs. Et qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit, inquit apostolus pri. Corint. 7. qui autem non iungit, melius facit. Quod Esaias cap. 56. vaticinatus est, dicens: Quia haec dicit dominus eunuchis: Qui custodierunt sabbata mea, & elegerint quae ego volui, & tenuerint foedus meum, dabo eis in domo mea, & in meris meis locum, & nomen melius a filiis & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit. Afferentur in letitia & exultatione: adducentur in templum regis. Pro patribus tuis, patriarchis & prophetis scilicet, nati sunt tibi filij, id est, apostoli: constitues eos principes super omnem terram, memores erunt nominis tui domine, in omni generatione & generatione. Propterea populi confitebuntur tibi in aeternum, & in seculo seculi. En quantis ditatur dotibus sancta mater ecclesia sponsa Christi? Quam tamen haeretici impudenter blasphemare non desinunt, eamque reformandam vociferantur. Qui quum ignorat, in quo re vera sit reformanda, omnia confundit. Quae denigrata sit facies nostra super carbones,

De reformati
one ecclesie et
in quo consistit.

Virginitas
valet nuptijs.

nes, quodq; non simus cogniti in plateis, prout de Hierusalem Hieremias lamentabatur, non negamus. Cui quidē malo satis promptū remediū adhibēt hæretici: dñi omni vitio laxantes habenas, libidinibus, cōmessationibus, & ebrietatibus, idq; contra apostoli Pauli præceptū ad Rom. 13. vbi nos adhortatur, ne cōmessationibus & ebrietatibus, ne cubilibus & impudicijs dediti simus, totū replent mundū, et ab omnibus bonis operibus illū abalienāt, sola volētes fide saluari, et clamātes vt reformetur ecclesia. Quibus sane in præoptu respōsum est: Reuertimini ad sanctā fidē catholicā, qui hæretici estis: Sacramēta suscipite: Vacate bonis operibus: Gratia & charitati suppressū iustificationis & formalē actum conce dite: Credite apostolo Paulo asserēti, quod melius sit castitatē seruare, quā vacare nuptijs: Credite euāgelio testificāti, quod sunt eunuchi, qui se castrauerūt propter regnū cælorū. Credite David dicēti: Adducētur regi virgines post eā, in læticia & exultatione. Credite & Esaiæ dantino- men melius eunuchis à filijs & filiabus. Et cū hæc omnia & quæcūq; catholica tenet ecclesia sic credideritis: tū demum clamate, & nos vos iuuabimus, reformetur ecclesia. Vos nāq; & principes vestri in eo reformari ecclesiā existimatis: si spoliatur ipsa redditibus, & in abiectissimā pauperiē redigatur: vultis sacerdotes omnes mēdicos fieri, vt coacti inopia vobiscū ducāt uxores: quæ acū & suso huiusmodi sacrilegos alant: eorū modo fiat filij gebenæ duplo quā vos. Quid? annō pharisæorū more omnia cōfunditis? omnia euer titis? Quid? nū reformatio ecclesiæ solū in clero necessaria est? an non etiā in omni seculari statu? cū tot sint bella inter seculares principes & republicas. Vbi pax tā opere à Christo domino cōmendata? Dū nascitur, angeli in terrā pacem annūntiant: Dū moritur, pacē, inquit, meā do vobis, pacē relinquo vobis. Dū resurrexit à mortuis, prima ad discipulos salutatio hæc est: Pax vobis semel, ac iterū pax vobis. Cū tot sint litibus tribunalia plena, vbi consiliū dñi? Qui vult tecū cōtendere in iuditio & tunicā tollere, dimitte ei & palliū. Et apostolus Paulus prima Corin. 6. Iā quidē omnino delictū est in vobis, quod iudicia habetis inter vos. Quare nō magis iniuriam accipitis? quare nō magis fraudē patimini? Sed esto, hæc cōsilia sunt nō præcepta: opus est aliquādo habere iudicia. Cæterū vbi dilectio proximi, et vera in iuditio litium prosecutio absq; falsitatis nota? In hoc cognoscent oēs, quod discipuli mei estis, inquit dominus Ioan. 13. si dilectionē adinuiçē habueritis. (nō tot sint fraudes, & vsuræ inter mercatores: vbi, matū dare, nihil inde sperātes? Iuramenta innumera omni momēto in seculariū ore reperiuntur. Proinde affirmare ausim, nō min⁹ reformationis egere secularē statū, quā ecclesiasticū. Quod autē in ablatione redditū non cōsistat vera ecclesiæ reformatio (prout suspiciatur seculares, existimātes ecclesiæ redditus, si ab illa auferātur, in eorū manus deuenire) ostēditur ex eo, quod ecclesiæ redditus & prouētus, præcipue ex decimis cōtrahuntur. Decimarū autē origo processit ab Abraā, qui hanc summā obtulit ex omnibus Melchisedec sacerdoti, Genes. 14. Qui Melchisedec rex Salen, quæ nūc est Hierusalē (vt pluribus placet) typū Christi regis, & summi sacerdotis gessit. Ecce quātā authoritatis decimarū origo. Melchisedec offert pro Abrahamā panem & vinum, & Abraham illi decimas soluit, mirabile ecclesiæ militantis ministerium & alimentum. Decimæ ergo dantur à populo sacerdotibus, qui pro populo offerunt Deo corpus & sanguinem Christi, sub panis & vini speciebus. Item Iacob postquam vidit scalam, cuius culmen cælum tangebāt, & dominum innixum scalæ (hæc typum gessit ecclesiæ militantis) vouit se daturum Deo decimas omnium quæ haberet, Genes.

Decime supra
cap. 6. tractatus
13.

Genes. 28. Dominus Deus etiā populo Iudaeorū praecepit Exo. 22. dicēs: Decimas & primitias tuas non tardabis Deo offerre. Et Nu. 18. iterū dicit: Tribui Leui dedi omnes decimas in possessionē. Et Malachiae 3. Dominus praecepit decimā omnē inferri in horreū domini, ut sit cibus in domo sua. Nec etiā praetereundum est, quod Genes. 47. Ioseph Pharaoni omnē terrā Aegypti vectigalē fecit, quū illis cibos daret pro praedijs, quae iterū possessoribus dedit: dūmodo quintā partē deinceps fructuū regi pendat: excepta, inquit scriptura, terra sacerdotū, quibus de horreis publicis alimēta dabantur. Ex quo satis constat, non eos fuisse compulso vendere possessiones suas sacerdotibus falsis, & falsorū simulachrorū cultoribus. Tēpore famis de publicis horreis datur illis ānona, ne agros suos viderē cōpellantur: & Lutherani volunt sacerdotes regis aeterni Christi, & ānona & possessionibus suis priuari. Beatus Augustinus ante annos mille centū & amplius, dominica duodecima, post festū beatissimae trinitatis, totū vnū sermonem habuit, in quo suadebat populo, ut verē & absq; fraude decimas ecclesiae redderet. Et inter caetera dicit: Quid faceres, si tibi praeceperet Deus, nouē illis panes offerre, & tibi vnū tantū reseruare? redarguēs utiq; illos, qui negligēter decimas persoluebant. Non ergo decimae sunt in causa abusus ecclesiae, nec ex earū ablatione reformatio ecclesiae cōstat. Hi enim sunt praecipui ecclesiae redditus, qui ex decimis contrahūtur. Alij autē redditus sunt ex praedijs, villis, & ciuitatibus aliquibus ecclesijs, per reges & principes & alios potētes viros donatis. Ecce hīc obijciūt hāeretici, dicētes. Dent. 18. dominū dixisse: Non habebūt sacerdotes & leuitae partē, & hāereditatē cū reliquo populo. Et Iosue cap. 13. (ū inter tribus terra promissionis diuideretur, tribui Leui non dedit possessionem. Sed sacrificia & victimae domini Dei Israel, ipsa est eius hāereditas. Porro facillime haec obiecta soluentur, si causam inspicias. In vno nāq; paruo regno, prout erat terra promissionis, & eo fertilissimo: vbi praecipiebatur omni die offerri arietes, oues, & boues, & caetera huius generis animātia: & vbi vnicū templū erat, & pauci sacerdotes (quānis esset Synagoga plures) ex decimis leuitae sufficientissimos & opulētissimos redditus habebāt, & sacerdotes ex primitijs, oblationibus, & caeteris sacrificijs. Et cū leuitae nō discederent ab Hierusalē propter templū, si haberēt praedia in alijs locis, ab obsequio tēpli diuerterentur. In nouo autē testamēto aucta est ecclesia à mari vsq; ad terminos orbis terrarū: & sunt quā plurimi sacerdotes diaconi, & subdiaconi, epi, archiepiscopi, primates, patriarchae, cardinales, & papa: ut vel decimae omnibus non satis sufficiant. Vnde & diuino id afflante cōsilio, reges & principes ecclesijs & monasterijs, castra, villas, & ciuitates donarūt in debitā pontificū & sacerdotū sustentationē, ecclesiarū fabricā, & pauperū subleuationē. Beatus Cyprianus li. pri. epist. 10. praecepit de ecclesiae sumptibus necessaria ministrari histrioni ad fidē cōuerso. Et beatus Augustinus in Ioa. tractatu 6. detractoribus respōdet, inquiens: Dicitis quod ego habeo villas: ego non habeo, colūba habet. Iam ergo propria praedia Augustini tempore ecclesia possidebat. Hoc & alia sulcitur ratione insolubili: à Syluestro papa vsq; in hanc diem plurimi fuerunt papae sanctissimi re & nomine, qui & miraculis claruerunt: ipse beatus Syluester, Damasus, Leo, Gregorius magnus, & alij plures, terras, iurisdictiones, vicos & ciuitates possiderunt, quas etiam nunc ecclesia possidet. Non ergo redditus, pronentus, & castra ad reformationē ecclesiae sunt auferēda. In Hispania quoq; plurimos sanctissimos praefules fuisse scimus, qui ingentes habuerunt redditus. In archiepiscopatu Toletano, Ille-

fonsus, & Eugenius, alijq;: Hispali Isidorus, Leãder, & alij: Bracara in Lusitania Mar-
 tinus, Fructuosus, Geraldus: qui non modò prædia possidēt, sed & ipsa Bracharēsis ciuitas
 eorū dominio subest. Non igitur agrorum possessiones, nec castrorū dominia auferēda sunt,
 vt reformetur ecclesia. Atqui secularis potestas ecclesiastica subdita est, atq; illi in spūalib;
 parere tenetur. Quin seculi nūc perpenso statu, si ecclesia potestatē reprimendi & coercēdi
 laicos non haberet: & si nunc plurimos patimur hereticos, nec parū modicos malos. Christia-
 nos: tunc revera plures haberemus vtriusq; dānationis cōsectatores. Cæterū cū omnis actus
 hierarchicus per sacerdotes administraretur: qui fieri posset, vt oues cōpelleret pastor sacramē-
 ta suscipere? & recte ad normā ecclesiæ viuere? Si enim saginata ouis pauperulo responde-
 ret sacerdoti, nolo, quid tū fieret? Omnia pene essent cōfusionibus plena. Nec esset viculus,
 vt est natura hominū ad malū prona, in quo non passim reperirētur instabiles, inobedientes,
 rebelles, & qui disciplinā ecclesiasticā, paulo seueriorē planē haberent contēptui. Ad eō autē
 hoc verū est, vt saluator noster voluerit à regibus infans adorari, & aurū eorū suscipere, ni-
 mirū tam ecclesiæ suæ sponfus diuitias futuras admittens. Idē ostendit Matthæi 10. quādo
 dixit: Dignus est operarius mercede sua. Et apostolus: Qui bene præsumt presbyteri, duplici
 honore digni sunt, maxime qui laborant in verbo & doctrina. Et beati apostoli cū orbē per-
 agrassent, nonne mulieres necessaria ministrātes secū ferebant, prout beatus apostolus Pau-
 lus intulit pri. Corint. 9. Nunquid, inquit, non habemus potestatē, sororem mulierculam
 circumducēdi, sicut & ceteri apostoli, & fratres domini, & Cephas. Quin & ipsi dño mini-
 strabant deuote & sancte mulieres, prout refert beatus Luc. cap. 8. dicens: Maria quæ vo-
 catur Magdalene, de qua septē demonia exierāt: & Ioāna vxor Chuse procuratoris He-
 rodis, & Susanna, & aliæ multæ quæ ministrabant ei de facultatibus suis. Et beatus Mar-
 cus cap. 15. Erant autē & mulieres de longe aspiciētes, inter quas erat Maria Magdalene,
 & Maria Iacobi minoris, & Ioseph mater, & Salome. Et cū essent in Galilæa, sequeban-
 tur eū, & ministrabant ei. Cū autem hodie hæc non possint per mulieres decēter fieri: Hinc
 est quod deuoti dona sua conferunt: scientes id placere domino, qui calūnianti Iudæ, eo quòd
 Magdalena effuderat in ipsius pedes vnguentū illud pretiosum, ait: bonū opus operata est
 in me. Reformatio ergo ecclesiæ potissimū in id versatur, vt probi eligātur viri, quibus cō-
 mittatur animarū cura. Vt illi ipsi per se ouibus præ sint de pastu earū solliciti. Vt vnus vni
 cō beneficio, cui animarū onus incūbit, cōtentus sit: nisi fuerit doctus, & ecclesia tenuis, quæ
 tamen non distet ab altera, nisi vna dieta: vt ab omni fugiant ambitione, & modicus sit famu-
 lorū fastus. Vt multas in pauperes eleemosynas elargiātur. Vt oues pascant, non tantū ver-
 bo, verū & exēplo, tū & flagello cū opus fuerit. Ne vllū sit peccatū mortale publicum: imò
 & secreta quæ ad aures venerint prælatorū, salubribus monitis præsecare nitantur. Vt di-
 strictū sit eorū examen, qui ad sacrū aliquē ordinē sunt promouendi: Vt vigilātissima cura
 prælatorū diœceses visitentur. Vt iuris Canonici, & sanctorū conciliorū decreta sine dispēsa-
 tione religiosissime obseruentur. Hæc si adsint ecclesiasticis viris, et nullo sit priuilegio quis-
 quā exēptus, quo minus peccans ex legis præscripto puniatur, ecclesia reformabitur. Sum-
 mopere etiā laicis necessaria est reformatio ab agricola vsq; ad regē, & à minimo vsq; ad ma-
 ximū. Nempe vt pax incorrupta, quoad fieri licet, retineatur: & litibus, quibus iudici-
 aria fora vbique perstrepunt, aliquis imponatur modus. Vt à calumnijs, detractiōibus,
 blasphemie

blasphemijs & periurijs omnes abstineāt. Vt eleemosynis & charitatis operibus assidue vacent. Vt liberos suos illico à pueritia ad Christianæ pietatis amussim diligenter instruant. Vt in vestitu cæteroque ornatu & cibis sit quædam Christiana modestia & temperamentum. Nec etiam minus curandum, vt vsura & otium grauissimis pœnis à Christiana republica exterminentur. Hæc si fiant, cessabunt detractiones, & filiorum ecclesiæ gemitus gratia domini nostri Iesu Christi: cui cū patre & Spū Sctō est honor, gloria, & imperiū in æternū. Amen.

TRACTATUS QVARTVS

In XVI. cap. beati Matth.

ET portæ inferi non præualebunt aduersus eam, scilicet aduersus ecclesiā. Porta est qua domū ingredimur. Et porta inferni ea est, qua in infernū in quorum anime intromittuntur. Hæc igitur est infidelitas, hæresis, schisma, peccatū mortale. Quibus haud dubio in domū tartaream & ignis æterni aulā patet ingressus. Nulla igitur infidelium persecutio, nulla hæreticorum & schismaticorum controuersia, nulla peccatorū turba, aduersus sanctā ecclesiā catholicam præualebit: quin semper ipsa in Christo solida permanebit, donec electos suos ad æternam illā, ad quam tendimus, felicitatē adducat. Illi, inquam, portæ inferi nominantur, quibus oppugnari potest ecclesia, sed non expugnari: opprimi, non tamen deprimi: concuti, sed non eueri. Dominus enim rogauit pro fide Petri, vt nō deficiat: qui pro sua reuerentia exauditus est. Quū igitur ab his tribus hostibus oppugnetur ecclesia: infidelis gladio, hæretici verbis, mali verō Christiani deprauatis moribus & exemplis illā concutiunt. Sicq; discerpitur mundus, omnia sunt disidijs plena, rumpuntur fœdera, cum unusquisque nititur ad se omnia trahere. Infideles namque armis totum cruentant orbem: hæretici verbis fallacibus tunicam inconsutilem nituntur scindere, quæ vnica est fides Christi. Quos nos admonet præcauere beatus apostolus Paulus ad Rom. cap. vlti. dicens: Rogo autem vos fratres, vt obseruetis eos, qui dissensiones, & offendicula præter doctrinā, quam vos didicistis, faciunt. Hæc est doctrina, quā fideles docti sunt per ecclesiā, & beatos apostolos Christi: Et declinate, inquit, ab illis. Huiusmodi enim Christo domino nostro non seruiunt, sed suo ventri. Pæspice hîc Lutheranos semper edetes & bibentes: & per dulces sermones, & benedictiones se ducunt corda innocentium. Et ad Timoth. 2. cap. 3. de eisdē ait: Habentes sp̄ciem quidē pietatis, virtutem autē eius abnegantes: & hos deuota. Ex his enim sunt, qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur varijs desiderijs, semper discentes, & nunquā ad scientiam veritatis peruenientes. Quemadmodū autē Iannes & Mābres restiterunt Moysi, ita & hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem: sed ultra non proficient. Etenim peruerse in ecclesia viuentes bonos aliorum mores sæpe corrumpunt, atq; ipsi iniqui publicè sectates vitia, alios secū infoueam trahunt. Dū autem puniuntur à superioribus, clamoribus & detractionibus omnia replent. Cæterū portæ inferi non præualebunt aduersus ecclesiam. Firma & stabilis permanebit fides: quantoq; magis exercitatur, & impugnatur à malis, tanto amplius proficit, & solidatur in bonis. Demones etiā dici possunt inferi portæ, seu ianitores: quoniā per eorum suggestionem infideles, hæretici, & mali Christiani prauis suis moribus impugnant ecclesiam. Hinc est illud vulgatum in deprecationibus, quas pro mortuis offert

offert ecclesia. *A porta inferi erue domine animas eorum.* Hoc est, a potestate de- A porta infe-
ri.
 monis, ne eas torqueant, neue insultent: & si iuxta beati Thomae sententiam, anime
 purgatorij, quæ per ignem purgantur, demones non habent tortores, quorum Dei
 gratia fuere victores. Nisi dicamus purgatorij locum esse inferno contiguum, ideoque
 vocari inferni portam. Itaque a porta inferi erue domine animas eorum: perinde est, ac si
 ita dominum deprecaremur: *Ab ipso purgatorio libera eas domine: siue non permitas*
eas ibidem per demones molestari: quoniam demones portæ etiam inferi appellantur. At-
 qui & in offertorio missæ defunctorum in hunc modum precatur ecclesia: *Dominè Iesu*
Christe libera animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni. Hic pœna inferni
 dicitur ignis: quoniam secundum beatum Thomam idem ignis est inferni & purgatorij.
 Ideo ignem illum dicimus pœnam inferni. Et de profundo lacu. *Est nãq; purgatorij locus in*
visceribus & cœtro terræ. *Libera eas de ore leonis, ne sorbeat eas tartarus, ne cadât in obscu-*
rũ. De ore leonis, de accusatione diaboli. Ore enim maledico semper diabolus bonos accusat.
 Ne absorbeat eas tartarus. hoc est, ne illas absorptas detineat locus ipse pœnarũ purgatorij.
 Ne cadât in obscurũ: hoc est, ne tradâtur in aliquẽ purgatorij locũ acerbiorẽ. More carceris
 loquitur sancta ecclesia: nã in carceribus principũ sunt aliqua loca obscuriora & profundiora,
 quibus custodiuntur qui grauioribus delictis obnoxij sunt. Hoc orat sancta mater ecclesia p
 animabus purgatorij, vt citius purgẽtur & liberẽtur, ac mitius torqueãtur. Et tibi dabo
 clauis regni cœlorũ. Et quodcũque ligaueris super terram, erit ligatũ & in cœ-
 lis: & quodcũque solueris super terrã, erit solutũ & in cœlis. Nulli apostolorũ Clauis regni
cœlorum.
 dicitur: tibi dabo clauis regni cœlorũ: Sed soli Petro excellẽter præ omnibus dicitur: tibi da-
 bo clauis regni cœlorũ, quæ illi exhibẽtur, Ioa. vlt. cum ter illi a dño dicitur, pascere agnos me-
 os, pascere oues meas, quibus verbis manifestissimẽ primatus Petri & eorũ successorũ ostedi-
 tur. Nã & si potestas ligãdi atq; soluẽdi Petro & omnibus apostolis datur, quæ admodum
 refert beatus Matthæus infra cap. 18. Nulli tamen dicitur: tibi dabo clauis, neq; pascere. Cum
 enim apostoli & post eos episcopi, ligãdi & soluẽdi & dñicũ gregẽ pascendi potestãtẽ habeãt,
 soli tamẽ Petro tanquã præcipuo & Christi vicario & successoribus eius, gñralis cura vni-
 uersi orbis committitur. Clauis regni cœlorum: hoc est, clauis ecclesiæ. Ea vna est po-
 testas discernendi, quam dicimus clauem scientiæ: non quod illam omnis vir doctus habeat,
 sed dicitur clauis scientiæ, quoniam hac potestate cognoscit peccata: & inter peccatum &
 peccatum potest ferre iudicium, illud retinendo, illud verò soluendo. Quod facere ne-
 quit, qui non habet illam potestatem: *Quæcũque ligaueritis in terra erunt ligata, & quæ*
cũque solueritis erunt soluta. Hæc autem clauis Petro est excellenter super omnes conce-
 sa: & ideo dicitur, clauis dabo tibi regni cœlorum, quoniam quod in sua plebe vnus sacerdos,
 & in diœcesi episcopus sua, id papa in toto orbe potest ligare & soluere. Quinimo & episco-
 pis a papa clauis in sua diœcesi datur, & episcopi sacerdotibus in sua ordinatione, qua qui-
 dem clauis nec sacerdos vtitur, priusquam a suo prælato facultatem obtineat. Hinc facile est
 coniectare, quare episcopus non absolut a casibus papæ reseruat, nec sacerdos a casibus ad
 episcopũ attinentibus: quoniam Petro sunt commissæ clauis excellenter. Deinde ceteris si-
 mul & Petro dicitur: *Quæcũque alligaueritis, & quæcũque solueritis.* Quibus verbis
 & si apostolis datur ligandi & soluendi potestas, tamen committitur illis a papa episcopo-
 rũ

rum consecratio, & ipsi consecrant sacerdotes. Munus igitur episcopale, & ordo sacerdotalis à domino Deo sunt, qui factus homo Petro claves prius excellenter tradidit: apostolus deinde potestatem ligandi atq; soluendi. Alia clavis est iurisdictionis, qua iudicata exequitur, retinendo hunc, soluendo illum: Quicquid non errante clauē retinet papa, episcopus & sacerdos, à Deo retentum est. Ideo enim dicit, Et quaecunq; ligaueris super terram, erit ligatū & in cœlis, & quodcunq; solueris super terrā, erit solutū & in cœlis. Hoc est, erit à Deo pbata & cōfirmata tua absolutio. Non ergo conqueratur hæretici de noīe clauī, cū Petro pollicitus est dñs dare claves regni cœlorū: cuius nunquam pollicitatio inanis fuit. Has igitur excellenter, prout pollicitus fuerat, tradidit: florente ei⁹ gloriose resurrectione, dicens: Pasce agnos meos. Pasce agnos iterum repetit: & tertio, pasce oves meas, intulit. Neq; excommunicationibus detrahant: cum audiant bis dominum dixisse Petro excellenter: Tibi dabo claves regni cœlorum, & quaecunq; ligaueris super terram, erunt ligata & in cœlo. Ligatur utiq; excommunicatus hæreticus, ne inter catholicos Christianos suscipiatur. Ligatur ne videat regnum Dei qui utiq; & in cœlo ligatus est. Nec in sacramentum pœnitentiæ debachentur, cum audiant: Et quaecunq; solueris super terram, erunt soluta & in cœlo. Tunc enim soluitur peccator, cum sacramentaliter in confessione absoluitur. Nobis autem aduertendum est, cum dominus dicit: quaecunq; ligaueris super terram, et quaecunq; solueris sup terrā, sic sup terrā accipiendū esse, quod egressa anima iam in solam Christi transeat iurisdictionem. Vnde & indulgentiæ pro animabus purgatorij per modum suffragij concedendæ sunt, & hac intentione eas sumus pontifex concedit, quæ nimirū haud dubiò conferunt ad remittendas pœnas purgatorij per misericordiā domini nostri Iesu Christi: Cui cum patre, & spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternū. Amen.

TRACTATUS QVINTVS.

In XVI. cap. beati Matthæi.

Indulgentiæ
per modum
suffragij.

Quod autem in calce proximi præcedentis tractatus diximus, summum pontificem per modum suffragij indulgentias animabus purgatorij impartiri: non suspicaris eo quod per modum suffragij diximus, tollere efficaciam indulgentiarum. Quod enim ligare & soluere datur Petro super terram, autoritative & potestatiue censendum est: animæ verò purgatorij, quoniam iam de terreno sunt corpore absolutæ, nec super terram, datur indulgentiæ per modum suffragij (quandoquidem absolute animas liberare à pœnis purgatorij papa non potest) merita passionis Christi, & beatissimæ Deiparæ semper virginis Mariæ, & omnium sanctorum illis applicando. Atque illis papa suffragatur, opus aliquod pium iniungendo, quod per aliquem factum illis prosit. Non secus quàm si quis à rege in vincula coniectus sit, donec debitam auri libram pendat: si aliquis libram illam pro vinculo soluerit, is quidem vinculo suffragari dicitur: rex verò, cum iam illum è carcere abire sinit, potestate & autoritate liberum reddere. Sic cum papa concedit tale quid facienti pro anima aliqua in purgatorio detenta, animæ prodest, & si plena sit satisfactio, Christus illam potestate sua, quæ illi data est in cœlo & in terra: liberā à purgatorio in sanctorū cœtū trāsferit.

Quod

Quod ergo dicitur per modum suffragij, tantum excludit iudiciariam potestatem: quæ iudicalem absolutionem, & pænæ debitæ in aliud opus pium commutationem includit. Tota igitur deuotione indulgentiæ pro defunctis à papa sunt concedendæ, & a fidelibus non minori deuotione quæ præcepta sunt adimplenda. Excommunicationis autem vim nemo est qui ambigat, si euangelium nouit, & Paulum. Quid enim posset clarius dici: quàm id quod ore dominico dicitur Petro: Quodcunq̃ ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis. Si ergo papa aliquem ligat in terra anathemate, quis est qui ambigat illum ligari in cælo? Nec enim alijs verbis perspicatius dici potuit, quàm ligatum in terra ligari in cælo. Idem dominus Petro simul & cæteris apostolis ait: Amen dico vobis, quæcunq̃ alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunq̃ solueritis super terram, erunt soluta & in cælo. capit. 18. Quod autem de peccatis simul & de excommunicatione loquatur, ex præcedentibus manifeste ostenditur. Ait namque ibidem: Si autem peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum: Quod si non audierit eos, dic ecclesiæ: si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Peccato igitur mortali commisso ab eo qui admonitionem minime recipit, tunc nunciatur prælatis ecclesiæ fratris iniquitas. Si verò corripiente prælato, à præuaricatione adhuc non auertitur, excommunicatur: Sit tibi, inquit, sicut ethnicus & publicanus, quorum consortium fidelibus prohibitum est: quod idem est ac sicut, sit tibi excommunicatus. Quod & beati apostoli optime intelligentes, dominicam sanctionem sæpe repetunt in suis epistolis, præcipue beatus Ioannes, & beatus Paulus. Secunda epistol. ait beatus Ioannes: Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec Ave ei dixeritis. Qui enim dicit illi, Ave: communicat operibus eius malignis. Ecce prædixi vobis, vt in die domini non confundamini. Iure perspicuo beatus Ioannes excommunicationis fulmine icit omnes hæreticos: quos & prohibet a charitatis discipulis salutari, & in hospitium recipi. Quid enim aliud beatus apostolus Paulus ad Titum. 3. præcipit, quàm excommunicatos declarare hæreticos? Dicit namque: Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem denota: sciens, quia subuersus est, qui huiusmodi est: & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus. Denotare autem hæreticos, quos subuersos nouimus, perinde est, atque excommunicare. Cæterum illud admirari oportet, quemadmodum hæretici conqueruntur, quod semel in anno in die cæne domini excommunicantur à Papa: cum sint ipsi perpetuò in euangelio excommunicati à Christo, & in epistolis canonicis excommunicati à Ioanne, & excommunicati à Paulo. Idem colligitur prima. Corint. 5. cum beatus apostolus Paulus tradidit incestuosum satanæ, dicens: Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicauit vt præsens eum qui sic operatus est in nomine domini Iesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute domini nostri Iesu tradere huiusmodi hominem satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die domini nostri Iesu Christi. Ex ijs vltimis verbis beati apostoli ortum habuit id quod iura loquuntur, medicinalem esse excommunicationem: vt tanta pænâ pauidi et exterriti homines pœnitentiam veram peccatorum agunt. Et eodem. capit. vult beatus apo-

Excommuni-
catio reper-
tur in euange-
lio & episto-
lis canonicis.

stolus separari bonos ab iniquorum consortio, qui publice non verentur peccare. Dicit enim: Si is qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi nec cibum sumere. Ceterum ad excommunicationem reuertamur. pri. Timot. pri. Hoc præceptum commendo tibi fili Timothee, secundum præcedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam, habens fidem & bonam conscientiam: quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt, ex quibus est Hymeneus & Alexander, quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare. Non ergo hæretici conquerantur, quia excommunicationis pœna percutiuntur, & traduntur Satanæ, cum et beatus apostolus Paulus huiusmodi homines satanæ se tradidisse fatetur. Illa autem subtrahitio, quæ præcipit idem beatus apostolus fieri à fratribus: nempe ut deuitet eos, qui prauè conuersantur, vim continet excommunicationis. Dicit namq. 2. ad Thessa. cap. 3. Denuntiamus aut vobis fratres in nomine domini Iesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre abulante inordinate, & nõ secundum traditionem, quam acceperunt à nobis. Hoc autem & ratio postulat fieri pro criminibus publicis, de quorum contagione timetur: nempe si quis obduratus à peccato publico nõ vult discedere, & praua conuersatione ceteros ad malum prouocatis sequestrandus profecto venit. Nam & in lege leprosi seperantur à populo, quod etiã nunc inter Christianos ob carnis munditiem obseruatur, habentq. domos à ciuitatibus & suburbanis semotas: at multo amplius necesse est iniquos iam aliter nolentes à praua desistere consuetudine, excommunicationis vinculo à cætu ceterorum fidelium separari, tamen mores simul habitantium ex eorum consortio vitentur, tum etiam ut digna pœna confusi satagent vitam in melius commutare. Ecce quantis exemplis domini & beatorum apostolorum eius, & quã rationabili consideratione sancta ecclesia excommunicat hæreticos & homines impios, qui ab iniquitatis via couertunt negligunt. Quod et tempore beati Augustini à mille centum & eo amplius retro annis iam facere consueuerat. Aut namq. in Deuteronomij questionibus cap. 29. tomo 4. ex quo apparet eum voluisse intelligi, qui aliquid tale comisit, ut excommunicatione sit dignus, hoc enim nunc agit in ecclesia excommunicatio quod agebat tunc interfectio: Et in epist. 75. rogat Auxiliu episcopum, ne anathemate percutiat oes de familia Clasiciani cuiusdam pro peccato vnus. Cũ ergo à dño & sanctis eius apostolis excommunicatio originem habeat, nemo sit qui obstrepat querulus de excommunicatione: immo tranquillus ad eum modum viuat, ut nõ ei opus sit anathemate, ut resipiscat, præstante id gratia dñi nostri Iesu Christi. Cui cum patre & spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS SEXTVS.

In XVI. cap. beati Matthæi.

Sanctę indulgentię.

Qum omne quod saluti animarum proficuum est, demon auferre conetur, ita hæreticorum mētes inuasit, ut non eos pudeat assenerare, indulgentias a summo pontifice nobis concessas minime proficere. Nullum non mouit lapidem in Dei ecclesia, malignus demon nostra etate, ut id persuadere possit: nempe ignorans, quod quanto intensus extollit vocem per ora hæreticorum, tanto amplius in suam confusionem & ecclesie eleuationem satagit. Ceterum his tantum verbis indulgentię ostendentur sufficienter (& si sint alia loca quibus illæ manifestantur) cum Petro dominus dicit: Et quodcunq. solue-

ris super terram, erit solutum & in cœlis. Concedit Papa annos decem indulgētiarū: Quid hic aliud sonat indulgere, quàm aliquid condonare & reum absoluerē? & quid aliud est solvere, quàm indulgere & condonare? qui enim soluit, indulget. Cum igitur Petro potestas & clavis excellenter soluendi traditur, indulgendi etiam facultas datur. Cæterum in veteri lege nouimus indulgentiam rerum largiri anno iubilei, *Leui. 25. capit. Sanctificabis, inquit, annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ vestræ. Ipse est enim iubilæus.* Rationabiliter & in lege gratiæ fit indulgentia peccatorum, scilicet pœnarum remissio. Nō enim dominus frustra dixit: *Quodcumq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis.* Si autem de sola culpa, & nō de pœna hæc solutio esset intelligēda, non absolute diceret: *Quodcumq; solueris, sed quamcumq; culpā, seu quodcumq; peccatū.* Qui autē ligantur, etiam pœnis ligantur. Si aliquem ligat Petrus pro culpa, ad pœnam retinetur illi culpa, quæ retenta paciētur pœnam. Sic cum aliquem soluit, etiā a culpa soluit & a pœna æterna, cui pro culpa mortali erat peccator obnoxius: remanet tamē pœna temporalis quæ vel in hoc sæculo, vel in purgatorio soluēda est. Hæc autē pœna vel minuitur, vel omnino tollitur indulgētia, si plenaria est, nō sine pretio, tum meriti passiōis dñi, tū & sanctorū. Cum enim quicumq; actus passiōis dñi meriti fuerit infiniti: eo qđ actiones suppositi, erant verbi æterni infiniti vnigeniti filij Dei: & thesaurum hūc infinitum recōditū habeat ecclesia, quæ Papa tanq̄ supremus dispēsator, iuxta illud *Matth. 24. Quis putas est fidelis seruus & prudēs, quæ cōstituit dñs supra familiā suā, vt det illis cibū in tēpore? Hoc est spūalia distribuat.* Non enim de corporali cibo, cū hæc dñs diceret, agebatur. Idē refert *beat. Luc. ca. 12. Quis putas est fidelis dispēsator & prudēs quæ constituit dñs supra familiā suā? Quod optime Paulus interpretatur i. Corint. 4. dicēs: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi et dispēsatores ministeriorū Dei.* Hic itā queritur inter dispēsatores, vt fidelis quis inueniatur. Et ad *Ti. tit. cap. 1. Oportet episcopū sine crimine eē, sicut Dei dispēsatorē.* Cæterū cū de meritis Christi nō conquerūtur hæretici: quippe qui nō negāt ea infinita esse, nec vnq̄ exhauriri posse: de meritis beatissimæ Deiparæ Mariæ aliorūq; sctōrū elucidandum est: vnicoq; fundamēto iactato tota structura indulgētiarū statim cōsurget. Omne igitur opus bonū duplicē effectū cōsequitur. Est enim pro culpa satisfactoriū, ac demum si sit in gratia meritoriū vitæ æternæ: Pœnitētiā (inquit dñs) agite, & appropinquabit regnū cœlorū. Habēs pœnitētiā opus peccatis habet satisfactorium. Deinde docuit dñs eleemosynā, dicēs: *Veruntamē qđ superest date eleemosynā, & ecce omnia munda sunt vobis.* Docuit insuper orationē & ieiuniū, prout supra tractatū est, *cap. 6. Et ipsemet dñs in isto cap. ait: Filius hominis venturus est in gloria patris sui, & tunc reddet vniciq; secundū opera sua.* Et *cap. 25. Venite benedicti patris mei possidete paratū vobis regnū a cōstitutione mundi: esuriui enim, & dedistis mihi māducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes erā, & collegistis me: nudus erā, & operuistis me.* Ecce opa quibus peccatis satisfacimus, præmiatur in vita æterna. Nullū autē opus est sctōrum, quod non sit etiā vltra condignū remuneratū in gloria, prout inuit *beatus Paul. apost. ad Rom. 8. dicēs: Existimo enim qđ nō sint cōdignæ passiōes huius tēporis ad futurā gloriā, quæ reuelabitur in nobis.* Cæterū plurima sanctorū satisfactoria opa pro nullo eorum peccato satisfecerūt, quoniā nō tāta eguerūt satisfactione, quāta passi sunt pro Christo ieiunia, vigiliæ, persecutiones, flagella, opprobria, irrisiōnes, postremo innumera supplicia, et

mortē, quæ beatorū martyrū innumerabilis passa est multitudo. Hæc opera quibus meruerunt, in quantum meritoria vitæ æternæ præmiata sūt ultra condignū: in quantum aut̄ satisfactoria nō tāta indigētia satisfactione in manus dispēsatoris Christi thesaurus iste recōditur. Quod aut̄ utrūq; & peccatorū satisfactio & meritū, per bonū opus operatū in gratia acquiritur, iam ex euangelio & dñi ore ostendimus. Hūc verò thesaurū in æstimabile passiois Christi, & sanctorū merita, ex ea parte qua illorū opera fuere pro peccatis satisfactoria, quoniā nō eguerunt tāta satisfactione, distribuit papa, & de eo thesauro indulgētias benignissime cōfert, iusta ex causa opus aliquod piū facientibus. Porro id exēplo lucidius intuebimur. Dā natus ad mortem homo, ac fuga euadens, si pro rege suo necessitate aliqua imminente fortiter prælietur, & inimicorū gladijs totus corpore percutiatur: nō tantū pro culpa qua occidī pecciebatatur satisfacit, & veniā à rege cōsequitur: imò & præmia & munera illi largitur rex: idemq; opus est illi, & culpæ satisfactoriū, & præmij meritoriū. Similiter & in sc̄tis, qui tāta nō indigent satisfactione: illud satisfactionis meritū, fidelis seruus & prudens, quem cōstituit dñs super familiā suam, pontifex sūmus distribuit, & indulgētias cæteris fidelibus impartitur. Hoc designabat beatus apost. Pau. ad Colos. pri. cap. Cuius, scilicet euāgelij, factus sū ego Paulus minister: qui nūc gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ desunt passionū Christi, in carne mea pro corpore eius, quod est ecclesia. Quod dñs in se pertulit nō idignet supplemento aliquo, patitur enī in membris suis. Et hæc sūt passiones quas adimplet beatus Paulus & cæteri sancti in carne sua. Secunda Corint. 2. pœnam donauit Cui, inquit, aliquid donastis, id est remisistis, & ego. Nam & ego quod donauit, si quid donauit propter vos in persona Christi. Non ergo hæretici detrahant Papæ, eo quod pœnam cōdonat pro peccatis debitā ex thesauro meriti infiniti passionis Christi & sanctorū: quā cōdonationē indulgētia dicimus. Cæterū cū harū indulgētiarū vsus à sanctissimo viro Gregorio Papa ecclesie doctore insigni, sit auct̄ & in dies creuerit, nō sine diuino id cōsilio fieri credendū est, Deo semper suā ecclesiā illumināte, & peccatoribus veniā & indulgētia optante: vt cui propriū est misereri semper & parcere. Plurimis aut̄ cōcilijs indulgētiae approbātur. In die eucharistie Urbanus Papa quart̄, eis, qui horis canonicis interesset indulgētias concessit. Quapropter nō licet alicui de re tā clara disputare. Hæretici aut̄ quoniam demon indulgētis cōtristatur, eius cui obsequuntur impulsu, indulgētias negligūt, quas si deiles doctissimi venerantur, ac religiose suscipiūt, gratia dñi nostri Iesu Christi: Cui cum patre & spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS SEPTIMVS.

In XVI. cap. beati Matth.

TVnc præcepit discipulis suis vt nemini dicerent, quia ipse esset Iesus Christus. Hoc scilicet propter duo: tū quia discipuli ante spūs sancti aduentū nō tāte erāt autoritatis in plebe, vt illis de diuina maiestate in Christo, si quā prædicassēt, crederetur. Nā si post dñi resurrectionē tot signis ostensā, & gloriosam ascensionē, & spūs sc̄li aduentū, illis omnium linguis loquētibus, & crebro prodigia facientibus, nullā adhibebāt fidē Iudei, quo pacto domino credidisset nondū glorificato? Nō vtiq; tūc expediret vt diuinitas dñi per apostolos prædicaretur, quam minime credituri esset Iudei. Quinetiā p̄dicatio eorum

eorū post emissū spūm sc̄lm enervari à Iudæis posset, ita dicētibz: Iā anno proximo id prædicastis de magistro vestro, quē nos suspendimus in ligno. Ne igitur secūda prædicatio esset quēadmodū & prima, nūc opus erat taciturnitate, vt quādo post spūs sancti aduentū tot mirabilibus ostēderetur Christi diuinitas per apostolos, populi facilius prædicata susciperēt, & suscepta crederent. Tū etiā quoniam hoc mysteriū prius per ipsū dñm prædicandū, et per scripturā ostendendū, & miraculis astruendū fuerat, a se ipso Deo sic præordinatū. Quēadmodū & ipse testatur: Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi: si autē facio, & si mihi nō vultis credere, operibus credite: vt cognoscatis, & credatis, quia pater in me est, & ego in patre, Io. 10. Et supra eodē cap. dixerat: Ego & pater vnū sumus. Et Io. 5. Scrutamina scripturas, quia vos putatis in ipsis vitā æternam habere: & illæ sunt, quæ testimoniū perhibent de me. Et Io. 8. dicebant ei: Tu quis es? Dixit eis Iesus: Principiū, qui & loquor vobis. Dñs enī venerat ad docendū Iudæos, & se verū Dei filiū & Messiam ostendēdū, ex sacra scriptura & miraculis maximis: prout dixit Ioan. 11. cū Lazarū suscitaret: Vt credant, inquit, pater quia tu me misisti: Lazare veni foras: & statim prodijt qui quatrīduo fuerat mortuus. Hāc à Christo dño prædicatam diuinitatē, & ostensam innuneris testimonijs, prædicandā reliquit apostolis post ei⁹ gloriosam ascensionē, & spūs sc̄ti missionem. Nō ergo decebat illos prædicare palā Christi diuinitatē, & eū verū esse messia, quousq; oīa signa suæ diuinitatis fuisset p̄ eū exhibita, & oīs de illo scriptura manifestata. A deo igitur præcipitur illis, vt nemini dicant ipsū esse Iesū Christū, hoc est, Deū & Messia. Et exinde cœpit Iesus ostēdere discipulis suis, quia oportet eū ire Hierosolymā, & multa pati a senioribus, & scribis, & principibus sacerdotū, & occidi, & tertia die resurgere. Crebro dñs de passione sua loquitur, ne cū eū crucifixū viderint, quē nūc Petrus noīe oīm cōfiteatur ex patris reuelatiōe Dei filiū esse, scandalizentur. Sic infra. cap. 20. & 26. Tū etiam cū dñs (put ait beatus Ioa. ca. 19.) sciret oīa, quæ vêtura erant super eū: passionē quā in incarnatione acceptauerat, semper corā se prospiciens præsentē habebat: sciens per illā redimēdū fore genus humanū, & de peccato & morte, mūdo diaboloq; prostratis se gloriosū triūphū reportaturū. Vel sæpe de morte sua apostolis loquebatur, quoniā hoc erat mysteriū mūdo prædicandū. Qd̄ & beatus Pau. Corinthijs ostendit, dicēs, epist. pri. ca. pri. Iudæi signa petūt, & græci sapiētia querūt: nos autē prædicamus Christū crucifixū, Iudæis qui de scādalu, gentibus autē stultitiā, ipsis autē vocatis Iudæis atq; græcis Christū Dei virtutē, & Dei sapiētia. Et ca. 2. Nō enim, inquit, iudicani me scire aliquid inter vos: nisi Iesū Christū, & hūc crucifixū. Qua propter dñs totiēs repetit suā sc̄ctissimā passiōem discipulis, ne cū illum viderint pacientem scandalizentur, & quoniā iugis memoria passiōis eius in mūdo semper retinēda erat. Et assumēs eū Petrus, cœpit increpare illū, dicens: Absit à te dñe, nō erit tibi hoc. Assumēs Petrus fiducia ex eo quod dñs dixerat ei: Caro & s̄guis nō reuelauit tibi, sed pater me⁹ qui in cœlis est: putabat se Christo dño bene cōsulere. Sed cōtinuò diuersū audit ab eo. Qui cōuersus, dixit Petro, Vade post me satana, scādalu es mihi: quia nō sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hoīm. Admirāda vtiq; est sententia hæc, si superiori cōferatur. Tūc pater illū illuminat, & sibi filiū æqualē indicat: nunc verò nō sapis ea quæ Dei sūt, sed ea quæ hoīm. Exēplū vtiq; datur hoībz spūalibus, ne cū ad apicem cōtēplatiōis euecti fuerint, oīa se opinētur scire, neq; sententiā suā in oībz certam existimēt: Ecce Petrus cui dicitur: beatus cs Simō bar Iona, quæ caro & s̄guis nō reuelauit ti

bi, sed pater meus qui in cælis est: pso eodē t̄pore audit: *Vade satana, quia nescis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hōim.* Nūc inspiratur à patre, illicoq; volēs suā proferre sententiā, & a seipso dño præbere consiliū, errat. Sciamus igitur quoniā ex nobis fragilitatis filij sumus, & ignorantie patres. Et semper ad dño quid oporteat dicere, quidue bonū agere, oratiōibus postulemus, si in oībus certā optimāq; volumus habere sententiā. Quod autē dicit dñs: *Vade satana, hoc est aduersari:* Sic etiam legimus. 2. Reg. 19. cum Abisai consuleret David, ut vindictā sumeret de Semei, qui illū maledixerat, cū fugeret Absalon filiū suū: *Quid mihi & vobis filij Saruæ, inquit David, cur efficimini mihi in Satan?* Scandalū mihi es, hoc est, obicē ponis passioni meæ, per quā saluādū est genus humanū. Quicunq; enim in aduersā partē decimat à bono, scandalū dicitur ponere: hoc est, obicē & offendiculū, ne ceptā virtutē aliquis prosequatur. Tūc Iesus dixit discipulis suis, se nō tantū passurū: verū & quicūq; velit aīam suam saluare, etiā passionis ipsius necessario imitari vestigia: et vniciūq; oportere, vt quemadmodū ipse pro oībus, ita & ipsi p dño, & pro seipsis crucē proprijs humeris baiulēt. Si quis vult, inquit, post me venire, abneget semetipsū, & tollat crucē suā, & sequatur me. Qui enī voluerit aīam suā lalua facere, hoc est vitā suā: perdet eā. Aīa enī dicitur ab animando, spūs autē dū cōtemplatur cælestia. Sic legimus dixisse dñm: Potestātē habeo ponendi aīam meam, & nemo tollit aīam meam à me. Et, *Tristis est anima mea vsq; ad mortē: Quando autē in cruce aīam pro nobis posuit, dixit: In manus tuas pater, cōmendo spiritū meū: quoniā iā tunc animare corpus anima desistebat: & iuxta portionē inferiorē (pro ut corpus animabat) viatoris peractō officio, informare corpus desinebat.* Sic alibi de spū dicit: spūs est qui viuificat, caro autē nō prodest quidquā: denotās, dū cælestia contēplatur anima, spūs nomīe nūcupari. Qui autē perdidit aīam suā propter me: *Hoc est, vitā p me posuerit, qā aīa corpus viuificat, inueniet eā, aīam scilicet lucrabitur, & vitā aeternā inueniet.* Quid enī prodest homini, si vniuersū mūdū lucretur, aīæ vero suæ detrimētū paciatur? Quasi dicat, nihil vtiq; pdest vniuerso dñari orbi, si aīa pereat, quæ in ppetuū permanet. Aut quā dabit homo cōmutationē pro aīa suā? nulla vtiq;. Filius enim hoīs vêturus est in gloria patris sui cū angelis suis: & tūc reddet vnicuiq; secūdū opa eius. Cū igitur futurū sit, vt vnicuiq; secūdū quod opatus fuerit tribuatur, & ad aīam nulla æqua sit cōmutatio, necessariū est tollere dñi crucem, & illū in oībus imitari: *(Cui cum patre & spiritu sancto est honor, gloria, & imperiū in æternum. Amen.*

TRACTATUS OCTAVVS.

In XVI. cap. beati Matth.

Quæadmodū
per Christi lā
guinem salua
ntur.

EX predictis dñi verbis: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsū, et tollat crucem suā, & sequatur me: diruitur vnū ex duobus præcipuis sūdamētis Lutheranorū: Quibus oēm suorū errorū structurā maximis machinamentis ad sidera tollere enitētes, vsq; ad inferni viscera deijciūtur.* Humillim^o verò dñs Iesus oīa Antichristi mēbra, quæ se extolūt cū capite suo, supra omne, quod sacro sctā rectissimē tenet mater ecclesia catholica, vnicō verbo omnē eorū machinam solo æquat, Cum enim velint vacare otio Lutherani, & diabolo suadētē oīne opus bonū negligere: sufficiētā salutis falsō sibi, vt pote nihil operātibus, in dñico s̄guīe arrogāt. Sicq; paupculas aīas à sacramētōrū necessitate, & à bonis opib^{us} dūmōnēt, nulloq; vase, ac nullo medio s̄guinis Christi meritū sibi acquirere in salutē volūt, sed illū in corpore dñi, & in ipsa relinquētes crucē, domū vacui reuertūtur, et ineptissima et dānata hærēsi,

heresi, a fructu beatissimæ passionis dñi abalienati in inferni barathrū demerguntur. O lachry
 marū flumine plāgēda hominū cæcitas, ne dicā iniquitas, qui vsq; hodie attēdere nolūt, imō
 negligunt, quod nūc in euangelio dñus loquitur, dicens: Siquis vult post me venire, abneget
 semetipsum, & tollat crucē suā, & sequatur me. Sed iā sumus eorū euanescat, & eorū tene-
 bra sacræ scripturæ luce dispereat: nec sanguinē dñi reputēt in cruce, et ex ipsius corpore, ita
 effusū, vt homines pigros et vacuos totius operis boni velit Christus saluare. Quinimo audi
 ant illū, postquā discipulis de cruce & passione sua locutus est (ne redēptionem per eius san-
 guinē celebratā, peruenire ad eos ociose existimarēt, & per fidē solā ad se trahi meritū sangui-
 nis & passionis ipsius) illico addit, dicens: Siquis vult post me venire, abneget semetipsum,
 & tollat crucē suā quotidie, & sequatur me, ait beatus Luc. cap. 9. Duo inter cætera in scri-
 ptura sacra admiratu digna mihi sepe occurrūt, quibus diuina prouidentia Christi toto mētis
 affectu semper venit laudāda. Horū alterū est, quemadmodū Christus dñus sciens quæ vē-
 tura erant super ecclesiā suā, qui semper sciuit quæ vētura erant super eū: sciens inquā quan-
 tis esset hæresibus in posterū exagitāda ecclesia, ita illā docuit & erudiuit in euangelio, vt
 nulla hæresis à Saducæorū, Marcionitarū, Ebionitarū & aliorū hæresi, ad hāc vsq; diē in-
 surrexerit aduersus fidē: cuius non sit præscriptū antidotū, cui nō sit remediū traditū, cui nō
 sit adhibita cautio, & descripta veritas: qua facile in corrupta fides semper cōsistat, de q; suis
 hostibus victoriā adepta, nobilē agat triumphū. Vis ō homo scire, quemadmodū cū salus per
 Christi sanguinē in mundū refusa sit, ad te perueniat ipse Christi sanguis & ipsa salus? audi
 dominū, qui postquā de passione sua discipulos est alloquutus, ne se redēptos negligērēt, con-
 tinuo intulit: Siquis vult post me venire, abneget semetipsū, & tollat crucē suā quotidie, &
 sequatur me. Nulla igitur hæresis hæcenus insurrexit, nec insurget vnquā, quæ nō sit euā-
 gelio Christi deleta, & aduersus illā remediū salutiferū veritatis, ore veritatis exhibitū. Al-
 terū, quod admiratu dignū fuisse diximus, est: cū toties de fide beatus apostolus Paulus dis-
 seruisset, ne iustificatio existimaretur ex eius verbis à sola ipsa fide pendere: statim paucis
 aliectis verbis, gratiā, quæ iustificationis est forma, intulisse: nepe vt sciamus iustificationis
 initium & radicē à fide procedere: ipsa verò forma, quæ verē iustificationē absolutā reddit, et
 sine qua nemo videbit Deū, gratiam esse. O mira Dei prouidentia, & quæ à solo ipso perfici
 potuit, qui nouit oīa quæ vētura sunt, & attingit à fine vsq; ad finē, fortiter suauiterq; dispo-
 nēs oīa: ipsi gloria in secula. Amē. ¶ Cū autē sufficiat sapiēti ostendere viā, amittimus re-
 ferre loca, in quibus beatus apostolus Paulus de fide agit: præcipuē in epist. ad Ro. & ad Ga-
 latas et cæteras ecclesias, et ad suos discipulos, vbi post fidē seper subiūgit gratiā. Vnusquisq;
 autē cū de fide legerit, idē caput percurret, & gratiā iustificatē reperiet. Nūc autē elucidāda
 sunt loca, quibus impij Lutherani dñum in cruce cruētātū relinquūt: nec manū cruci admo-
 nere volūt. Ad Ro. 3. inquit beat. Paulus: Quē proposuit Deus ppiciatorē per fidē in sangui-
 ne ipsius. Et ad Ephes. 1. In quo habemus redēptionē per sāguinē eius in remissionē peccato-
 rū. Et ad Heb. 10. Habētes itaq; fratres fiduciā in introitu sāctorū in sāguine Christi. Itē
 Apoc. 1. Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sāguine suo. Et cap. 5. Redemisti
 nos Deus in sāguine tuo. Istis & his similibus sibi falso arrogāt Lutherani salutē, dicētes: nō
 op' esse illos aliqd facere, nec salutē refūdi per aliquid aliud q̄ per sāguinē Christi: quī per fidē
 & sanguinis Christi meritū se cōsequi salutem rentur, & sic ociosi & nullū operātes bonū
 infer.

Contra omnē
 hēresim anti-
 dotū in euā-
 gelio.

Quotiens bea-
 tus Paulus de
 fide agit, illico
 subiūgit gra-
 tiam, vt iusti-
 ficationis for-
 mam.

infernū replent. Cernimus sapientiā Christi, qui cū sanguinem suū altera die tradendū in sacramentū salutiferū, sub vini specie in vltima cena consecraret, ait: *Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorū.* Sciebat namq̄ plurimos fore, qui nō recte operātes, nec crucem suā tollētes, damnarētur in solo sanguine eius: cōfidentes per fidem tantū saluari, absq̄ eo quod pœnitentiā agant, aut opus bonū exequātur. Ideò non dicit, cū pro omnibus sufficienter effusus sit, pro omnibus: sed pro vobis & pro multis: qui scilicet eius tollerent crucē, & bonis operibus, & sacramentis, & gratia, ad se ipsius sanguinē, & eius fructū adducerent. Omnis igitur scriptura, cū nos saluos, redēptos, & sanctos per Christi sanguinē dicit (nec enim alio sumus redēpti precio, præterquā sanguine agni immaculati innocentissimi Christi, qui tollit peccata mundi: qui redemit nos sanguine suo, emitq̄ precio magno) sic accipiēda est: quemadmodū ipse huius redēptionis autor, & sanguinis effusor Christus, eius ad nos fructū peruenire statuit, & ore suo manifestauit. Verū enim uerò nemini licet aliter interpretari, præterquā eo modo quo ipsemet Christus suo ore exposuit: qui etiā per Spiritū sanctū eadem voluit per suos sanctos apostolos manifestari. Ipse nāq̄ ait: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, nō poterit introire in regnū Dei.* Per baptismū igitur quamprimū prouenit Christi sanguis in eos, qui verè sunt baptizati: Deinde per alia sacramēta, quæ sunt vasa gratiæ (de quibus infra getur, Deo annuente, cū ad decimum octauū beati Matthæi caput peruenerimus) tū etiam per bonā operā in charitate facta. Et hoc est quod dominus clamat: *Si quis vult post me venire, tollat crucē suam quotidie. Non dixit meā: ne Lutheranus proclamet, crucifixū adoro, eius me passione saluandū credo.* Ergo audi quid dicat: *abneget semetipsum, & tollat crucē suam.* Id est, seipsum cruciet, & bonus exerceatur operibus, quin & sanguinē, si opus fuerit, pro Christo effundat. Et sequatur me: sua ipsius quisq̄ mortificatione, propria abiectione, propria se cruce torquens, & operibus bonis intentus sequatur me. Quod & ipsemet beatus Ioānes, Apo. 7. cū dixisset de sanctis, qui dealbauerūt stolas suas in sanguine agni, præmisit: *Hi sunt qui venerūt de tribulatiōe magna: ecce vniuscuiusq̄ crux ppria: & lauerūt stolas suas & dealbauerūt eas in sanguine agni. Nā si agnus non fuisset occisus, nullus quātūcūq̄ cruciatus vtilis esset in sanctorū introitu.* Vnde sequitur: *Idē sunt ante thronū Dei.* Neesse ergo est, per sanguinē Christi tollere suā vnusquisq̄ crucē, & gratiā habere. Ad hunc nāq̄ modū lauātur stolæ, & dealbātur in sanguine agni, dū per eiusdē passionis merita operamur bona, & crux nostra redditur meritoria æternæ vitæ. Idē beatus Paulus ad Heb. 10. declarat, dicens. *Postquā dixit habere nos confortiū sanctorū in sanguine Christi, inferius ait: Quāto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filiū Dei cōculcauerit, et sanguinē eius pollutū dixerit, in quo sanctificatus est, & Spiritui gratiæ contumeliā fecerit? Spiritui gratiæ cōtumeliā facit, qui negat gratiā: & negat sanguinē Christi per gratiā nobis cōmunicari, quiq̄ non opus esse propria cruce & sacramētis, ad fruēdū sanguine Christi. Lutherani volebāt, de saluatoris fonte sine vase haurire, hoc est sine sacramētis. Volebāt & sine manu bibere, hoc est sine operibus: sed ociosi os aperire, & sanguinē Christi è cruce effundi in eorum fauces, sola fide & voce Christum confitentes, prauis autem operibus eum abnegantes. In quorum etiam confusione & ecclesiæ eruditionem, dominus baiulans sibi crucem, voluit etiam haurire in Cyreneo communicare. Et baiulans sibi crucem, inquit beat. Ioann. 19. cap. exiuit in*

Caluarie locū. Hanc verò Cyrenæo Simoni, vt reliqui tradūt euangelistæ, imposuerūt, vt eā portaret post Iesum, quē iā cernebāt sub cruce lassari. Hinc igitur agnoscamus, etiā nos laboribus & sudoribus passionē Christi cōmunicare, & Lutherani iā defæcatis animis discāt sub cruce domini humiliari, & suā ipsorum tollere crucē, & Christum dominū imitari. Illudq̄ attendāt, quod ait bea. apostolus Paulus, pri. Cor. 15. Abundātius omnibus laboraui, non ego sed gratia Dei mecū. Vbi vnico verbo opus dicit & gratiam, quam nobis omnibus Iesus Christus dominus noster præstare dignetur: cui cum patre & Spiritu sancto est honor, gloria, & imperium in æternum. Amen.

TRACTATUS NONVS.

In XVI. cap. beati Matthæi.

Filius enim hominis venturus est in gloria patris sui, cum angelis suis: & tunc reddet vniciq̄e secundum opera eius. Hisce verbis à saluatore Lutheranorum præcipuum fundamentum deiectum est: elisa corum est habitatio, & facta domus eorū ruina magna: Ceterū fragilis Lutheranorū vox & fundamentū est, qui ociosam fidem, & eā nudam & mortuam assēclis suis offerunt: & ea sola iustificari eos affirmant: & ad meritū passionis Christi peruenire, ac proinde saluari. Hoc titione tartareo fumigante, ac minime illumināte, omnem à suis auferūt gratiā, sacramenta, charitatē, & omne opus bonū. Quos iā cernens futuros ex euangelio dñs diuina sua sapientia vincit, cōfususq̄ & fugatos reddat, dicens: Filius hominis venturus est in gloria patris sui cū angelis suis, & tūc reddet vniciq̄e secundū opera eius. Opera igitur præmiātur non sola fides. Operibus prauis inferni possessores dānantur, quorū plurimi fuerūt fideles, & tenuerūt fidē: nō ergo sola fides quæpiā saluat, nec ad meritū sanguinis Christi peruenit: sed neq̄, prauē operantes defendit, ne in tartarū ruant. At qui si sola saluaret fides, & sola sanguinē Christi ad animā traheret, nōne dñs diceret? Et reddet vniciq̄e secundū fidem eius. Verū ait: Reddet vniciq̄e secundū opera eius. Operibus igitur in charitate factis fideles saluamur, & per gratiā quæ in sacramentis præstat, neq̄, fides per se sola iustificat: quanquā ipsa est radix & iustificationis origo. Nā sine fide impossibile est placere Deo, ad Heb. 11. Forma aut̄ ipsius iustificationis est gratia, qua saluamur: qua ad nos sanguis & merita passionis Christi perueniūt, de qua præcedēti proximo cap. diximus. Quotiens beatus apostolus agit de fide, illico in præcedētibus, vel in sequentibus verbis gratiā nominat: vt eā denotet verā esse iustificationis formā (cuius est fides origo & radix) & per gratiā tandē iustificari, nō per solā fidē. Cum aut̄ beatus apostolus dicit, aliquādo arbitrari se, hominē iustificari per fidē: vt est illud ad Rom. 3. arbitramur enim iustificari hominē per fidem: ad differentiā operū legis Mosaycæ id intulit, ne quis per opera legis iustitiā se acquirere existimaret. Continuo nāq̄, subiecit sine operibus legis. Quæ verba etiā illud præcessit: Iustificati gratis per gratiā ipsius. Considera igitur beati apostoli temperamentū: fidē præponit operibus legis. Et cū dicit hominē non legis operibus iustificari, sed per fidē: ne per solam fidē arbitrareris, præmisit iustificati gratis gratia ipsius. Quod autem ait in sequenti cap. 4. Ei aut̄ qui operatur, merces non imputatur secundū gratiā, sed secundū debitum. Ei verò qui non operatur: credēti autē in eū, qui iustificat impiū, reputatur fides eius ad iustitiā, continuo adiecit: Secundū propositū gratiæ Dei: vt iustificatio formalis sit ex gratia. Quod aut̄ dixit: Ei aut̄, ei videlicet, qui operatur sine gratia, mercedē

De fide, gratia, & operibus.

non imputari secundū gratiā: haud dubiū, quòd opus sine gratia operatū, ex vi operis nō habet mercedē apud Deū: si autem sit gratia associatū, gratia reddit meritoriū opus, quod ex se bonū est, non tamen meritoriū absq̄ gratia. Multa nāq̄ bona opera faciunt homines absq̄ gratia gratū faciente: ut iustitiā in dex in peccato mortali existens, eleemosynā homicida, & cætera huiusmodi: quæ quidē libero arbitrio facta à Christianis existentibus in mortali, & ab infidelibus, dicuntur opera bona moralia. Qui igitur operatur, ex vi operis non imputatur merces secundū gratiā, quā non habet, sed secundū debitū. Quòd si opus absq̄ gratia fit, nullū ei debitū debetur, cuiusmodi Abraham opus non fuit. Vult autem beatus apostolus Paulus Abraham excludere à mercede debiti operis absq̄ gratia, quoniam nulla est sine gratia retributio vitæ æternæ: ne reputaretur sic operasse, quemadmodum operarij fabricatores, vinitores, & cæteri eiusmodi homines, quibus datur vesperi merces, non secundū gratiam, ad quā pater familias non respicit, sed ad laborē. Propterea sequitur: Ei vero qui non operatur (opera scilicet nuda & gratia vacua) credenti autē in eū, qui iustificat impiū, reputatur fides eius ad iustitiā. Nūc subsiste parūper, & interroga beatū apostolū Paulum, quomodo reputatur ad iustitiā fides eius? Respondet tibi continuo, secundū propositū gratiæ Dei, secundū gratiā. Igitur fides ad iustitiā reputatur. Nōne iam bis repetiui, quotiens apostolus Paulus de fide agit, gratiā illi adiungere: ne fides nuda sine gratiæ veste, & mortua absque operibus charitatis, aliquando existimaretur posse hominem iustificare, & saluare: & ad illum trahere sanguinem Christi & passionis meritum. Quod autē cap. 5. ait: Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per dominum nostrum Iesum Christū, per quem habemus accessum per fidem: ne quis iterum suspicaretur, se fidem dicere solam absq̄ gratia & charitate: attende quot verbis in Lutheranos agat: Per fidē, inquit, in gratiam istā, in qua stamus, & gloriamur in spē gloriæ filiorū Dei. Non solū autem (vide multitudinē operū) sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quia tribulatio patientiā operatur: patientia autē probationem, probatio vero spē, spes autem non cōfundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritū sanctū, qui datus est nobis. Præterea cū beatus apostolus Paulus ad Hebr. cap. 12. patres de fide quā habuerunt collaudaret, subiūgit opera adminiculo gratiæ facta, dices: Ideoq̄ & nos tantā habentes impositā nubē testiū, deponentes omne pōdus, & circumstantans nos peccatū, per patientiā curramus ad propositum nobis certamē, aspicientes in autorē fidei, & consumatorē Iesum, qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucē, cōfusione contēpta, atq̄ in dextera sedis Dei sedet. Recogitate enim eū, qui tale sustinuit à peccatoribus aduersum semetipsum contradictionē, vt ne fatigemini animis vestris deficientes. Sūpto igitur à domini verbis gladio spiritus, cū dicit: Filius hominis venturus est in gloria patris sui cū angelis suis, & tūc reddet unicuiq̄ secundū opera eius: manifestā est in quē sensū beati Pauli apost. verba sumēda sunt: præsertim cū ipsemet euāgelij præco il- luminatissim⁹ cū de fide agit, cōtinuo superaddit gratiā, tū & charitatē, & ipsius charitatis opera: ne quis fidē ipsā per se solā arbitretur iustificare, & sanguinē Christi ad nos deducere. Est enim fides radix & origo iustificationis: forma autem ex qua iustificamur, ipsa est gratia. Porro cū beatus Ioa. cap. pri. dixisset: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, ijs qui credūt in nomine eius: ne per fidē solam transire se quis existimaret in consortiū filiorum Dei, & sic per fidē iustificari: de futuro ad scripsit filiationē per fidem, veluti quid necessariū, ac mu-

xime requisitum: vt pote sine qua impossibile est placere Deo, dicens: Dedit eis potestatem filios Dei fieri: non ita verò, fecit filios Dei, qui credūt in nomine eius: sed potius largitus est potestatem illis per fidē posse fieri filios Dei. Ecce quā lucidē beatus Ioannes propriam & verā se de m. si. dei tribuit. Innuat enim eā esse radicem & originē iustificationis, cum dicit: Qui credunt in nomine eius, iā habere potestatem fieri filios Dei. Et tunc ait: Et vidimus gloriā eius, gloriā iam quasi vnigenitiā patre, plenum gratiæ & veritatis: & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Quid accepimus? nēpe potestatem, qua per fidē datū est nobis fieri filios Dei: & in actū reducā est per gratiam, qua in filiorū Dei consortium adnumeramur: & de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiā pro gratia. Sic & in sua epistola pri. cap. 3. inquit: Videte qualem charitatē dedit nobis Deus, vt filij Dei nominemur, & simus. Non dicit qualē fidem dedit nobis Deus, sed potius ait: Qualē charitatem dedit nobis Deus, vt filij Dei nominemur & simus. Sic & Matth. vltimo ait dominus apostolis, cū illis post resurrectionē euangeliū vniuerso orbi predicare præciperet: Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti: docentes eos seruare omnia, quæcunq; mandauī vobis. Non sufficit baptismo ablui, nisi opereris & serues præcepta. Itē Marci vltimo, cū ait: Qui crediderit (non ibi sinit, ne reputes iustificari per fidē) & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui baptizatur gratiā suscipit, qua ei delentur peccata virtute & meritis passionis Christi. Et hæc est iustificatio, quā dixit beatus apostolus Paulus ad Ro. cap. 5. Iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Per sacramentū baptismi gratia suscipitur, qua meritis passionis domini iustificamur. Iunge igitur Marcū & Mattheū: Qui crediderit, quia non sufficit ad iustificationē sola fides, addit gratiā, dicens: Et baptizatus fuerit, quoniam in baptismo gratia suscipitur, atq; etiam fides & spes. Ne autē reputes gratiā in baptismo susceptā ociosam fore, & operibus bonis explosis manere: audi Mattheū: Docete, inquit, eos seruare omnia, quæcunq; mandauī vobis. Ecce operantē gratiam, & mandata faciētē. Cæterum cū dominus apparuisset Paulo in via, prout ipse retulit corā Agrippa & Festo. Actū. 26 dixit illi: Ad hoc enim apparui tibi, vt cōstituam te ministrū & testē eorum quæ vidisti. Et post aliqua verba concludit: Vt accipiant remissionē peccatorū, & sortem inter sanctos per filiē, quæ est in me. Vide vt fidem viuā & operantē intellexit Paulus. Ait enim: Vide, rex Agrippa, non fui incredulus cælesti visioni: sed his qui sunt Damasci primū, & Hierosolymis, & in omnē regionem Iudææ, & gentibus annūtiabā, vt pœnitentiā agerēt, & conuerterentur ad Deū, digna pœnitentiæ opera facientes. Aduerte pœnitentiā & opera, & talem habeto fidē, qua digna pœnitentiæ opera facias. Idē & beatus Petrus tanquā omnium vertex ostendit, Act. cap. 15. Congregatis enim senioribus super cessatione legaliū, ne cogèrentur conuersi circūcidi: cūq; magna, inquit scriptura, cōquisicio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire gentes verbum euangely, & credere. (Id verò contigit, quando dimisso de cælo linteo, vt legitur Act. 10 sibi que ostenso, in quo erant quadrupedia, & serpentina terræ, & volatilia cæli, facta est ad eum vox de cælo, inquit: Surge Petre, occide, & manduca: & illo renuente dictum est illi: Quod Deus purificauit, tu commune ne dixeris. Tunc enim missus est Cesaream ad Cornelium Centurionem, qui cum omni domo sua & amicis conuersus fuit, & baptizatus.)

Et

Et qui nouit corda Deus, testimoniū perhibuit, dans illis Spiritū sanctū, sicut & nobis, & nihil discreuit inter nos & illos, fide purificās corda eorū. Quomodo autē fides purificat cor? non utiq; sola, quæ non iustificat, sed gratia vestita & rediua. Audi igitur quid continuo sequitur: Nunc ergo, inquit, quid tentatis Deū, imponere iugum super ceruices discipulorū: quod nec nos, nec patres nostri portare potuimus? sed per gratiā domini nostri Iesu Christi credimus saluari, quemadmodū & illi. Hacten° D. Petrus. Per gratiā ergo saluamur, per gratiā iustificamur, per gratiā sanguis Christi ad nos peruenit. Fides ab infidelitate cor purificat: gratia autē iustificat. Haud enim clarioribus verbis exprimi potuit, & fidei officiū & gratiæ. Fides nāq; purificat cor ab infidelitate, expellit incredulitatē, veram fidē homini tribuit, qua placere Deo possit. Sine fide nāq; impossibile est placere Deo, ad Hebr. 11. Ex quo radicē & originem iustificationis fidē esse dicimus. Gratia enim non subiectatur in anima infideli, nec in hæretica: quādo per hæresim vera amittitur fides, & manet tantū opinio voluntaria circa eos articulos, quibus non cōtradicit, prout doctissime probat beatus Thom. 2. 2. quæst. 5. arti. 3. Qui autē verus est fidelis, in cuius anima gratia subiectari potest, per gratiā iustificatur. Quapropter beatus Petrus de fide ait, quod purificat cor, nempe ab infidelitate: & illud tanquā radix iustificationis ad gratiā præparat suscipiendā, qua gratia iustificatur impius. Et hic est veræ fructus fidei, facere intellectū firmiter assentiri, his quæ credenda sunt, & hominē reddere vere fidelem, & cor primū ab omni infidelitate purificare, et proinde radicem esse & originē iustificationis. Ceterū ipsa iustificatio fit per gratiā & bona

Qui sūt fidei
& qui charita
tis fructus.

Bona opera
fructus chari
tatis nō fidei.

opera non fidei: immò re vera fructus sunt charitatis, iuxta illud Iōānis 14. Si quis diligit me, sermonē meū seruabit. Seruatio mandatorū, charitatis est fructus, & sic etiā cetera bona opera. Maiorem hac dilectionē nemo habet, quam ut animā suam ponat quis pro amicis suis, Ioa. 15. Mori pro nobis Christus suæ summæ charitatis extetit fructus. Mori autē pro Christo, etiam charitatis officiū est & ipsius fructus. Et pri. Ioa. 3. qui habuerit substantiā huius mundi, & viderit fratrem suū necesse habere, & clausit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Non dicit, quomodo fides Dei manet in eo, sed quomodo charitas Dei manet in eo? siquidem opera bona fructus sunt non fidei, sed charitatis. Et beatus apostolus Paulus pri. Corint. cap. 13. ait: Charitas patiens est, benigna est, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Et dominus Luce 10. cū quidā legis peritus ab eo quæreret, quis esset ipsius proximus? exemplū attulit de Samaritano, qui duxit in stabulum hominē vulneratū, & protulit stabulario duos denarios, dicens: Curā illius habe, & quodcūq; supererogaueris, ego cū rediero reddam tibi. Deinde legis perito præcipit: Vade tu, inquit, & fac similiter. Dilectioni ergo proximi opera misericordiæ tribuuntur, & charitatis sunt fructus. Illud præterea aduertendū est, quando cūq; in scriptura sacra de fide mentio fit, ut semper fidē pro fide viua accipias. Quis enim vnquā adeo insanus sit, ut si illi hominē dicas, nisi addas mortuū, aut depictū, hominē accipiat nisi pro homine viuo? Tripliciter nāq; hæc dictio, homo, accipitur: de viuo, in suo potiori significatu: & de homine mortuo: & de eo qui artificis manu elaboratur. Si autem quispiam tibi referret, se in via vidisse hominem, non utiq; intelligeres hominem mortuum, nec etiam pictum, sed potius viuētē hominē. Ita quoq; cum sit fides mortua & fides viua: cum audis fidem, semper intellige de fide viua, non de fide mortua. Quod autem sit fides mortua beatus apostolus Iacobus indicat: Fides, inquit, sine

Cū legis fidē
semper viua
intellige.

operibus

operibus mortua est. Illam autem, quæ per charitatem operatur, vocamus vitam. Igitur cum audis fidem iustificare, de fide vitam intellige: quod perinde est ac si dicatur: fides charitate vitam iustificat, non per se sola, sed per gratiam. Et illa virtus quæ dat vitam fidei (ipsa est gratia) vitam dat iustificationi: & ipsa est quæ iustificat impium. Quare autem fides non possit per se sola iustificare, nec saluum facere, advertendum est. Quoniam peccatorem iustificari non aliud est, quam Deo in hac vita uniri: ut sic manens vnitus, vnatur cum illo in gloria, iuxta domini ad patrem deprecationem, Io. 17. Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi: ut sint vnus, sicut & nos. Et Paulo post: Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes vnus sint, sicut tu pater in me, & ego in te: ut & ipsi in nobis vnus sint. Cum autem iustificari, idem sit quod uniri Deo in hac vita: remissis peccatis per gratiam & charitatem vnimur, non per fidem. Ea enim quæ vnuntur, in aliquo simili vnuntur & conglutinantur: prout in materialibus cerminibus. Ad hoc enim, ut duo lapides vel ligna coniungantur, oportet illa parte, qua connectuntur esse similia. Cognitio autem hominis neminem cum illo coniungit, sed similitudo, inquit Aristoteles, est causa dilectionis. Fides autem præstat cognitionem de Deo, non tamen coniungit & vnus facit cum eo credentem. Amor igitur coniungit homines, non cognitio. Cognitio tamen ad dilectionem requiritur, & est præuia, & cognitionis initium. Sic amor, gratia, & charitas, vnus cum Deo illum efficiunt, qui hæc habet. Ideo homo per gratiam iustificatur, quoniam Deus charitas est, increata tamen: & qui manet in charitate (creata) in Deo manet, & Deus in eo, pri. Io. 4. Attendit verò non hic dixisse beatum Ioannem, & qui manet in fide, sed qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Vides amantem & amatum amore coniungi, non cognitione. Non ergo desudet hæretici, in aere iactantes verba, & sibi falsam promittentes iustificationem per solam fidem. Quandoquidem qui manet in charitate in Deo manet. Uniri autem Deo per gratiam, idem est ac iustificari: quod fieri non potest, nisi remissis peccatis per gratiam. Qui enim aliquem offendit, ei reconciliari necesse est, si in eius se rursus amicitiam insinuare velit. Fide igitur Deum cognoscimus: non tamen cum Deo vnus, sed vnus vnus præstat ipsa principium & originem: amor verò vnus amantes. Quapropter gratia vnus cum Deo, & iustificat impium. Hinc verò est, quod diligentibus Deum & operantibus per charitatem promittitur vita æterna: credentibus verò absque gratia & bonis operibus, quæ sunt ipsius gratiæ & charitatis fructus, ut prædictum est, non datur vita æterna. Hoc autem est, quod omnis scriptura proclamat, dicente domino. Filius hominis venturus est in gloria patris sui, cum angelis suis: & tunc reddet unicuique secundum opera eius. Non dicit enim secundum fidem eius, sed secundum opera eius. Quod & supra cap. 7. ostendit, dicens: Multi dicent mihi in illa die, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus? demonia eiecimus? & virtutes multas fecimus? Amen dico vobis, nescio vos. Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem. Non poterat utique isti prophetae, demonia eiecere, & miracula facere, nisi haberent fidem. Qui tamen cum sua fide separatur a domino, quoniam inanem & vacuam sine charitate & bonis operibus illam habere. Idem cap. 25. ubi de operibus sit disceptatio in iudicio, iustis dicitur: Venite benedicti patris mei: quia esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus eram, & operuistis me: infirmus, & visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me. Et iniquis dicitur: discedite a me maledicti in ignem æternum: qui

Ratio quare fides sola non iustificat.

unimur perfecti non per fidem et si per illa infirma unimur tamen vera membra sed ista de perfecta vnio respectu illius que est charitate ista & haec crescentia ibi per gratiam et charitatem unimur non per fidem sequitur perfectio et reliqua sicut in illa de vana

paratus

paratus est diabolo & angelis eius: esuriui enim, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi potum: hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non operuistis me: infirmus & in carcere, & non visitastis me. Fides ergo sine operibus non saluat, non iustificat, non vnit cum Deo, nec efficit vt meritum & sanguinem Christi attingat anima: principium vnionis habet, principium & radix & origo est tantum iustificationis. Quod & uolunt iterum repetit, prout refert beatus Lucas cap. 13. Cū autem intrauerit pater familias, & clauerit ostium, incipietis foris stare, & pulsare ostium, dicētes: Domine aperi nobis, & respondens dicet vobis: Nescio vos vnde sitis. Tunc incipietis dicere: Manducauimus coram te, & in plateis nostris docuisti. Et dicet vobis: Nescio vos, vnde sitis. Quare hoc audiunt, cū dicant illum noscere? quoniam non sufficit de Deo noticia per fidem tantum. Inquit enim: Discedite à me omnes operarij iniquitatis. Quid immoramur? nōne beatus apostolus Paulus pri. Corint. 13. de ipsa fide & charitate differēs, ait: Et si habuero omnem fidē (non dicit qualem cūq; fidē, ne subterfugeret hæreticus quispiā dicens, tantā vel tantam fidē habere oportet, vt iustificeris, & ad te trabas sanguinem Christi: ideo dicit omnem fidem) ita vt montes transferam, (tam integrā, tam fortem, vt montes transferam) charitatē autem non habuero, nihil sum: Quin & ad Gal. 4. idē alijs verbis repetit, dicēs: Nam in Christo Iesu, neq; circumcisio aliquid valet, neq; preputium, sed fides quæ per charitatem operatur. Et ad Rom. 3. inquit: Iustificati gratis per gratiam ipsius. Quod volens beatus apostolus omnino explanare, & quē admodum gratia iustificamur, & fidem necesse habere bonis operibus exerceri ad salutem, & ad meritum passionis Christi consequēdum, inquit ad Titū 3. Cum autem benignitas & humanitas apparuit saluatoris nostri Dei: nō ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundū suam misericordiā saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum saluatorem nostrum. Audi nunc iustificationem: Vt iustificati, inquit, gratia ipsius hæredes simus secundū spem vitæ æternæ. Vidisti iustificationem per gratiam, nunc audi operantē fidem: Fidelis sermo est, inquit. Et de his volo te confirmare, vt curent bonis operibus præesse, qui credunt Deo. Ne scilicet ociosam habeant fidē: nec gratiā qua iustificantur negligāt, sed curent bonis operibus præesse, quibus Deus iam fidem dedit. Hæc sunt, inquit, bona & vtilia hominibus: quasi dicat, cætera autem inutilia sunt & vana eorum, qui fide sola volunt iustificari, & sanguinē Christi ad se trahere. His igitur verbis hæreticos conuincit Paulus. Hoc etiam maxime confirmat beatus Iacobus, dicens: Tu credis quod vnus est Deus, benefacis: & demones credunt, & contremiscunt. Vis autem scire, o homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est? Abraham pater noster nōne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suū super altare. Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est? Et impleta est scriptura, dicens: Credidit Abraham Deo, & reputatū est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Videtis quoniā ex operibus iustificatur homo, & nō ex fide tantū. Bis iā annotauit beatus apostolus, quoniā fides radix & origo sit iustificationis. Atq; ideo dixit: fides cooperabatur, & nō dixit operabatur, sed simul operabatur cū gratia videlicet. Et nūc repetit, & nō ex fide tantū. Similiter & Raab meretrix nōne ex operibus iustificata est, suscipiens nuntios, & alia via eiciens? Sicut enim corpus sine spū mortuū est, ita & fides sine operibus mortua est: & Lutheranoꝝ opinio per scripturā

sacram falsa, heretica & perniciosissima inuenta est. Ut autem possint veri catholici perniciosissimam & impudentissimam Lutheranorum heresim apertius inspicere, attendant in eiusdem diuisiones & separationes esse quā plurimas. Non enim sibi consentiūt omnes, sed quidam eorū illud inficiantur, quod alij tenent, alijque aliud, pro suo quisque libitu asseuerat: cum iuxta scripturā sacram vna semper est fides, quæ vnum profitetur Deum. Inter Lutheranos autem quomodo de vno Deo sic diuerso modo sentitur, negatur & affirmatur? Quæ sola recito iudicio inspecta ratio arguit eorum sectam heresim esse perniciosissimam. Quod & beatus apostolus Paulus ad Ephe. cap. 4. fideles admonens, ne circumferantur omni vento doctrine: Vnus, inquit, Deus, vna fides, vnum baptisma. Vna igitur est fides catholica, quam tenet sancta mater ecclesia. Porro idem apost. prænuncians Galatis, ne aliquam suscipiant heresim sub nomine fidei, ait: Sed licet nos, aut angelus de cælo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit. Hoc autem, quoniam cum sit vnus Deus & pater domini nostri Iesu Christi, vna sit fides necesse est. Hanc verò semper ab initio sæculi, post Adæ lapsum tria concomitantur tanquam certissima & notissima signa, quibus sit manifestum, penes quem viget catholica fides. Hæc tria sunt sacrificium, Dei laudes, atque miracula. Sacrificio namque Dei protestamur diuinitatem, & cultum soli diuinæ maiestati debitum reddimus: laudibus, gratiarum actiones illi impendimus, & per miracula ipse veræ fidei testimonium, reddit. Sic Abel sacrificium obtulit: & miraculo ignis descendētis de cælo (vt antiquissimi doctores Hebræi & etiam latini referunt) qui sacrificium consuebat, Deus testimonium perhibebat eius sibi innocentiam & munus placere. Vnde & indignatus Cam, qui etiam ipse offerebat de frugibus terræ, prorupit tandē in fratricidium. Noe quoque illico obtulit cum egrederetur de arca, post transactum diluuium, prout habetur Genesis. 8. capit. Edificauit Noe, inquit, altare domino, & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocausta super altare. Odoratusque est dominus odorem suauitatis. Hoc est, suscepit sacrificium oblatum ab Noe. Itē Enos filius Seth: Iste capit, ait scriptura Genesi capit. 4. inuocare nomen domini. Porro Melchisedec sacerdos Dei altissimi, offerens pro Abraham panem & vinum, benedixit illum, & laudes Deo reddidit: cui Abraham dedit decimas, prout habetur Genes. capit. 14. At vero Melchisedec rex Salem proferens panem & vinum (erat enim sacerdos Dei altissimi) benedixit ei, & ait: Benedictus Abraham Deo excelsio, qui creauit cælum & terram, & benedictus Deus excelsus, quo protegente hostes in manibus tuis traditi sunt. Et dedit ei (scilicet Abraham) decimas ex omnibus. In lege scripturæ Deus plurima præcipit offerri sacrificia. Et laudes institutæ sunt cantorum & tubarum & aliorum generis musicorum, prout habetur in toto Exodo, & deinceps per omnem scripturam, præcipue in libris regum. Itaque semper fidem veram hæc tria concomitata sunt, sacrificium, Dei laudes, & miracula: quæ perfectissime vsque in hodiernum sancta retinet mater ecclesia: offert enim corporis & sanguinis domini inestimabile sacrificium: laudes semper Deo reddit in horarijs precibus: pariter & per sanctos huius fidei confortes plurima vsque hodie operatur miracula. Vide igitur hereticam Lutheranorum perfidiam, qui tantis obruuntur exemplis. Ecce sacrificium negant, nec quidquā Deo offerunt. Ecce omnem Dei laudem abijciunt. Ecce miracula inter eos sic existentes hereticos nec vnamquam suere facta, nec sentiunt. Quoniam Deus qui testis est veritatis & miraculorum effector,

Vna oportet
sit vnus Dei
fides.

Tria sēper cō-
comitatur fidē
catholicam.

R nunquam

In duobus si-
miles Mahu-
metanis. in. 8.
piores & lax-
iores sunt Lu-
therani.

namquam testimonium reddet eorum mendatio. Imò in tantam iam deueniunt demetiam
(O Iesu bone, & quis hæc dicens temperet à lachrymis?) vt excepto baptismo, in duobus cū
Mahumetanis conueniant, & in octo illis longe peiores, à fide catholica deueniant: hand
dubium quin cum Mahumetanis, Turcis, Sarracenis conueniūt Lutherani in negatione sa-
cramētōrū, baptismo tamen excepto, quem fatentur. Secundo, in eo conueniunt, quòd omni-
bus ducendas vxores asserunt, nullum votū, nullamq; virginitatem seruantes. Nec domi-
ni verba curāt laudātia virginitatem: Sunt, inquit, eunuchi, qui se castrauerunt propter re-
gnū cælorum. Nec illū ex virgine natū considerant: Nec apostolū Paulū clamantē pri. Co-
riint. 7. Qui matrimonio iūgit virginē suā, bene facit: & qui nō iūgit, melius facit. Octo autē
in quibus laxiores Mahumetanis eorū peiores, sunt Lutherani: Primum est, in structura
templorum, quæ Mahumetanis non displicet Deo templa ædificantibus, ibiq; conueniētibus
& orantibus: Quæ tamen illis non profunt, quoniā non credūt in dominū nostrū Iesū Chri-
stum. Lutherani structuras tēplorum, quas Deus in veteri & nouo testamento probauit,
reſpūunt. Iam enim temporibus apostolorū erant basilicæ, in quibus populus Christianus
conueniebat ad laudandum Deum, & sacramenta suscipienda, prout beatus apostolus Pan-
pri. Corin. 11. attestatur. Nunquid, inquit, domos nō habetis ad manducandū & bibendū?
aut ecclesiā Dei contemnitis? Et supra: Cōuenientibus vobis in ecclesiam, audio scissuras es-
se. Secundo, laxiores & peiores sunt Lutherani Mahumetanis, in eo quòd Mahumetani
habēt sacerdotes inferiores, & superiores, qui habitāt iuxta tēpla eorū. Nec vllā vnq; legi-
tur fuisse idolatrarū gentē sine sacerdotibus: Lutheranis exceptis, qui ōne tollūt sacerdotiū
& vnūquenq; dicūt esse sacerdotē. Tertio, istis sacerdotibus Mahumetanis obedientiā &
reuerentiā exhibēt, etiā ipse Turcarū rex. Lutherani ad laxiorē vitā degēdā, nec sacerdotē,
nec illi obedientiā, cū apud eos nō sint, præstāt. Quoniā sic volūt, sic viuūt, sit pro ratione
volūtas. Quarto, celebrant festa sua Mahumetani, ōnemq; sextā feriā, & festū Ioānis bap-
tistæ: & alias habēt celebritates. Lutherani autē omniē diē festū explodūt. Quinto, Sarraceni
& oēs Mahumetani habēt ieiunia sua, quæ seruant magno rigore & abstinentia, semel edētes
in die, nullū vsq; ad noctē cibū sumētes: Lutherani ōne ieiuniū tollūt, negligunt ac vitupe-
rant, sēper edētes & bibētes. Sexto, Mahumetani ad loca quæ ab ipsis reputātur sc̄ta pere-
grinātur, & suis oblationibus venerātur: Lutherani oēm peregrinationē tollūt: nec ipsum
sepulcrū domini, Mahumetanis celebre, venerātur. Septimo, Mahumetani cōfitētur pur-
gatoriū locū, in quo animæ expiātur quæ nō ita mūda & desecata ex hac vitā decesserūt,
& oblationes pro animabus purgatorij offerūt, & deprecationes: Lutherani purgatorium
negāt, oblationes blasphemāt, & deprecationes ōino reſpūūt. Octauo, Mahumetani oēs cō-
fitētur, & sic habent in suo alcorano, neminē absq; bonis operibus sola fide posse saluari: Lu-
therani opera negāt, tū & fidē ipsā cōmaculāt: Quia adeo separati, & lōge sūt ab ecclesia, vt
etiam si ad Turcas seu Sarracenos se cōserant, illos nunq; suscipiāt, reputantes illos hoīm esse
peſsimos. Vt nō fere credibile videatur Christianos homines eo demetia adductos, vt per tot
spatia distēt ab ecclesia catholica: nec tantū ab ipsa ecclesia catholica, verū & ab ōni hominū
secta & natura. Nulla enī vnq; natio fuit, quæ nō habeat suos sacerdotes, suas oblatiōes, ora-
tiones, sanctos, peregrinationes, & cætera huiusmodi, quæ cōtra ōim hoīm instictū & ra-
tionis dictamen, soli Lutherani negūt. Reliquū est vt pia, sancta mater ecclesia ad Dei et ho-

hominis Christi Iesu genua prouoluta, sponsum suum assiduo deprecetur, ut ab eorū mētibus hec cecitatis tenebræ auferatur: oēmque sollicitudinem præstent, summus præcipue pontifex & ceteri pontifices & doctores concilijs, exhortationibus et scriptis, principes etiā Christi amīcibus ab illis cōtēdāt, ut à tā obscœna, tāque sacræ scripturæ aduersa hæreſi cōuertatur ad unitatē ecclesiæ sc̄tē catholicæ, quæ sēper illustratur fide, ut Iesu Christi dñi nostri decet sp̄o s̄a immaculatā: Cui cum patre & sp̄u sc̄to est honor, gloria, & imperiū in æternum. Amen.

Tractatus primus in XVII. cap. beati Matthæi.

Quod dñs in vltimis verbis præcedētis ca. promississe traditur, nūc in initio huius decimi septimi, ostēdit beat⁹ euangelista exhibuisse. Dixerat namq̄: Amī dico vobis, sūt quidā de hic stātibus, q̄ nō gustabūt mortē, donec videāt filiū hoīs veniētē in regno suo. Hoc est, in maiestate quēadmodū regnaturus ē. Quod aut̄ his sp̄opōdit verbis, ope post dies sex exhibuit. Et post dies sex assumpsit Iesū Petrū, & Iacobū, & Iannē fratrem eius, & duxit illos in mōtē excelsum seorsū, & trāsfiguratus est ante eos. Hūc mōtē dicūt fuisse mōtē Thabor secundū Dauid pphetiam p̄so. 88. Thabor & Hermō in nomine tuo exultabūt. In nomine quod est super omne nomē: id est Iesū filius Dei. Hermō iuxta Iordanē est, quo in flumine baptizato dño baptismo Ioannis, vox patris audita est: Hic est filius meus dilectus. Similis quoq̄ vox in mōtē Thabor de nube lucida, in hac gloriosa transfiguratione à patre auditur, dicente: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsū audite. In noīe igitur filij Dei Thabor & Hermon exultant. In veteri namq̄ lege Iordanē sicco vestigio transierunt Iudæi, Iosue. cap. 3. iuxta quē Hermō situs est. Et in mōtē Thabor victor euasit Barach, occiso Sisara duce exercitus Iabin regis Chanaan: prout habetur in libro Iudicū, cap. 4. Ceterū cū Dauid in prædicto p̄s. 88. in noīe dñi dicit letari Thabor & Hermō, & nomē Christi à patre extollitur in vtroq̄. mōtē, iuxta Hermō, et in mōtē Thabor: Hic est fili⁹ meus dilectus, in quo mihi bene cōplacui. De istis mysterijs prophetia p̄si. verius interpretatur quam de Barach & Iudæis Iordanē transeūtibus. Ceterū hos tres apostolos. nō alios ad sūp̄ sit dñs, cuius volūtas sēper iustissima est: vel quia sic statuit occulto & iustissimo suo cōsilio: vel Petrū ad sūp̄sit, ne illi diuina mysteria occultaretur, qui sūmus p̄t̄ifex orbi erat præficiendus: Ioannē verò, quem sacratissimæ virginis in filium in cruce pendens substituit, ut de hac gloria posset cū ea familiariter loqui: deniq̄ Iacobū, quia primus oīm apostolorū p̄ fide Christi erat occidend⁹. Et resp̄lēdit facies eius sicut sol: vestimenta aut̄ eius facta sunt alba sicut nix. Aīa Christi gloriosa refudit claritatis dotem quo ad substantiā in corpore Christi, vnde facies eius resp̄lēdit sicut sol: & ex splendore corporis vestes nimio fulgure corruscant, & sicut nix albæ efficiūtur. Luc. dicit: & vestitus eius albus & refulgens. Dicimus quoad substantiam dote claritatis id cōtigisse. Quoniam quemadmodū essendi p̄manentia illius claritatis erat necessaria ad ratiōem dotis gloriosi. Vnde beato Tho. magis placet subtilitatem qua dñs exiuit de intemerato virginis vtero, & agilitatē qua sup̄ aquas maris deambulauit, & claritatem quādo est transfiguratus miraculo adscribere, quam dotibus gloriosis. Prædixerat enim dñs futurū esse ut re p̄baretur in Hierusalē, & crucifigetur: similiterq̄ suos iubet, si perpetuam velint salutem cōsequi, tollere crucem, & illum se-

qui, operibus bonæ imitationis, nec sibi ex sola fide sperare salutē. Hæc autē cū ardua sint et repugnantia carni: idcirco dñs quanta illi sunt gloria afficiēdi, quantoq; donādi præmio, qui ipsius crucē quotidie humeris baiulātes ipsū sequi velint, ostēdit. Tanto igitur subleuati sūt gaudio, tantaq; dulcedine suffusi discipuli, vt Petrus iā illa claritatis incūditate cōtentus, clamaret: Domine bonū est nos hic esse. Voluit etiam dñs discipulis ostendere, quāta posset potentia probra & mortē euitare si vellet, quod ipsi postea, huius gloriæ memores, populis annūtiarent: seq; verū Dei filiū indicat, cū aiā in verbo gloriosā tantū fulgoris posset in corpus refūdere. Nec enim alius nisi Deus vel videns Deū aiā glorificata, tantū luminis corpori opaco adhibere posset: nec tanto ac tam mirabili fulgore coruscare. Aduerte igitur, quoniā oīs labor sub tāta gloria leuis est, oīsq; vilescit mūdus, & in paupertatem cōputantur diuitiæ, si ad hanc cōferantur lucem. Quōd si tāta claritate fulget laterna, corp⁹ scilicet, ipsū interius aiā lumen quanto splendore fulgeat? Rursū, si anima gloriosa, ea claritatis exuberat copia, vt etiā corpus tāti luminis dote particeps reddat, quis quæso explicare possit, quā claritate irradiet illud indeficiens lumen, Deus scilicet verus, qui fons luminis ipse est perennis? Candor enim, inquit sapiētia ca. 7. est vitæ æternæ, & speculū sine macula, & imago bonitatis illius. De quo David dixit: Quoniā apud te est fōs vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen, p̄so. 35. Nulla igitur tenebra cor nostrū occupet, tollat vnusquisq; crucem suā quotidie, & Christū sequamur: quando à fonte luminis Deo tanta in aiā claritas se refundit, & ab aiā tāto splendore decoratur corpus. Moyses quando legē accepit, ex consortio sermonis Dei, prout habetur Exo. 34. cap. coruscātem faciē populo ostendit, at verò nō sicut sol: nec vestimēta eius splendētia, & alba velut nix sunt facta. Amplioris enī gloriæ, inquit, beatus apostolus Paulus ad Hebræos 3. iste præ Moysē dignus est habitus, quāto ampliorē honorē habet domo, qui fabricat illā. Omnis nāq; domus fabricatur ab aliquo: qui autē oīa creauit, Deus est. Et Moyses quidē fidelis erat in tota domo eius tanq̄ famulus, in testimoniū eorū quæ dicenda erant: Christus vero tanq̄ filius in domo sua. Et ecce apparuerunt illis Moyses & Helias cum eo loquentes. Ecce tanquam famulus Moyses loquitur & Helias, vt seculis innotescat dominum nostrum Iesum Christum a lege & prophetis testimonium suæ diuinitatis habere, eundemque esse dominum legis & prophetarum: cuius ad obsequium legislator Moyses, & prophetarum zelotes Helias adueniunt. Moyses quidem e limbo sanctorum patrum corpore ex aere formato adest. Helias vero viuus cum sit, à loco in quo illum dominus constituit (qui locus dicitur esse paradysus terrestris) aduenit. Loquebantur, inquit Lucas, excessum eius quem completurus erat in Hierusalem. De quo supra proximo capit. refert beatus Matthæus dixisse dominum discipulis: nempe quod oportebat eum ire Hierosolimam, & multa pati à senioribus & scribis & principibus sacerdotum, & occidi, & tertia die resurgere. Merito igitur loquuntur de morte domini Moyses & Helias, vt discant discipuli, hanc in lege Moysi multiplici sacrificio, & sanguine præfigurari, & a p̄phetis plurimis verbis vaticinari: hanc vnicum esse humanæ salutis remedium ad peccatorum extirpationem, & vitæ æternæ largitionem: ne Petrus alias dicat cum hæc audierit, absit à te domine, non erit tibi hoc: quinimo sciat ad hoc dominum in mundum venisse, & tanta teneri mole, ac tanta sordiditate conspurcari peccatum, quod alio non possit expelli precio, nec alio lauacro abluī. Agnouerunt autem Moysē & Heliam ex verbis cū